

MONITAITURI JA KUMPPANI

- Tutkimus valtion koulukotien erityistyöntekijöiden tehtävistä ja rooleista

Anne-Marie Terämä

Sosiaalityön pro gradu

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

MONITAITURI JA KUMPPANI - Tutkimus valtion koulukotien erityistyöntekijöiden tehtävistä ja rooleista

Anne-Marie Terämä
Sosiaalityön pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Ohjaajat: professori Aila-Leena Matthies ja yliopistonopettaja Helky Koskela
Syksy 2013
101 sivua, 7 liitettä

Avainsanat: koulukoti, erityistyöntekijä, sisällönanalyysi

Vaatimukset ja odotukset lastensuojelulaitosten ja niiden työntekijöiden osaamiselle tiukkenevat päivä päivältä. Laitosten on kehitettävä toimintaansa ja osaamistaan. Myös valtion koulukodit ovat muutoksen edessä. Entiset itsenäiset koulukodit muodostavat nyt yhteisen palvelukokonaisuuden, joka sisällään kehittää toimintaansa ja palveluitaan vastaamaan alati vaativimpiin tarpeisiin. Valtion koulukodit profiloituvat vaativan lastensuojelun ammattilaisiksi, joissa tarjotaan kasvatus-, opetus- ja hoitopalveluita.

Tässä tutkimuksessa keskitytään työn sisällön ja työn tekemisen tutkimukseen. Teoreettisen ulottuvuuden tutkimuksen aineiston analysointiin tuo sen tulkintaan liittyvä Juhilan (2006) teoriaan pohjaava typologisointi. Tutkimus keskittyy valtion koulukotien erityistyöntekijöiden työn sisällön, aseman ja niiden roolien, joita erityistyöntekijöillä työssään on, tutkimiseen. Erityistyöntekijät, eli sosiaalityöntekijät, erikoissairaanhoidajat, psykologit ja perhetyöntekijät toimivat valtion koulukodeissa osana moniammatillista työryhmää tavoitteenaan huolehtia ja kuntouttaa sinne sijoitettuja nuoria parhaalla mahdollisella ammattitaidolla ja osaamisella yhdessä työryhmän kanssa.

Tutkimus on laadullinen ja se noudattelee fenomenologis-hermeneuttista lähestymistapaa. Erityistyöntekijöiden työtä ja asemaa sekä rooleja on tutkittu kirjallisten toimenkuvien kautta että kirjallisen lomakekyselyn avulla. Tutkimusmenetelmänä on käytetty sekä aineistolähtöistä että teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kaikkien valtion kuuden koulukodin 15 erityistyöntekijää, joista tutkimuksen kyselyyn vastasi 12. Vastauksia saatiin kaikista ammattiryhmistä.

Aihetta ei ole aiemmin tutkittu, eikä erityistyöntekijöiden roolia ole aiemmissa koulukotia käsittelevissä tutkimuksissa käsitelty tai sitä on vain sivuttu. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että erityistyöntekijöillä on mielestään monipuolinen ja vaativa työ sekä monenlaisia rooleja ja tehtäviä. Erityistyöntekijöitä voidaan pitää asiantuntijoina, moniammatillisen työryhmän jäsenenä ja tiedonhallintatyöntekijöinä. Tutkimus osoittaa myös sen, että jokaisella työntekijällä on erityistyöntekijän yhteisiä tehtäviä ja niiden lisäksi oman ammattialan tehtäviä. Näiden työtehtävien välillä tasapainotteleminen tuo työhön oman haasteensa. Työtehtävien erottaminen erityistyöntekijän ja oman alan tehtävien kesken, on sosiaalityöntekijän tehtävissä muita ammattialoja huomattavasti vaikeampaa. Erityistyöntekijän työtehtävien määrä vaihtelee myös suuresti eri koulukodeissa. Tutkimuksessa erityistyöntekijöiden työtä ja työssä esiintyviä rooleja on tarkasteltu myös Juhilan (2006) määrittämien asiakkaan ja työntekijän suhteiden kautta. Tässä tutkimuksessa jokaiselle erityistyöntekijälle oli löydettävissä yksi vahva rooli, jonka kautta omaa työtä tehdään.

Tutkimuksen tulokset osoittavat myös, että erityistyöntekijän asema ja rooli eivät ole stabiileja, vaan sidoksissa kunkin koulukodin organisaatioon ja toimintakulttuuriin. Näillä on myös selkeä suhde erityistyöntekijän kokemaan arvostukseen yhteisössä. Erityistyöntekijän työtehtävät voivat aineiston perusteella olla myös olla riski oman ammatillisuuden selkeydelle, kun kaikille yhteiset erityistyöntekijän tehtävät vievät työajasta hyvin suuren osan.

SISÄLLYS

1. JOHDATUS AIHEESEEN - MIKÄ KOULUKOTI?	6
2. TUTKIMUSKONTEKSTI - MILLAINEN ON KOULUKOTI?	9
2.1 Koulukotien toiminnan lähtökohdat	9
2.2 Koulukoteihin liittyvä tutkimus	17
3. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS – ERITYISTYÖNTEKIJÖIDEN TEHTÄVÄT	26
3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	26
3.2 Tutkimuksen tieteenteoreettinen pohja	27
3.3 Tutkimuksen aineiston keruu ja aineisto	29
3.4 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analysointi	31
4. AINEISTON ANALYSOINTI – ERITYISTYÖNTEKIJÖIDEN TEHTÄVÄT JA ROOLIT	37
4.1 Erityistyöntekijät ja heidän työtehtävänsä.....	37
4.2 Oman ammattialan työ suhteessa erityistyöntekijän työhön	41
4.3 Kokemus asemasta koulukodilla.....	47
4.4 Asiantuntijaroolissa.....	51
4.5 Osana moniammatillista työryhmää.....	55
4.6 Tiedonhallintatyön tekijänä.....	61
4.7 Roolit suhteessa asiakkaisiin.....	62
4.8 Kehittämistarpeet suhteessa erityistyöntekijöiden asemaan, rooliin ja tehtäviin organisaatiossa	77
5. TULOKSIA JA POHDINTAA – ERITYISTYÖNTEKIJÄT OSANA KOULUKODIN ARKEA	81
5.1 Johtopäätöksiä ja tuloksia.....	81
5.2 Tutkijan oma positio ja tutkimuksen etiikka sekä luotettavuus	85
5.3 Tutkimusprosessin reflektointi	88
5.4 Kehittämisaatuksia ja ideoita	91
LÄHTEET	94

KUVAT JA TAULUKOT

Kuva 1. Valtion koulukotien organisaatiokaavio	10
Kuva 2. Valtion koulukodit Suomen kartalle sijoiteltuna	11
Kuva 3. Valtion koulukotien yksikkökohtaisen rakenteen tavoitemalli	49
Kuva 4. Moniammatillinen yhteistyö	60
Taulukko 1. Esimerkki aineistolähtöisestä analyysistä	34
Taulukko 2. Esimerkki teoriaohjaavasta analyysistä.....	34
Taulukko 3. Aineiston analysointi, sen menetelmät ja syntyneet teemat	35
Taulukko 4. Koulukotien erityistyöntekijöiden työtehtäviä	39
Taulukko 5. Eri ammattiryhmien ydintehtävät erityistyöntekijän tehtävien ohessa	47
Taulukko 6. Taulukko Juhilan määrittelemistä asiakkaan ja työntekijän suhteista.....	64
Taulukko 7. Erityistyöntekijöiden vahvimmat roolit suhteessa asiakkaisiin	65
Taulukko 8. Erityistyöntekijöiden tehtäviä asiakkaan ja työntekijän eri suhteissa Juhilan (2006) suhteiden jaottelun mukaan	77

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuksen saatekirje	
Liite 2. Tutkimuksen aineistopyyntö	
Liite 3. Sosiaalityöntekijän tehtäviä koulukodissa	
Liite 4. Erikoissairaanhoidajan tehtäviä koulukodissa	
Liite 5. Perhetyöntekijän tehtäviä koulukodissa	
Liite 6. Psykologin tehtäviä koulukodissa	
Liite 7. Analysoitujen teemojen pohjalta tehtyjä taulukoita	
Liite 7.1 Erityistyöntekijöiden kokemukset päällekkäisistä työtehtävistä	
Liite 7.2 Erityistyöntekijän asemaan liittyvät positiiviset piirteet	
Liite 7.3 Erityistyöntekijän asemaan liittyvät negatiiviset tai parannusta vaativat osa- alueet	
Liite 7.4 Asiantuntijatyö	
Liite 7.5 Moniammatillinen työ	
Liite 7.6 Tiedonhallintatyö	
Liite 7.7 Erityistyöntekijöiden ilmaisemat kehittämistarpeet suhteessa työtehtäviin	
Liite 7.8 Erityistyöntekijöiden ilmaisemat kehittämistarpeet suhteessa rooliin, asemaan ja organisaatioon	

”Laitoksen pitäisi olla koti

Et voi ymmärtää mut voit yrittää!

Ensinnäkin se on väärin, että laitoksesta lähdetään karkuun, koska sen pitäisi olla se turvapaikka se kotipaikka se rauhan satama, josta ei lähdetä pois. Se on niin väärin, et sieltä lähdetään pois, koska siellä on paha olla ja sit sen jälkeen vielä tullaan takaisin ja sit siitä vielä rangaistaan, joka ei tosiaan auta siihen asiaan.

Pahentaa nuoren mielialaa. Jos sä tulet hatkasta ja sulla on asiaa, jota sä mietit näin et mä en viihdy laitoksessa ja sä lähdit sen takia hatkaan ja sit kun sä tuut n isä saat niin sanotusti paskaa niskaan. Sen takia koska sä olet rauhoittanut mieles. Jos on paha olla, se heitetään omaan huoneeseen, lukitaan sinne, eikä päästetä rauhoittumaan.

Sit edelleen jos sä tuut hatkasta, ni joku siellä varmasti nauttii siitä, että nyt kun ollaan tultu hatkasta niin sitten pistetään huonehoitoon tai LVR:ään (liikkumisvapauden rajoittaminen) kaks viikkoo. Ei se auta!

Pitäisi olla paljon yksilöllisempiä nämä asiat. Voitais kysyä, et minkä takia teit tämän? Et mikä oli se oma motiivi. Jos se on et jee oli hauska käydä kavereiden kanssa vähän ryyppäämässä. Noniin, anteeks vain kaikille teille, jotka tätä tekee ni ihan oikein, saitte paskaa niskaanne. Kuuluu tähän asiaan. Mut jos sulla on oikeasti huono olo ja sä lähdet sieltä n isiin vaiheessa voidaan kysyä, et miksi sä teit tän. No mua ahdisti paljon. Mulla oli huono olo. Just siinä ei välttämättä halua lisää sellaista kökköä.

Tämä liittyy nuoren ainutlaatuisuuteen et käsitellään ihmiset yksilöinä eikä laiteta kaikkia samaan muottiin.

Mä toivon, et ne hoitajat, et ne olis sellaisia et ne ymmärtää. Mä toivon, että ne ymmärtää ja luo asiakkaisiin sellaisen suhteen, et kaksi karkkia lasketaan yhdeksi, jos ne ovat tosi tiukasti toisissaan kiinni... eli pitää saada sellainen hyvä suhde.

Laitos on kuitenkin sellainen koti, perhe, et se olis sellainen, että siellä voisi käydä asiat lävitse ettei tarvitse mennä yksin kadulle kävelemään.”

(Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, 23.)

1. JOHDATUS AIHEESEEN - MIKÄ KOULUKOTI?

”Vuonna 1908 Kaarle Oksala teki rikoksen. Koska hänellä oli ikää ainoastaan yhdeksän vuotta, häntä ei tuomittu oikeudessa. Syyttäjän päätöksellä hänet sijoitettiin Käyrän turvakotiin tammikuussa 1909, ja saman vuoden joulukuussa hänet ohjattiin edelleen juuri perustettuun Sippolan väliaikaiseen kasvatuslaitokseen. Sippolaan asti ei kantautunut tietoa Kaarlen rikoksen laadusta, mutta niukat taustatiedot kertoivat, että kotona olot eivät olleet parhaat mahdolliset. Isää oli rangaistu rikoksista, äiti oli 'haureuteen' langennut” (Haikari 2009, 11.)

Tämä lainaus Sippolan koulukodin historiikista sopisi vielä tämänkin päivän koulukotiin. Koulukodit pyrkivät riittävällä henkilöstömäärällä, koulutuksella, omalla koululla ja asiantuntijuudella vastaamaan lastensuojelun 'raskaan sarja' vaatimuksiin. (THL 2013g.)

Sijaishuoltoon sijoitettavilla lapsilla on tänä päivänä taustallaan paljon traumaattisia kokemuksia ja usein myös monia sijaishuoltopaikkoja. Näille lapsille on tärkeää, että sijaishuoltopaikoissa on tarpeeksi asiantuntemusta ja henkilökunnalla on koulutukseen perustuvaa ammattitaitoa ja osaamista. (Valvira 2012, 21.)

Työskentelen sosiaalityöntekijänä Sippolan koulukodissa. Lastensuojelu on oman kokemukseni mukaan muuttunut vuosi vuodelta haastavammaksi, ongelmat ovat lisääntyneet ja muuttuneet vaikeammiksi. Henkilökunnalta vaaditaan yhä enemmän ammattitaitoa ja kykyä puuttua alati kasvaviin ongelmiin. Enää ei riitä, että hallitsee jonkin osa-alueen tai erikoistuu johonkin tiettyyn ongelmaan, vaan tuntuu siltä, että vaaditaan luovuutta ja ongelmanratkaisukykyä sekä joustavuutta tarttua kaikkiin eteen tuleviin ongelmiin. Tutkimukset sijoitettujen lasten ongelmista ja niiden määrästä tulevat jälkijunassa, mutta käytäntö jo osoittaa, että uusia voimia kasvavaan ongelma-alueeseen tarvitaan. Kuten Kitinojakin (2005) omassa tutkimuksessaan toteaa, oli vuonna 2000 koulukotiin sijoitetuilla lapsilla enemmän ongelmia kuin vuonna 1996 sijoitetuilla (Kitinoja 2005, 10). Sama suuntaus lienee jatkunut nykypäivään saakka.

Koulukoti tuottaa sijoitetuille nuorille myös positiivisia kokemuksia ja eväitä elämään. Se ei ole vain säilytyspaikka. Koulukotioppilaita on haastateltu Stakesin vuosien 1997–2001 aikana toteutetuissa huostaanottoprojektin tutkimuksissa. Näissä haastatteluissa oppilaiden näkemykset eivät olleet ainoastaan negatiivisia, vaan toivat esille myös paljon positiivisia

asioita. Haastatellut lapset kokivat koulukodin paikaksi, jossa yritetään auttaa ja jossa moni on päässyt koulunkäyntiin kiinni ensimmäistä kertaa vuosiin. Myös monilla muilla elämäalueilla koettiin koulukotisijoituksen aikana tapahtuneen positiivisia muutoksia. Näitä olivat muun muassa käytös ja elämäntavat. Omassa tutkimuksessani käytän jokaisen luvun alussa Stakesin tutkimuksen koulukotinuorten lainauksia muistutuksena siitä, millaisessa ympäristössä ja millaisia kokemuksia nuorilla koulukodista on. (Näsänen & Rautava 1998, 1, 46.)

Koulukodit ovat olleet tutkimuksen kohteena tasaisesti (mm. Kitinoja 2004 ja 2005; Pösö 1993 ja 2004; Vehkalahti 2008) Erityistyöntekijöiden roolia koulukodissa ei ole kuitenkaan tutkittu. Tutkimuksia lukiessa erityistyöntekijä-nimike vilahtaa usein tekstissä vain mainintana. Näin esimerkiksi Tarja Pösön (2004) 'Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodeista' - tutkimuksessa. "Koulukodissa on reilusti yli 50 virkaa. Johtajan, apulaisjohtajan, hallintohenkilöstön, erityistyöntekijöiden (sosiaalityöntekijä, erikoissairaanhoidtaja, psykologi ja osa-aikainen psykiatri) ja opettajien määrään verrattuna ohjaajien ja valvojen lukumäärä oli selvästi suurempi." (Pösö 2004, 46.)

Valtion koulukodit ovat viimeisten vuosien aikana olleet suurten muutosten edessä. Aiemmin jokaisella koulukodilla on ollut oma johtokuntansa, nykyisin kaikilla koulukodeilla on yksi yhteinen johtokunta, joka on aloittanut toimintansa 1.8.2011. Tämän lisäksi koulukodit ovat saaneet yhteisen koulukotitoiminnasta vastaavan johtajan vuoden 2012 alusta lähtien. Tällä hetkellä koulukotien toimintaa pyritään yhtenäistämään ja kehittämään. Yksi osa tätä yhtenäistämistä on myös erityistyöntekijöiden toimenkuvien ja työtehtävien selkeyttäminen.

Suomessa koulukoteja ovat sekä Valtion koulukodit että kaksi yksityistä koulukotia. Toinen on Perhekuntoutuskeskus Lauste Turussa ja toinen Koulukoti Pohjolakoti Muhoksella. Tässä pro gradu-tutkielmassa keskityn vain valtion koulukoteihin ja tutkin, mitä erityistyöntekijät valtion koulukodeissa tekevät ja minkälaisissa rooleissa sekä suhteissa tätä työtä tehdään.

Tutkimuksessa en käsittele koulukotien menneisyyttä, vaikka niillä on erittäin mielenkiintoinen historia ja samoin varmasti erityistyöntekijöiden tehtävillä koulukotien historiassa. Historialla ja menneisyydellä on oma vahva kaikkunsa aina, kun puhutaan koulukodeista. Käsitellen siksi hiukan laajemmin koulukotia toimintaympäristönä tutkimukseni alussa. Tutkimus rakentuu niin, että luvussa kaksi jäsennän koulukotia, sen historiaa ja toimintaa

sekä koulukoteihin kohdistettua tutkimusta. Luvussa kolme esittelen tutkimuskysymykset ja tutkimuksen metodologiset lähtökohdat tarkemmin. Luvussa neljä esittelen tutkimuksen analysoinnin. Luku on jaoteltu analysoinnin tuottamien tulosten mukaisten teemojen mukaan eri alalukuihin. Lopuksi pohdin tutkimuksen tuloksia luvussa viisi, prosessin ja tulosten sekä etiikan näkökulmasta.

2. TUTKIMUSKONTEKSTI - MILLAINEN ON KOULUKOTI?

”Koulukodin oppilailta kysyttiin, mitä mieltä he olivat olleet siitä, että heidät sijoitettiin koulukotiin, puolesta vai vastaan.

Vastaa. En ollut mielissäni. Poliisi tuli ja seiso ovella. Tuli vähän paniikki. Sanottiin vaan, että mennään suoraan tai sairaalan kautta psykiatrin puheille. Sain valita. Sain, että mennään suoraan.” (Näsänen & Rautava 1998, 23.)

Tässä luvussa tarkastelen koulukotia toimintaympäristönä. Mikä koulukoti on, mihin toiminta perustuu, ketkä siellä työskentelevät ja millaista tutkimusta koulukodeista on tehty. Kontekstia kuvataan varsin laajasti, muustakin kuin erityistyöntekijöiden näkökulmasta. Kokonaisuuden ja koulukotimaailman moninaisuuden ymmärtämien on tärkeää, jotta voidaan paikantaa siellä työtään tekevien erityistyöntekijöiden pieni ryhmä, joka tässä tutkimuksessa on pääasiallisen huomion kohteena.

2.1 Koulukotien toiminnan lähtökohdat

Valtion koulukodeilla on johtava ja keskeinen asema vaativan lastensuojelun asiakasryhmän kasvatuksessa ja opetuksessa. Valtion koulukodit toimivat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Opetushallituksen (OPH) tulosohjauksessa. Valtion koulukodit ovat voittoa tavoittelemattomia lastensuojelulaitoksia. (THL 2013a.) Voittoa tavoittelematon toiminta ja tehokas julkinen valvonta ovat seikkoja, jotka turvaavat kestävä palvelun (THL 2013f). Alla on kuva valtion koulukotien tämänhetkisestä organisaatiosta.

normaaleja ja vapaita tarpeita, yhdistettynä vahvaan kasvatuksellisuuteen. 1950-luvulla alettiin kiinnittää huomiota myös lasten turvallisuuteen ja tarpeisiin, samoin kuin lasten sosiaalisiin suhteisiin panostaminen jatkui vahvasti 1960-luvun puoliväliin asti. 1960-luvun lopulla koulukoteihin kohdistui paljon yhteiskunnallista painetta, jolloin toiminnassa keskityttiin parantamaan yksilöiden oikeuksia. 1970-luku taas toi mukanaan laajan lainsäädännöllisen uudistusajan. Koulukoteja pyrittiin muokkaamaan oikeusvaltiollisten periaatteiden mukaan ja osaksi laajaa sosiaalipalvelujärjestelmää – haluttiin päästä eroon liiasta kontrollista. 1980-luku toi uuden lastensuojelulain mukana ajatuksen siitä, että lasta kohdellaan itsenäisenä oikeussubjektina aiemman perhekeskeisyyden sijaan. (Harrikari 2004, 48-51.)

Valtion koulukoteja on tällä hetkellä kuusi. Koulukotien pitkän historian takia moni koulukoti on ollut samalla paikalla jo pitkään. Limingan koulukoti on suomen vanhin. Lagmansgårdenin, Sippolan ja Vuorelan koulukodilla sekä Kasvun yhteisöllä on yli 100-vuotinen historia. Myös Harvialan koulukoti on toiminut paikallaan jo yli 60 vuotta. (THL 2013d.)

Kuva 2. Valtion koulukodit Suomen kartalle sijoiteltuna (THL 2013b).

Koulukotien toimintaa säätelee tällä hetkellä Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 30.12.2010 /1379. Lakia sovelletaan valtion koulukoteihin ja vankilan perheosastoon, joka on myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen lastensuojeluyksikkö. Tätä ennen toimintaa sääтели asetus valtion koulukodeista (417/1991),

jota puolestaan edelsi vuoden 1978 asetus valtion kasvatustaloksista (769/1978) sekä vuonna 1924 annettu asetus valtion kasvatustaloksista.

Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä ei ole ainoa laki, joka säätelee koulukotien toimintaa, vaikkakin se luo raamit koulukotien toiminnalle. Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) asettaa toiminnalle kaiken perustan. Arkisessa toiminnassa on kuitenkin paljon muitakin lakeja, joita täytyy huomioida. Valviran valtakunnallisen valvontaohjelma 2012-2014: Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatustal, listaa joukon lakeja, jotka osiltaan vaikuttavat kaikkiin ympärivuorokautista hoitoa tarjoaviin laitoksiin, myös koulukodin toimintaan. Näiden lakien lisäksi toiminnassa tulee huomioida Euroopan ihmisoikeussopimus ja Yleissopimus lasten oikeuksista, SopS 60/1991. (Valvira 2012, 62.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee koulukodeissa tehtävän työn vaativana lastensuojelutyönä kaikkein vaikeimpien ja haastavimpien lasten ja nuorten kanssa. Koulukotien yli satavuotisen historian voidaan todeta vahvistaneen niiden asiantuntija-asemaa. Koulukotien vahvuudeksi luetaan nimenomaan asiantuntemus, omat koulut ja erityisopettajat, riittävät henkilöstöresurssit, kodikkaat tilat ja monipuolinen vapaa-aika sekä kilpailukykyiset hinnat toimialalla. Koulukodeissa tehdään myös opetus-, hoito-, ja kasvatustyön lisäksi paljon tutkimustyötä, joiden tuloksia voidaan hyödyntää muuallakin lastensuojelussa. (THL 2013b)

Koulukotien toimintakertomuksen mukaan koulukodin perustyö on psyykkisesti vaativaa ja siihen liittyy myös väkivallan riski. Valtion koulukodit panostavat työntekijöiden hyvinvointiin erilaisin keinoin. Henkilöstöresurssit ylittävät myös Valviran ohjeistuksen määrittämän minimimäärän. Henkilökuntaa koulukodeilla oli vuonna 2012 yhteensä 358 (Toimintakertomus 2012, 11, 16).

Koulukodit tarjoavat sijaishuoltopaikan monelle nuorelle. Vuonna 2001 koulukodeissa on ollut paikkoja noin 186 nuorelle. 1990-luvulla paikkoja oli vain hiukan enemmän, mutta lukumäärä on vain pieni osa siitä, mitä se on ollut 1960-luvulla. (Pösö 2004, 38.) Koulukodit tarjoavat sijaishuoltopaikan tällä hetkellä noin 175 nuorelle.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan koulukotiin sijoitettavat nuoret oireilevat usein rankemmin kuin aikaisemmin. Tämä tarkoittaa, että koulukodeissa hoidetaan entistä enemmän myös psykiatrisesti ja psykososiaalisesti oireilevia nuoria. Koulukotien tehtävä-

nä on myös ”uudelleen” sosiaalista näitä moniongelmaisia lapsia ja nuoria. Perhetyön asema on erittäin vankka tässä monitahoisessa ja -ongelmaisessa työkentässä. Suurin osa koulukotiin sijoitetuista nuorista on iältään 13-17-vuotiaita, joilla peruskoulu on kesken. Erittäin keskeinen tavoite on saada koulukotiin sijoitetuille nuorille peruskoulun päättötodistus ja jatko-opintovalmius. (THL 2013b)

Valtion koulukotien strategia vuoteen 2015 pohjaa ajatukselle, että valtion koulukodit ovat parhaiden käytäntöjen mittapuuna koko sijaishuollon kentällä. Strategiset linjaukset ovat jaettu kuuteen eri kohtaan. Ensimmäinen on moniammatillinen asiantuntijuus kasvatuksessa ja opetuksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että koulukodit panostavat asiakaslähtöisen ja moniammatillisen työskentelymallin kehittämiseen sekä henkilökunnan ammatilliseen kehittymiseen että hyvinvointiin. Toisena kohtana on yhteistyö tilaaja-asiakkaiden kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, palveluja ostavien tahojen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ja pyritään vastaamaan kuntien sekä lastensuojelun muuttuviin tarpeisiin. Kolmantena pyritään vastaamaan erityistä huolenpitoa vaativien lasten ja nuorten lisääntyvään hoidon tarpeeseen niin, että hoidon rakennetta ja sisältöä muokataan tarvetta vastaavaksi. Neljäntenä huomioidaan eri kulttuuritaustaisten lasten ja heidän perheidensä koulukotipalvelut. Viidentenä kohtana on alueellinen ja kansainvälinen verkostoituminen, mikä tarkoittaa sitä, että koulukodit verkostoituvat muun muassa alueen oppilaitosten ja järjestöjen kanssa. Kuudentena kohtana on tutkimus- ja kehittämistyö. Koulukodit tarjoavat erittäin hyvän tutkimusalan opinnäytetöiden ja erilaisten kehittämistehtävien tekoon. (THL 2009, 9-10.) Näitä tutkimuksia ja niiden sisältöä käsittelem erikseen alaluvussa 2.2, jossa käsittelem koulukoteihin liittyvää tutkimusta.

Lokakuussa 2013 julkistettiin uusi valtion koulukotien strategia vuoteen 2020. Tässä uudessa strategiassa strategisia linjauksia on neljä. Ensimmäinen niistä on osallisuus ja dialogisuus, jonka perustana on se, että lapsen ja nuoren osallisuuden kokemusta ja turvallisuuden tunnetta vahvistetaan sekä lasta kunnioitetaan arvokkaana että ainutlaatuisena yksilönä. Toisena linjauksena on lapsen ja yksilöllisten tarpeiden huomioiminen koko prosessin ajan syventämällä myös työntekijöiden osaamista. Kolmantena strategisena linjauksena on edellisestäkin strategiasta tuttu moniammatillinen asiantuntijuus, jota edelleen pyritään kehittämään. Myös neljäs strateginen linjaus eli tutkimus- ja kehittämistyö on tuttu edellisestä strategiasta. Tutkimus ja kehittämistyö ovat tärkeitä, koska niiden avulla voidaan todentaa tuloksellisuutta ja arvioida toiminnan vaikuttavuutta. (THL 2013f.)

Koulukoteihin on kohdistunut paljon kritiikkiä vuosien varrella. 1960-luvulla kritiikkiä nostattivat tutkimustulokset, joiden mukaan koulukodeissa olleista poikaoppilaista yli 60 % oli päätenyt muutaman vuoden sisällä koulukodista päästyään rikosrekisteriin. Näissä tutkimuksissa ei ollut huomioitu lasten aikaisempia vaiheita, eikä avohuollon tai jälkihuollon puuttumista. Käytännössä monella nuorella oli jo koulukotiin tullessaan epäsosiaalista ja rikollista käytöstä, mutta poikien ollessa alle 15-vuotiaita ei rikosrekisterimerkintää ollut. Näitä mielikuvia saatiin vuosien varrella lievennettyä ja voitiin todeta, että koulukoti on näille pojille vain yksi vaihe elämässä. Myös 1970-luvulla, jolloin koulukotien toimintaa uudistettiin paljon, pyrittiin julkisuuskuvaa parantamaan tiedottamalla aktiivisesti koulukotien suunnanmuutoksesta. (Haikari 2009, 156, 168-169.)

Koulukotia kuulee monesti käytettävän myös pelottelukeinona, niin lapsille yläkouluissa kuin vanhemmillekin. Jos koulukoti on ja pysyy pelottavana paikkana, on sitä helppo myös kritisoida. Alla yksi esimerkki, jossa koulukotia on käytetty uhkana. Tämä esimerkki on poimittu artikkelista, jossa käsiteltiin lastensuojelun ja koulun yhteistyötä:

”Muistaakseni kyseinen lapsi jäi jo seuraavana aamuna uudelleen kotiin, enkä sillä kertaa tavoittanut kumpaakaan vanhempaa. Vanhemmat kollegat ohjeistivat minua, ettei sosiaalityöntekijän tehtävä ole hakea lasta kotoa, mutta vanhempia voi uhata lapsen toimittamisella kouluun, ja mikäli tämä ei toimi, lapsen sijoittamisella koulukotiin.” (Berg-Toroi 2012, 262.)

Usein kuulee puhuttavan myös siitä, että koulukotinuoret eivät selviä jatko-opinnoistaan, eivätkä koulukotinuoret hakeudu jatko-opintoihin. Selkeää vertailevaa tutkimusta koulukotiin sijoitettujen ja muiden huostaan otettujen lasten välisistä peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta ei ole saatavilla. Tilastot kuitenkin kertovat, että huostassa olevista vain 10 prosenttia suorittaa lukion, kun taas muista sen suorittaa yli puolet. Ammatillinen koulutus huostassa olleilla 24-vuotialla on 36 prosentilla miehistä ja 53 prosentilla naisista. Eihuostaanotetuilla ammatillinen koulutus on 80 prosentilla miehistä ja 86 prosentilla naisista. Erot huostaan otettujen ja verrokkien välillä on siis huomattava joka tapauksessa. (Pekkarinen, Vehkalahti & Myllyniemi 2012, 36-37.)

Ensio Kyppö (1989) on kirjassaan - ”Ne kovimmat pojat” kertonut omista kokemuksista, muistoista ja mietteistä koulukodeista kolmenkymmenvuoden ajalta. Hän on myös muistellut sitä kritiikkiä, joka koulukoteihin kohdistui varsinkin 1960-luvulla. Kyppö toteaa, että lehdistöllä ja muillakin julkisilla foorumeilla oli tarvetta löytää koulukotien toiminnasta sensaatiomaisia uutisia. Tämä kuitenkin epäonnistui useasti. Toisinaan saatettiin järjestää

tapahtumia, joiden tarkoituksena oli arvostella koulukoteja. Tällainen oli muun muassa eräs Helsingin yliopistolla järjestetty tilaisuus, jonne ei kuitenkaan ollut kutsuttu yhtään koulukotien edustajaa. Koulukodista tehtiin myös tv-ohjelma, jonka tavoitteena oli esittää koulukodit mahdollisimman huonoina sijoituspaikkoina. Ohjelmaa kuvatessa kuvausryhmä vaati oppilaita tönimään toisiaan ja sotkemaan huoneitaan, jotta tilanne ei näyttäisi niin hyvältä kuin se oli. (Kyppö 1989, 77-80.)

Koulukotien historia on varsin pitkä ja värikäs. Työtä on tehty aina ajan asettamien vaatimusten mukaan. Nykypäivän koulukotityötä voi tuskin verrata vuosisata sitten tehtyyn työhön. Toimintatavat muuttuvat ja niin muuttuu myös lainsäädäntö. Tuskin on tilannetta, jolloin uudistuksia ei tehtäisi, eikä palveluita parannettaisi. Koulukodit jatkavat kehittämistyötä, jotta koulukodit edelleen pystyisivät tarjoamaan aikakauden vaatimukset täyttävää laadukasta lastensuojelua, perinteitä unohtamatta.

Koulukodeissa työskentelee moniammatillinen henkilöstö, joka huolehtii hoito- ja kasvatustehtävästä. Ohjaajien, opettajien ja koulunkäynninohjaajien lisäksi koulukodeissa työskentelee lukuisia erityistyöntekijöitä kuten lääkäreitä, psykologeja, sosiaalityöntekijöitä, erikoissairaanhoitajia, perhetyöntekijöitä. Lisäksi koulukodeissa työskentelee toimistonhoitajia, tilanhoitajia, johtajia ja niin edelleen. (THL 2013c.) Erityistyöntekijät ovat vain pieni osa koulukodin henkilökuntaa, yksi osa sitä. Mistä erityistyöntekijä nimike tulee tai miksi nimike on tämä, ei tietoa ole saatavilla.

Henkilökunnasta nykyinen voimassa oleva laki terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista laitoksista sanoo näin:

”Valtion koulukodissa voi olla johtaja, apulaisjohtaja, psykologeja, opettajia, erityisopettajia, koulunkäyntiavustajia, erikoissairaanhoitajia, sosiaalityöntekijöitä, vastaavia ohjaajia, ohjaajia sekä tarpeen mukaan muuta henkilökuntaa.” (Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 30.12.2010/1379, 9§.)

Laki terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä ottaa kantaa henkilökunnan kelpoisuusvaatimukseen niin, että ohjaajien osalta vaaditaan tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opistoasteinen ammatillinen tutkinto. Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimusten osalta on voimassa se, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetään. (Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 30.12.2010/1379, 10§.) Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi sosiaalityöntekijän tehtävään vaaditaan sosiaalityöntekijän pätevyys, niin kuin se

on laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista määritelty. Sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimus on: ”ylempi korkeakoulututkinto johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä”. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272, 3§.)

Koulukotien henkilöstömäärä on 1970-luvulla lopun kehitysjakson aikana lisääntynyt nopeammin, kuin sinne sijoitettujen lasten määrä. Erityistyöntekijät ammattiryhmänä, kuten sosiaalityöntekijät, erikoissairaanhoidajat ja psykologit, ovat tulleet koulukoteihin näiden 1970-luvun uudistusten myötä. Tämä aikakausi toi mukanaan uusia työmuotoja, kuten yksilö- ja perhetyön lisääntymisen suhteessa perinteiseen kurinpidolliseen ja työpainotteiseen hoitoon. 70-luku korosti koulukotityön perustumista entistä enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon ammattitaitoon. (Pösö 1993, 89.) Pösön mukaan erityistyöntekijät ovat tulleet koulukotiin 1970-luvun uudistusten myötä. Tarkasta historiasta nimikkeiden osalta ei ole tietoa, mutta sairaanhoitajia ja sosiaalihuoltajia on ollut koulukodeissa käytössä myös ennen tätä. On mahdollista, että nimike erityistyöntekijä on otettu käyttöön vasta 1970-luvulla.

Koulukotien määrä samoin kuin erityistyöntekijöiden määrä on vaihdellut. Vuonna 1980 koulukoteja oli vielä kymmenen. Erityistyöntekijöitä näissä koulukodeissa oli yhteensä 21½, näistä sosiaalihuoltajia oli 8 kappaletta. Vuonna 1990 koulukoteja on edelleen ollut kymmenen ja erityistyöntekijöitä niissä 19½, näistä sosiaalihuoltajia oli 8 kappaletta. (Valtion koulukodit 1980, 12 ja Valtion koulukodit 1991, 12.) Nykyisin, vuonna 2013, koulukoteja on jäljellä kuusi kappaletta ja erityistyöntekijöitä näissä on yhteensä 18. Koulukotien internet sivujen mukaan erityistyöntekijöistä sosiaalityöntekijöitä on 7 (Lagmansgårdenissa nimike on kuraattori), erikoissairaanhoidajia 5, perhetyöntekijöitä 3 ja psykologeja 3. Erikoissairaanhoidajista yksi tekee puolet työajasta perhetyötä. Tietoa erityistyöntekijöiden tehtävistä on saatavissa niukasti. Kirjallisuus ja tutkimukset eivät ole erikseen paneutuneet tähän pieneen työntekijäryhmään.

Olen tässä luvussa lyhyesti esitellyt koulukotia, sen historiaa, tehtävää ja siihen kohdistuvaa kritiikkiä sekä sen henkilöstöä. Tämä luo perustan toimintaympäristön hahmottamiseksi, koulukoti tutkimuksen kohteena.

2.2 Koulukoteihin liittyvä tutkimus

Tässä alaluvussa tuon esille sitä, minkälaista tutkimusta ja kirjallisuutta koulukodeista on löydettävissä. Ensin esittelen lyhyesti kirjallisuuden ja tutkimukset yleensä sekä Suomessa tehdyt koulukotitoimintaan liittyvät väitöskirjat. Viimeisenä esitän pienen katsauksen siitä, mitä koulukotitoiminta muualla maailmassa on. Tutkimuksia lukiessa fokus on ollut siinä, mitä erityistyöntekijöistä näissä tutkimuksissa sanotaan.

Koulukodeista löytyy nopeallakin haulla paljon tutkimuksia ja artikkeleita. Koulukodista ja sen asukkaista on tehty tutkimuksia hyvin monesta eri näkökulmasta ja hyvin monella eri menetelmällä. Suurin osa on tehty, tavalla tai toisella, sijoitetun lapsen tai nuoren näkökulmaan tai historiaan liittyen. Tutkimukset ovat pääasiallisesti yliopistojen pro gradu – taseisia opinnäytetöitä tai ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä. Tutkimusten joukosta löytyy muutamia koulukotia käsitteleviä liseniaattitöitä ja väitöskirjoja.

Pösön (2004) tutkimus, Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista, vuodelta 2004, tuo erinomaisesti esille nuorten kokemuksia koulukotielämästä. Tarja Pösön tutkimus on etnografisella otteella tehty tutkimus, joka on osa Koulukotioppilaan urat- projektia vuosilta 2001-2003. Tutkimus on lämminhenkisesti kirjoitettu ja se päästää lukijan lähelle koulukotiarkea sekä nuorten kokemuksia että tuntemuksia. Se on myös erinomainen kuvaus koulukodista työympäristönä ja instituutiona.

Pösö (2004) on oman tutkimuksensa pohjalta esittänyt omia täsmennyksiään koulukotien erityispalveluluonteeseen. Hänen mukaan koulukodit toimivat sellaisten nuorten kanssa, joilla on vahva lastensuojelullinen historia ja monia sijaishuoltopaikkoja takanaan. Nämä sijoitukset ovat usein epäonnistuneet, eivätkä ole pystyneet vastaamaan nuoren tarpeisiin. Toisena seikkana Pösö nostaa esille koulukotien suhteen psykiatriseen hoitojärjestelmään. Koulukoteihin sijoitetaan paljon nuoria, joilla on taustalla psykiatrinen hoito ja tutkimuksia. Koulukoti vastaa näiden nuorten arjen sujumisesta ja rajojen asettamisesta, asioista joihin psykiatrinen hoito ei pysty. Kolmantena kohtana hän nostaa esille koulukodit sosiaalisia normeja rikkovien nuorten hoitopaikkoina. Tällä perusteella tulevat nuoret sijoitetaan oman käyttäytymisensä vuoksi, tämä on ollut koulukotien asiakasprofiilissa kautta niiden historian. Nykypäivänä nuoret ovat usein päihdeidenkäyttäjiä ja koulukodit pyrkivät profiloitumaan myös nuorten päihdeongelmien hoitopaikaksi. (Pösö 2004, 122-124.)

Myös Manu Kitinoja (2004) toteaa oman tutkimustyönsä pohjalta, että hyvin monella lapsella koulukotisijoitus ei ole ensimmäinen sijoituspaikka. Aikaisemmissa sijaishuoltopaikoissa ei ole pystytty vastaamaan näiden lasten tarpeisiin. Kitinoja arveleekin, että näiden lasten ongelmat ovat olleet niin vaikeita ja ongelmia on ollut niin paljon, että aikaisempien sijaishuoltopaikkojen voimavarat eivät ole riittäneet. Kitinoja on myös huomionnut sen, että koulukotiin sijoitettujen lasten ongelmat ovat ajansaatossa muuttuneet. Oppilaat eivät enää ole selkeitä rikollisia, vaan ongelmat ovat moninaisia. On päihdeongelmia ja mielenterveysongelmia, unohtamatta perinteisiä kouluongelmia ja pinnausta. (Kitinoja 2004, 114-116.)

Sami Kihlman ja Tomi Rautiainen (2010) ovat tehneet oman pro gradu-tutkielmansa aiheesta 'Koulukodit esiripun takana, koulukodit ammattilehtien artikkeleissa ja tieteellisissä julkaisuissa'. Tähän tutkimukseensa he ovat keränneet seitsemän eri ammattilehden koulukotia käsitelleet artikkelit vuosilta 1960-2009. Lähteinä käytettyjä artikkeleita oli yhteensä 103 kappaletta. Lisäksi he ovat käyttäneet lähteinä kaikkia Suomessa julkaistuja koulukoteja käsitelleitä tieteellisiä tutkimuksia. Näitä tieteellisiä tutkimuksia oli 154. (Kihlman & Rautiainen 2010.) Tämä pro gradu kertoo siitä, että koulukodit ovat mielenkiintoinen ja kiinnostava kohde ja aiheesta on kirjoitettu paljon.

Muutamassa koulukoteja käsittelevässä tutkimuksessa ja kirjassa on mainintoja myös erityistyöntekijöistä, jotka ovat oman tutkimukseni kiinnostuksen kohteena. Kyppö (1989) on kirjassaan kuvannut erityistyöntekijöitä omien erityistehtävien lisäksi poikain tukihenkilöiksi. Tämä tehtävä toimi samalla linkkinä lähikasvattajien maailmaan. Tämä linkki oli Kypön mielestä tärkeä ja sillä varmistettiin se, etteivät erityistyöntekijät vieraantuneet lähikasvatuksen todellisuudesta ja, että luottamus kaikkien osapuolten välillä säilyi. Sosiaalihuoltajaa Kyppö nimittää myös koulukotien ”ulkoministereiksi”. He pitivät huolta suhteista sosiaalitoimeen ja oppilaiden vanhempiin. Kyppö kuvaa myös perhetyön alkua vuodelta 1975. Perhetyö ja kotikäynnit aloitettiin Pernasaaren koulukodissa, mistä kirja pääasiallisesti on kirjoitettu, sosiaalihuoltajan, psykologin ja erityissairaanhoitajan toimesta. (Kyppö 1989, 106-107.)

Pösö (1993) on omassa väitöstutkimuksessaan 'Kolme koulukotia' tuonut kiittävästi esille myös erityistyöntekijöiden roolia koulukodissa. Erityistyöntekijöiden tehtäviä ei ole eroteltu, vaan tutkimuksessa puhutaan kaikista erityistyöntekijöistä yhtenä. Pösö on tutkimusta tehdessään viettänyt paljon aikaa kolmessa eri koulukodissa. Siellä ollessaan hän on hankkinut monipuolista aineistoa koulukodissa tapahtuvasta hoidosta. Hän on tutkimukses-

saan kiinnittänyt huomiota laitoksen päivittäisiin tapahtumiin, työntekijöiden ja erityisesti erityistyöntekijöiden keskinäisiin virallisiin ja epävirallisiin keskusteluihin sekä työntekijöiden ja lasten että heidän perheidensä välisiin keskusteluihin ja neuvotteluihin. (Pösö 1993, 291.)

Erityistyöntekijöiden tehtävistä löytyy Pösön (1993) tutkimuksessa muun muassa seuraavia huomioita. Erityistyöntekijä on aina läsnä lapsen hoitoneuvotteluissa ja hänellä on omaohjaaja työparina. Erityistyöntekijä toimii näissä neuvotteluissa puheenjohtajana. Erityistyöntekijällä on näissä neuvotteluissa Pösön näkemyksen mukaan hyvin vahva rooli ja kunnan sosiaalityöntekijä on yleensä se, joka on taustahahmona ja näyttäytyy vain hallinnollisten päätösten tekijänä. Yhteydenpitoa perheeseen ylläpitää enemmän omaohjaaja, kun taas yhteyksiä sijoittavaan kuntaan pitää erityistyöntekijä. Erityistyöntekijät käyttivät myös jonkin verran aikaa yksilökeskusteluihin lasten kanssa. Erityistyöntekijällä on Pösön tutkimuksen mukaan iso rooli koulukotien laajoissa neuvottelukäytännöissä, kuten edellä mainituissa hoitoneuvotteluissa. Lisäksi erityistyöntekijä on vastuussa uuden lapsen tutustumiskäynneistä ja perhetyön tapaamisista. Näissä perhetapaamisissa korostui erityistyöntekijän vahva rooli keskusteluun nostettavien aiheiden ja yhteisen päätöksenteon osalta. Pösö kiinnitti myös huomiota siihen, että erityistyöntekijöille kasautui paljon palavereja päivän mittaan. Näiden kokousten taustalla on Pösön mukaan se, että erityistyöntekijöiden työtehtäviin liittyy ”kaikista tietäminen”. Erityistyöntekijöiden oletettiin tietävän kaikista lapsista kaikki, ei vain omahoidettavista. Erityistyöntekijän pysyminen ajan tasalla kaikesta, edellytti istumista palavereissa suuren osan työpäivästä. (Pösö 1993, 96-112.)

Työnohjaus nähtiin Pösön tutkimuksessa tärkeäksi ja erityistyöntekijät saivat oman erityisalansa työnohjausta talon ulkopuolisen työnohjaajan antamana. Erityistyöntekijöiden asema oli Pösön tutkimuksessa välillä hankala, erityistyöntekijöiden tuottamat tulkinnat lasten asioista saivat muilta työntekijöiltä kritiikkiä osakseen ja päinvastoin. Kritiikkiä esiintyi yhteisissä palavereissa, mutta ei koskaan perheiden kanssa käydyissä neuvotteluissa. (Pösö 1993, 112-114.) Tämä Pösön tulkinta siitä, että erityistyöntekijöiden asema oli välillä hankala, pitää oman kokemukseni mukaan edelleen paikkaansa. Erityistyöntekijä on asemassa, jossa katsoo lapsen hoitoa ja kasvatusta hiukan kauempaa kuin omaohjaajat. Näkökulma on tällöin erilainen, kuin hyvin lähellä lasta olevalla ohjaajalla. Usein huomaa, että ohjaajat ovat hyvin tunteella lasten asioissa läsnä ja erityistyöntekijän tehtäväksi jää näissä tilanteissa olla kokonaiskuvan ja erilaisen näkökulman tuoja.

Otsikoiden perusteella tutkimuksia etsiessä ei löydy kuin yksi tutkimus, joka liittyy erityistyöntekijöiden tehtäviin tai rooliin koulukodissa. Tämä on vuodelta 1959 olevaa Kaija Anttilan tutkimus 'Koulukodin kuraattoritoiminta'. Anttila kuvaa tutkimuksessaan koulukodin henkilökuntaan kuuluvan kuraattoreita, jotka ylläpitävät yhteyttä oppilaiden ja ulkopuolisen kentän välillä. Muita erityistyöntekijöitä Anttila kuvaa olevan sairaanhoitajat ja psykologit. Kuraattorin pätevyysvaatimuksena on pidetty sosiaalihuoltajatutkintoa täydennettynä lisäopinnoilla, soveltuvana on myös pidetty korkeakoulunopettaja tutkintoa ja pedagogisluollista pätevyyttä antava akateeminen loppututkinto. Käytännössä on kuitenkin havaittu sosiaalihuoltajan täyttävän paikkansa etenkin, jos laitoksessa voidaan käyttää omaa psykologia hänen alaansa kuuluvaa puolta hoitamassa. Muodollisen pätevyysvaatimuksen lisäksi on korostettu sitä, että työ vaatii tekijältään aivan erityisiä edellytyksiä. Näitä edellytyksiä ovat henkilökohtaiset luonteenominaisuudet, kuten hienotunteisuus, sosiaalisten kysymysten tietous ja kokemus sekä menetelmien käytännön hallitseminen. (Anttila 1959, 10-29.)

Anttilan tutkimuksen aikaan 1950-luvun lopussa kuraattoritoiminta oli koulukotikasvatuksen yhteydessä verrattain uutta ja edelleen kehitys- ja kokeiluvaiheessa. Aiemmin käytössä olleen nimitykset olivat jälkihuoltotoiminta ja jälkihuoltaja, näistä nimikkeistä huolimatta työ piti sisällään paljon muuta kuin jälkihuoltotyötä. Anttila määrittelee tutkimuksessaan kuraattorityön koulukodin piirissä tehtäväksi sosiaalisesti työksi, jonka hän rinnastaa sairaalassa tai parantoloissa tehtävän sosiaalityöntekijän tai -huoltajan työhön. Kuraattorin tehtäviin vuonna 1959 luettiin yhteydenpito kotiin. Tämä yhteydenpito piti sisällään tutustumista lapsen kotioloihin, kodin myönteisten vaikutusten etsimistä, perheen sisäisten konfliktien selvittämistä, vanhempien ohjaamista ja yksilökeskustelut lapsen kanssa sekä kotilomien järjestämistä. Lisäksi oppilaiden ja vanhempien väliseen kirjeenvaihtoon kannustamista, ja jos kirjeenvaihtoa ei tapahtunut, niin lapsen asioista tiedottamista vanhemmille. Kuraattorin vastuulla nähtiin olevan se, miten vanhemmat asennoituvat koulukotia kohtaan. Se, miten kuraattori tämän tehtävän hoiti, riippui kuraattorin psykologisista taidoista ja vaistoista. Lisäksi kuraattorin tehtäviin kuului jälkihuolto, mikä käsitti kaikki ne toimenpiteet, joilla tuettiin koulukodista kotiutunutta oppilasta sopeutumaan ja itsenäistymään. Käytännössä jälkihuolto oli harrastuksiin ohjaamista, työpaikan saannissa avustamista ja yhteydenpitoa työnantajaan. Kuraattoreiden vastuulla oli myös viranomaisyhteistyö poliisin ja oikeusviranomaisten kanssa sekä lastensuojelun viranomaisten kanssa. Myös lausuntojen kirjoittaminen tarvittaessa kuului kuraattorin toimenkuvaan. (Anttila 1959, 13-27.)

Seurantatutkimusta siitä, mihin koulukotioppilaat sijoituksensa jälkeen päätyvät, ei ole juurikaan tehty. Joitain tutkimuksia on toki tehty, mutta ne ovat pääasiassa olleet laadullisia pieneen aineistoon perustuvia tai tutkimuksen aineisto on ollut varsin vanhaa. Tällä hetkellä terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on menossa laaja seurantatutkimus, jonka aineistona on n. 1500 koulukotioppilasta eri vuosilta sekä kaltaistettu verrokkiaineisto. Tämän tutkimuksen ensimmäiset tulokset julkaistaan keväällä 2014. (THL 2013h.)

Tutkimusten lisäksi koulukodit ovat päässeet kaunokirjallisuudessa esille. Osa kirjoista on saavuttanut suuren suosion, kuten Leena Landerin (1991) 'Tummien perhosten koti', kirjasta on tehty myös elokuvaversio. Kirjoja on paljon muitakin, kuten Taru Väyrysen (1990) 'Kissan kuolema' ja Matti Sompin (1960) 'Pienet Veljet'. Oman mausteensa tutkimusten ja kaunokirjallisuuden joukkoon tuo aiemminkin mainittu Kypön (1989) kirja, 'Ne kovimmat pojat', joka on omalla tavallaan omaelämäkerrallinen kertomus hänen omasta elämästään koulukodissa ensin opettajana ja sitten johtajana.

Näiden lisäksi koulukodeista on kirjoitettu ainakin muutama historiikki. Janne Haikarin (2009) kirjoittama 'Sippolan koulukodin historia 1909-2009, Latu auki elämään', Susann Sjöströmin (2002) kirjoittama Lagmansgårdenin historiikki nimeltä 'Kronan vårt skolhem i hundra år' sekä Vuorelan koulukodin historiaa käsittelevä Kaisa Vehkalahden (2004) 'Kissanpäiviä ja koulunkäyntiä, 110 vuotta kasvatustyötä Vuorelan Koulukodissa'. Nämä kaikki kertovat esimerkkien ja haastattelujen, valokuvien ja muistelmien kautta koulukodin historiaa. Ne ovat, koko koulukotihistorian kannalta, erittäin mielenkiintoista luettavaa.

Koulukoteihin liittyviä väitöskirjoja löysin Suomesta kuusi kappaletta. Näiden lisäksi tiedossa on ainakin yksi koulukotiin liittyvää väitöskirja, jonka pitäisi valmistua vuoden 2013 aikana. Se on Sirpa Koskisen 'Yrittävää asennetta oppimaan'. (Känkänen 2013b).

Ensimmäinen väitöskirja on Tarja Pösön (1993) 'Kolme koulukotia', josta olen jo aiemmin maininnut tutkiessani erityistyöntekijöitä koskevia huomioita. Pösön tutkimus käsittelee tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytäntöjä koulukotihoidossa. Pösön väitöskirjassaan Pösö toteaa, että koulukoti määrittää itsensä edelleen pahantapaisuuden käsitelyinstituutiona, vaikka lastensuojelulaki asettaakin koulukodit samaan asemaan kuin muut lastensuojelulaitokset. Pösö uskookin oman tutkimuksensa pohjalta, että lapsia ja heidän ongelmiaan luokitellaan lastensuojelussa edelleen. Koulukoteihin sijoitetaan ja niihin valikoituu edelleen normien vastaisesti käyttäytyviä lapsia. (Pösö 1993, 9 ja 254.)

Toinen väitöskirja on Manu Kitinojan (2005) tutkimus 'Kujan päässä koulukoti'. Tutkimus on koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Tämä erityispedagogiikan väitös tutki koulukoteihin sijoitettujen lasten ja nuorten uraa heitä koskevien asiakirjojen avulla. Tutkimuksessa käsiteltiin vuosina 1996 ja 2000 koulukoteihin sijoitettujen nuorten asiakirjat. Yhteensä tutkimuksen kohteena oli 200 lasta. Näistä asiakirjoista etsittiin tietoa siitä, millaisia lapsia olivat koulukotiin sijoitetut lapset sekä heidän perheensä. Kitinojan tutkimus on ollut poikkitieteellinen, se on ollut sekä erityispedagogiikan että sosiaalityön viitekehystä hyödyntävä. (Kitinoja 2005, 9-10.)

Kitinoja tulee tutkimuksessaan siihen tulokseen, että koulukotiin sijoitetuista lapsista voidaan erottaa kolme eri tyyppiä. Ensimmäinen on erittäin pitkän tuloreitin lapset, joilla ensimmäinen kodin ulkopuolelle sijoitus on 10-vuotiaana tai sitä nuorempana. Toiseen lapsityyppiin Kitinoja luokittelee pitkän tuloreitin lapset. Nämä ovat lapsia, jotka on sijoitettu sijaishuoltoon ainakin kerran ennen sijoitusta koulukotiin. Kolmas lapsityyppi on lyhyen tuloreitin lapset, jotka sijoitetaan ensimmäistä kertaa suoraan koulukotiin. Kitinoja on tutkimuksessaan myös todennut, että näiden kahden eri vuoden, vuoden 1996 ja 2000 sijoitettujen lasten välillä ei juuri ole eroja. Ainoastaan yhden muuttujan kohdalla on havaittavissa tilastollisesti merkittävä ero. Tämä oli se, että vuoden 2000 lapsilla oli keskimäärin enemmän lapseen liitettyjä ongelmia. (Kitinoja 2005, 10.)

Kaisa Vehkalahti (2008) tutki omassa kulttuurihistorian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan tyttöjen suojelukasvatusta - kasvatustilastusta. Väitöskirja on nimeltään 'Daughters of Penitence. Vuorela State Reform School and the construction of reformatory identity, 1893-1923'. (Vehkalahti 2008.)

Neljäs väitöskirja on Pirkko Lehto-Salon (2011) psykologian väitöskirja 'Koulukotisijoitus – nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perhe-ongelmien kirjo kehittämishaasteena'. Tutkimus keskittyi tutkimaan käytöshäiriöitä, erityisesti tyttöjen käytöshäiriötä ja kehitti psykiatrisen hoitamisen mallin lastensuojelun sijoitamille nuorille. (Lehto-Salo, 2011.)

Viides väitöskirja on Päivi Känkäsen (2013a) 'Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia'. Känkänen valaisee taidelähtöisten menetelmien käyttöä pidemmältä ajalta. Tutkimus tuo esille sitä, miten taidelähtöisiä menetelmiä voidaan soveltaa lastensuojeluun ja mikä merkitys taidelähtöisillä menetelmillä on lastensuojelussa. Taide-

lähtöisten menetelmien merkitystä tarkastellaan tutkimuksessa lasten kanssa työskentelevien aikuisten sekä taiteilijoiden näkökulmasta (Känkänen 2013a.)

Viimeisin koulukotia käsittelevä väitös on Marko Mannisen (2013) 'Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste'. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet Pohjolakodin oppilaat, eivät siis valtion koulukotien oppilaat. Tutkimuksen perusteella koulukotiin sijoitetuilla esiintyi merkitsevästi enemmän erityyppisiä psykiatrisia oireita kuin muulla väestöllä. Koulukotiin sijoitettujen kognitiivinen suoriutuminen ja kielelliset vaikeudet ovat tutkimusten mukaan myös verrokkeja heikompaa. Tutkimustulosten perusteella Manninen painottaa, että koulukotiin sijoitettujen nuorten vaikeuksien tunnistamiseen pitää panostaa ja ongelmat tulee huomioida koulukodin hoidon suunnittelussa. (Manninen 2013, 7-8.)

Koulukoteja ja niiden tutkimusta voi tarkastella myös kansainvälisessä kontekstissa. Yhdysvalloissa koulukodit ovat enemmän rangaistus- kuin kuntoutuslaitoksia ja niiden toimintaa ohjaa oikeusjärjestelmä. Virossa koulukoti-nimen lisäksi käytetään muun muassa nimeä ammatillinen erityiskoulu ja ruotsissa koulukoteja vastaavat nimitykset ovat nuorisokoti ja erityisvalvontakoti. Ulkomaiset koulukodit eivät kuitenkaan aina ole vertailukelpoisia suomalaisten koulukotien kanssa. (Pösö, Jahnukainen & Kekoni 2004, 6-7.)

Strömpl (2004) mukaan Virossa on vahva perinne koulukodeilla. Ne luottavat toimintaansa vahvaan pedagogiseen kontrolliin ja ohjaukseen. Koulukodit ovat Virossa erityisen vaikeista olosuhteista tulevien lasten ja nuorten yhteiskuntaan palauttajia. Koulukodeissa annetaan perusopetusta siihen asti, kunnes oppilaat pääsevät 9-luokalta tai siihen asti, kunnes he täyttävät 17 vuotta. Koulukotien ongelmia Virossa ovat muun muassa, että niissä on liian vähän paikkoja tarpeeseen nähden, nuorten terveydentila heikkenee vuosi vuodelta ja päihteidenkäyttäjää on entistä enemmän. Lisäksi opetussuunnitelmissa on vaikea pysyä, johtuen oppilaiden repaleisesta kouluhistoriasta, motivaation puutteesta ja oppimisvaikeuksista. Lisäksi resurssit ovat heikot, palkat huonot ja henkilökuntaa on näistä syistä vaikea saada. (Strömpl 2004, 239-256.)

Ruotsissa, ainoana maana pohjoismaista, voidaan julkisen lastensuojelujärjestelmän puitteissa käyttää pakkokeinoihin perustuvia suljettuja laitoksia nuorille päihteidenkäyttäjille ja rikoksentekeijöille. Nimikkeet näille kodeille vaihtelevat erityisvalvontakotien ja nuoriso- ja koulukotien välillä. Tänä päivänä henkilökuntamäärä ruotsalaisissa koulukodeissa on asiansäilytyksensä nähteen korkea, työtä tehdään moniammatillisissa tiimeissä ja yksiköt ovat

pieniä. Levin kuvaa Ruotsin koulukoteja samankaltaisiksi kuin millaisia ne ovat Suomessa, myös niiden menetelmällisyyden osalta, kuten ART-ohjelman (Aggression Replacement Training), joka myös on käytössä Suomen koulukodeissa. (Levin 2004, 263-268.)

Levin (2004) kuvaa tekemässään tutkimuksessa koulukodin henkilökunnan koostuvan kahdesta ryhmästä. Osa oli kokeneita laitostyöntekijöitä ilman muodollista koulutusta ja toinen ryhmä oli työhön soveltuvan yliopistokoulutuksen saanut, yleensä sosiaalityön koulutuksen omaavat, työntekijät. Tiimejä ohjasivat psykologit. Levin kuvaa työntekijöiden urakkaa lähes mahdottomaksi. Laitoksen oletettiin olevan samalla rangaistuslaitos, hoitolaitos ja oppilaitos. Henkilökunnan tuli samaan aikaan kyetä olemaan vartijoita, pedagogeja ja psykoterapeutteja. Levinin tutkimuksen mukaan nämä koulukodit eivät kuntouta nuoria normaaliin elämään, vaan päinvastoin. Tähän saattaa vaikuttaa se, että nuoret ovat suljettuina hoitoon määräämättömäksi ajaksi, eivätkä koe sijoitustaan hoitona, vaan vankeutena. (Levin 2004, 227-283.)

Ruotsalaisten koulukotien kotisivuja lukiessa voi todeta, että puitteet, periaatteet ja kohde-ryhmä ovat hyvin samankaltaista kuin Suomessa. Koulukodit Ruotsissa tarjoavat palveluitaan niin tytöille kuin pojillekin ja pyrkivät tarjoamaan kokonaisvaltaista tukea koulunkäyntiin sekä elämäntilanteen tasapainottamiseen. Koulukotiin sijoitusten syynä voivat olla sosiaaliset ongelmat, rikollisuus, päihteet, ADHD tai muut neuropsykiatriset oireet ja niin edelleen. Henkilökunta koostuu pedagogeista, kasvattajista, terapeuteista ja tarvittaessa psykiatrin tarjoamista palveluista. (Stegehus Skolhem och Waldorfskola 2013 & Hvilans Skolhem 2013.)

Kuten aiemmin mainittiin, koulukotien vertailu eri maiden välillä on hankalaa. Tähän tulokseen on tullut myös Clive Sellick (1998), joka on tutkinut koulukotityyppisiä sijoituspaikkoja Euroopassa. Koulukotityyppisistä sijoituksista on Sellickin mukaan yritetty päästää eroon koko Euroopan laajuisesti. Painotus on siirtynyt kohti perhesijoituksia ja tukeen perheille. (Sellick 1998, 301-309.) Myös Roger Bullock (2006) on tutkinut koulukotityyppistä sijoitusta eri maissa. Hän on tullut siihen tulokseen, että vertaileminen ja tutkiminen on erittäin hankalaa, koska terminologia ja sijoitusten tarkoitukset sekä laitokset ovat hyvin erilaisia eri maissa. Esimerkkinä Bullock kirjoittaa, että Englannissa sisäoppilaitoksissa opiskelevia on tuplasti enemmän kuin Yhdysvalloissa, mutta nuorten määrä, jotka joudutaan sijoittamaan koulukotityyppiseen laitokseen, on huomattavasti pienempi. Syitä on kuitenkin vaikea arvioida. Bullock toteaa myös, että koulukotisijoitukset ovat yleensä vii-

mesijaisia ja skandaalit värittävät näitä sijoituksia niin, että sijoitusten positiiviset vaikutukset helposti unohtuvat. (Bullock 2006, 73-80.)

Suomen ja Skotlannin lastensuojelun laitoshuoltoa on myös vertailtu (Francis, Kendrick & Poso 2007). Suomi ja Skotlanti ovat väestön rakenteen ja taloudellisen profiilin suhteen samankaltaisia. Molemmissa maissa myös lasten laitoshuoltoa koskevat periaatteet ovat samankaltaisia, niissä korostetaan lasten oikeuksia ja pyrkimystä perheyhteyden korostamiseen. Suomessa lasten laitoshuoltoa kuitenkin käytetään huomattavasti enemmän. Molempien maiden kohdalla haasteena on kehittää laitoshuoltoa positiivisena ja selkeästi lastensuojelutoimenpiteisiin kuuluvana osana niin, että se vastaa lastensuojelulasten tarpeisiin. Kysymyksiä, joita maiden välinen vertailu on herättänyt, ovat muun muassa pitäisikö Suomessa vähentää entisestään pienten lasten laitossijoituksia, pitäisikö Skotlannissa luopua lasten lukitsemisesta laitoksiin ja pitäisikö laitosten erikoistua enemmän sekä tarjota esimerkiksi terapeuttisia palveluja. Lisäksi pohdittavaksi on nostettu se, vastataanko lasten tarpeisiin tarpeeksi hyvin ja asianmukaisesti. (Francis, Kendrick & Poso 2007, 337-349.)

Tutkimusten ja kirjallisuuden perusteella koulukoteja eri puolilla maailmaa on todella vaikea vertailla. Lainsäädäntö ja toimintatavat sekä laitoksiin sijoitettavat nuoret ovat lähtökohdiltaan hyvin erilaisia. Tässä luvussa olen nostanut esille muutamia esimerkkejä muualla maailmassa tehdyistä tutkimuksista ja vertailuista. Tutkimukset keskittyivät pääasiallisesti toiminnan kuvaamiseen ja sen tuloksellisuuteen. Henkilökunnasta ja sen laadusta oli löydettävissä hyvin vähän tietoa. Mainintoja erityistyöntekijöistä en näistä tutkimuksista löytänyt, vaikka mainintoja moniammatillisesta työstä sekä korkeakoulutuksen saaneista työntekijöistä löytyikin. Työntekijöiden ammatillinen koulutus nousi kuitenkin tutkimusteksteissä vahvasti esille. Koulukodeissa mainittiin työskentelevän muun muassa opettajia, psykologeja, sosiaalityöntekijöitä, terapeutteja ja niin edelleen. Koulukotien voi tällä perusteella ajatella olevan muuallakin maailmassa vahvan moniammatillisen osaamisen keskuksia.

Suomessa julkaistut ja tehdyt tutkimukset ja kirjallisuus ovat tuoneet erittäin vähän keskusteluun erityistyöntekijöiden roolia. Koulukoteja on tutkittu runsaasti toiminnaltaan ja toiminnan sisällön suhteen. Myös koulukodeissa olevia oppilaita ja heille tyypillisiä ongelmia on tutkittu paljon ja tutkitaan varmasti edelleen.

3. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TO- TEUTUS – ERITYISTYÖNTEKIJÖIDEN TEHTÄVÄT

”Ei ne tajuu mitään mitä mä haluun ite. Ne haluu vaan itte päättää mihin mä meen”
(Näsänen & Rautava 1998, 13.)

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset sekä esittelen, miten luvussa 4 oleva aineisto on analysoitu. Aineiston käsittelyä pohjustan tieteenteoreettisella paikannuksella, miksi ja millä perusteilla tutkimus etenee.

3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tässä pro gradussa on tarkoitukseni tutkia erityistyöntekijöiden tehtäviä, asemaa ja rooleja valtion koulukodeissa, myös mahdollisia kehittämiskohtia käsitellään. Tulevien vuosien aikana koulukotien toiminta ja rakenteet tulevat muuttumaan ja kehittymään, elämme siis muutoksen aikaa. Yksi osa tätä kehittämistä on erityistyöntekijöiden toiminnan yhtenäistäminen. Yhtenäistäminen ja yhteiset toimintatavat onnistuvat vain, jos olemme tietoisia siitä mitä teemme, miten ja miksi teemme.

Laajemmin ajateltuna tutkimus vastaa kysymykseen, millaista on nuorten moniammatillisen tukemisen asiantuntijuus koulukodissa ja sen alla tutkimuskysymyksiin:

- Minkälaisia tehtäviä erityistyöntekijöiden toimenkuvaan koulukodissa kuuluu ja millainen erityistyöntekijän asema koulukodissa on?
- Minkälaisena nämä työtehtävien mukaiset roolit ja niiden mukanaan tuomat suhteet näyttäytyvät koulukodissa?

3.2 Tutkimuksen tieteenteoreettinen pohja

Tämä tutkimus on laadullinen, joten se pyrkii ilmiön kuvaamiseen, ymmärtämiseen ja mielekkään tulkinnan antamiseen (Kananen 2008, 24). Tutkimusta voidaan kuvata myös fenomenologis-hermeneuttisena, jossa keskeisiä ihmiskäsityksiä tutkimuksen kannalta ovat kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tietokysymyksistä esille nousee ymmärtäminen ja tulkinta. Fenomenologisen tutkimuksen kohteena ovat ihmisten kokemukset maailmasta, jossa elävät. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu erityistyöntekijöiden kokemukseen omasta työstään. Kokemus taas muovautuu merkityksen mukaan. Merkityksen tarkoituksen voi ymmärtää kysymällä, millaisen merkityksen pohjalta ihminen toimii, kun hän tekee jotain. Fenomenologia pitää sisällään ajatuksen ihmisen yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisyys on koulukodissa myös merkittävää ja erityistyöntekijät ovat osa yhteisöä. Yhteisö on lähde kaikille merkityksille, joiden valossa todellisuus meille avautuu. Merkitykset eivät ole meissä synnynnäisesti, vaan yhteisö, jossa kasvamme kasvattaa myös merkityksiä. Fenomenologinen tutkimus ei pyri löytämään universaaleja yleistyksiä, vaan pyrkii ymmärtämään tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkitysmaailmaa. (Laine 2010, 28-31.) Fenomenologinen näkökulma, joka korostaa tutkijan omaa havaintojen tekoa, on tässä tutkimuksessa tärkeää. Se tarkoittaa sitä, että tutkittavana ilmiönä koulukotien erityistyöntekijöiden työ, avautuu tutkijalle aitona, rikkaana ja monimuotoisena. Sen tulee avautua tutkijalle elettyinä todellisuutena, eikä vain passiivisena mielikuvana. Fenomenologinen tutkimus perustuu empiiriseen aineistoon, josta tehdään päätelmiä ja laaditaan kuvaus. Aineiston kiinnostuksen kohteena on ihmisen elämysmaailma ja tavoitteena on tarkastella ihmisten yksilöllisiä käsityksiä ilmiöistä sen sijaan, että tutkittaisiin vain ilmiöitä. (Anttila 1998.)

Hermeneuttinen ulottuvuus tähän fenomenologiseen tutkimukseen tulee tulkinnan tarpeen myötä. Hermeneutiikka tarkoittaa teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Hermeneuttinen tutkimus kohdistuu ihmisten välisen kommunikaation maailmaan, joista hallitsevin ilmaisen luokka on kielellinen ilmaisu. Myös muut keholliset ilmaukset kuten liikkeet, ilmeet ja eleet ovat hermeneuttisen tutkimuksen kohteena. Toimimme arjessa luontaisen ymmärryksen varassa, hermeneuttisessa kirjallisuudessa tämä tarkoittaa esiymmärrystä. Tutkimuksen yhteydessä tällä tarkoitetaan tutkijalle luontaisia tapoja ymmärtää tutkimuskohdetta jollakin tavalla jo ennen tutkimusta. (Laine 2010, 31-32.) Hermeneuttinen, eli praktinen, tulkit-

seva tiedonintressi palvelee tarkoitustani tavoitella ilmiön ymmärtämistä. (Kyrö 2003). Itse työskentelen erityistyöntekijänä Sippolan koulukodissa ja minulle on muodostunut selkeä käsitys siitä, mitä erityistyöntekijän työ koulukodissa on, Sippolan näkökulmasta. Oli tarpeen selvittää, mitä työ koulukodeissa yleensä on. Mitä sanotaan erityistyöntekijöiden työstä koulukodeissa yleensä ja perehtyä tarkemmin myös historiaan, ymmärtääkseni tutkittavaa aluetta laajemmin. Tutkimuksen yhteiskunnallinen tehtävä on tuottaa tietoa ja tiedolla ajatellaan olevan merkitystä. Tämäkin tutkimus on siis toimintaympäristössään aktiivisesti vaikuttava tekijä. (Pohjola 2007, 24.)

Fenomenologis-hermeneuttisen näkökulman kautta voidaan ajatella, että tutkimuksellani teen tunnetuksi jo tiedettyä erityistyöntekijöiden työtä. Eli nostan tietoiseksi ja näkyväksi sen, minkä tottumus on saanut itsestään selväksi tai mikä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu. (Laine 2010, 32-33.)

Hermeneuttinen ulottuvuus ja sen kehämäisyys luo leimansa myös tälle tutkimukselle. Kehä kuvaa sitä, miten jokainen yksityiskohta on tarkasteltava kokonaisuuden osana ja toisaalta mietittävä sitä, miten yksityiskohdat vaikuttavat kokonaisuuteen. Hermeneuttinen kehä tarkoittaa siis sitä, että osat voidaan käsittää vain tietyn kokonaisuuden osana ja niin, että kokonaisuus muodostuu sen osista. (Anttila 1998.) Tutkittaessa erityistyöntekijöiden roolia ja tehtäviä koulukodissa, joudun siis miettimään sitä, miten kukin erityistyöntekijä tuo oman panoksensa kokonaisuuteen ja näin muodostaa kokonaisuuden nimeltä erityistyöntekijät. Erityistyöntekijöiden eri ammattinimikkeitä ei myöskään voi tutkia sellaisenaan, koska silloin ne ovat ulkona koulukodin toimintaympäristöstä, eivätkä näin ollen sellaisenaan ole osa kokonaisuutta.

Tutkimuksen olleessa aineistolähtöinen, voidaan ongelmana nähdä se, että ei ole olemassa objektiivisia havaintoja vaan käsitteet, tutkimusasetelma ja tutkimusmenetelmä ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat lopputulokseen aina. Laadullisessa tutkimuksessa tämä on myönnetty ongelma, mutta aineistolähtöisessä tutkimuksessa ongelma on perustavampaa laatua kuin tutkimuksessa yleensä. Kyse on siis siitä, pystyykö tutkija kontrolloimaan sitä, että analyysi tapahtuu tiedonantajien ehdoilla, eikä tutkijan ennakkokäsitysten pohjalta. Fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä tämä ongelma pyritään ratkaisemaan niin, että tutkija kirjoittaa auki omat ennakkokäsitykset ilmiöstä ja suhtautuu tietoisesti niihin analyysin aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96.)

3.3 Tutkimuksen aineiston keruu ja aineisto

Tämän tutkimuksen aineistoksi olen valikoinut kirjalliset dokumentit, joilla tarkoitetaan erilaista painettua, kirjallista aineistoa, kuva- ja äänimateriaalia. Käytännössä mikä tahansa kirjallinen materiaali, joka liittyy tutkittavaan aiheeseen käy tutkimusmateriaaliksi. (Kananen 2008, 81-82.) Tässä tutkimuksessa kirjallisella aineistolla tarkoitetaan kaikkien kuuden valtion koulukodin erityistyöntekijöiden kirjallisia toimenkuvia ja kirjallista lomakekyselyä.

Laadullinen tutkimus pyrkii kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa ja antamaan mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tietoa kerätään niiltä, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai, että heillä on kokemusta asiasta. Tiedonantajien valinnan ei pidä olla sattumanvaraista vaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85-86.) Tässä tutkimuksessa olen tarkoituksella valinnut kohderyhmäksi erityistyöntekijät, koska heillä on kaikkein laajin ja kattavin tieto omasta työstään. Näin heidän oma äänensä tulee parhaiten kuulluksi. Mahdollista olisi ollut tutkia erityistyöntekijöiden työtä vaikka ohjaajien tai johtajien näkökulmasta, silloin tulokset olisivat todennäköisesti olleet hyvin erilaisia. Tässä tutkimuksessa kuitenkin on tarkoitus tuoda esiin, mitä erityistyöntekijät oikeastaan omasta mielestään tekevät.

Kirjalliseen materiaalin päädyin, koska tutkittavien joukko on laajalla alueella. Haastattelujen suorittaminen ja matkustaminen eri puolille Suomea olisi ollut haasteellista. Erityistyöntekijöiden kiireisessä aikataulussa myös yhteisten aikojen sopiminen olisi ollut hankalaa. Kirjallisen materiaalin hankinnassa huomioin myös koulukotien hektisen työtahdin. Tämän takia pidin kirjallisen lomakekyselyn tarkoituksella lyhyenä, koska kiireen keskellä vastaaminen pitkään kyselyyn jää usein tekemättä. Tavoitteenani oli saada mahdollisimman moni vastaamaan, jotta materiaalin otos olisi tarpeeksi kattava. Tutkittavia henkilöitä on vähän, joten otoksen poimintaa ei ole tehty, vaan tutkimuksen tiedot on pyritty keräämään kaikilta, jolloin kyseessä on kokonaistutkimus (Ahola 2007, 55).

Tutkimusaineisto voidaan jakaa kahdenlaisiin dokumentteihin. Ensimmäinen dokumenttityyppi on valmiit dokumentit, joita ovat työntekijöiden kirjalliset toimenkuvat. Kirjallisten

toimenkuvien pyytämisen taustalla on tarve selkeän kuvan muodostamiseen siitä, mitä erityistyöntekijät tekevät. Tulevaisuuden yhtenäistämishankkeiden kannalta on olennaista, että erityistyöntekijät ja muut työntekijät hahmottavat, mitä kaikkea erityistyöntekijän toimenkuvaan kaikkien koulukotien osalta kuuluu. Toinen dokumenttityyppi on lomakekyselyt. Se on kirjallinen kysely, jonka taustalla oli tarve ymmärtää tarkemmin, millaisia rooleja erityistyöntekijöillä koulukodeissa on. Lisäksi, miten roolit sijoittuvat toisiinsa nähden, millainen asiantuntijuus erityistyöntekijöillä on ja miten sitä hyödynnetään. Lomakekyselyllä tarkoitan tässä kirjallista kyselyä, joka antaa mahdollisuuden kaikkien kysymystyyppien käytön suljetuista kysymyksistä avoimiin kysymyksiin asti. (Tuomi & Sarajarvi 2013, 74, 84). Erityistyöntekijöille lähettämäni lomakekysely sisälsi vain avoimia kysymyksiä. Lomakekysely on esitetty liitteenä 2.

Ennen tutkimuksen lomakekyselyn laadintaa on tärkeää perehtyä siihen, mitä aiheesta jo tiedetään ja määritellä tutkimuksen peruskäsitteet (Ahola 2007, 52). Tämän tutkimuksen lomakekyselyn laadin toimintaympäristön kartoittamisen ja tutkimuskysymysten laadinnan jälkeen. Kyselyjen laadinnassa keskityin siihen, että saavutetaan ymmärrystä erityistyöntekijöiden työstä ja osa-alueista laajemmin kuin oman työn näkökulmasta. Kyselylomakkeen laadinnassa olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että kysymysten avulla saan vastauksia joiden avulla voin vastata tutkimuskysymykseen.

Kysymyksillä täytyy olla sama merkitys kaikille vastaajille, samalla kun ne mittaavat sitä, mitä niiden on tarkoitus mitata (Ahola 2007, 56). Tätä kysymysten samanlaista merkitystä pohdin paljon jokaisen kysymyksen kohdalla, kun vastaajat ovat eri ammattiryhmien edustajia. Tämän takia kysymykset ovat yleisiä ja jokaisen näkökulmasta samalla tavalla ymmärrettävissä. Kysymysten täytyy olla myös sellaisia, joihin vastaajat pystyvät vastaamaan (Ahola 2007, 56). Tämä tarkoittaa sitä, että kysymysten laadinnan yhteydessä jouduin miettimään kunkin kysymyksen kohdalla erikseen, onko kysymys sellainen, että se ymmärretään samalla tavalla ja, että omasta positiosta käsin siihen vastaaminen onnistuu.

Kyselyn kysymykset jaottelin niin, että ensin kysyin ammattinimikettä ja kauanko kukin on ollut nykyisessä työtehtävässään. Tämän jälkeen kysymyksellä kolme hain vastauksia siihen millaisia tehtäviä kullakin on. Tämän jälkeen kartoitin sitä, kokevatko työntekijät tekevänsä päällekkäistä työtä tai sellaista työtä, joka ei varsinaisesti kuulu omaan ammatialaan. Työntekijöiden kokemukselle asemastaan ja asiantuntijuudesta varasin omat ky-

symykset. Kyselyn loppuun jätin avoimen kysymyksen, jossa vastaajat voivat vapaasi kertoa erityistyöntekijän työhön liittyviä asioita.

Aineiston hankintaa varten toimitin tutkimuslupapyyntöni valtion koulukotitoiminnasta vastaavalle johtajalle Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Tutkimuslupa tätä tutkimusta varten myönnettiin 15.3.2013. Tutkimuslupa on tutkijan hallussa.

Saatekirje on liitteenä 1 ja kyselylomakkeen lähetin sähköpostilla 19.3.2013 kaikille 15 erityistyöntekijälle, jotka kyselyn lähettämisen aikaan olivat työssä. Puuttuvat 3 työntekijää olivat eri syistä poissa työstä, muun muassa vanhempainvapaalla. Erityistyöntekijöiden pienestä määrästä johtuen päädyin siihen, että tutkimus kohdistuu kaikkiin valtion koulukotien erityistyöntekijöihin. Vastausaikaa annoin 7.4.2013 asti, jolloin vastausaikaa oli noin kolme viikkoa. Kyselyyn vastaamisesta lähetin muistutussähköpostin kaikille tutkimuksen kohteena oleville erityistyöntekijöille 2.4.2013.

Lähetetyistä 15 aineisto- ja kyselypyynnöistä palautui määräaikaan mennessä 12. Jokaisesta ammattiryhmästä sain vastuksia, joten mikään ammattiryhmä ei jäänyt tässä tutkimuksessa huomioimatta. Vastanneista erityistyöntekijöistä neljä oli nimikkeeltään sosiaalityöntekijä tai kuraattori, sairaanhoitajia oli kolme, perhetyöntekijöitä kolme ja psykologeja kaksi. Palautuneet toimenkuvat ovat pituudeltaan 1-3 sivua ja kyselyjen vastaukset keskimäärin 2-7 sivua pitkiä. Yksi vastauksista ja kaksi toimenkuvaa ovat ruotsinkielisiä. Tutkimuksen raportissa ja mahdollisissa lainauksissa olen kääntänyt nämä vastaukset suomenkielille, vastaajien tunnistamisen ehkäisemiseksi.

Työntekijöiltä kerätyn kirjallisen aineiston käsittelin luottamuksellisesti ja anonymioiden niin, että vastaajat eivät ole tunnistettavissa. Tutkimusaineistoa säilytin hallussani vain tutkimuksen tekemisen ajan. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen hävitin materiaalin.

3.4 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analysointi

Varsinaisen tutkimusaineiston analysoin sisällönanalyysia avuksi käyttäen. Sisällön analyysissä aineistoa pyritään kuvaamaan sanallisesti, tiiviissä muodossa ja siitä pyritään luomaan selkeä kuva. (Kananen 2008, 94.) Sisällön analyysi kohdistuu tässä tutkimuksessa

analysoitavan materiaalin sisältöön, eli aineiston aiheisiin ja teemaan (Seitamaa-Hakkarainen 1999.) Sisällönanalyysi on siis tekstianalyysia (Tuominen & Sarajärvi 2013, 104).

Sisällönanalyysillä pyrin luomaan systemaattisen ja kattavan kuvauksen aineistoon liittyvästä sisällöstä. Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä tutkimuskysymykset muodostavat lähtökohdan sisältöluokkien / teemojen valinnalle ja käytölle. Lisäksi sisällönanalyysissä voidaan käyttää aineiston analysoinnin pohjana myös ulkopuolista käsitejärjestelmää, viitekehystä tai teoriaa. (Seitamaa-Hakkarainen 1999.) Tässä tutkimuksessa luokittelun aineistoa myös teorialähtöisen analyysin kautta, jossa Juhilan (2006) teoria asiakas-työntekijä suhteesta toimii pohjana. Otin ulkopuolisen luokittelurungon mukaan analysointityökaluksi, tutkimusaineistoon ja kirjoittamani toimintaympäristön kuvaukseen perehtymisen jälkeen.

Aineistoa analysoin sekä aineistolähtöisesti että teoriaohjaavasti. Aineistolähtöisyys tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaan. Teoriaohjaavassa analysoinnissa on mukana teoreettinen kytkentä. Teoria toimii apuna analyysin edetessä. Analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta se ei ole teoriaa testaavaa, vaan pikemminkin uusia ajatusuria avaavaa. (Tuominen & Sarajärvi 2013, 95-97.)

Juhilan (2006) asiakas-työntekijä luokittelun avulla nostan keskusteluun näkökulmaa, jonka kautta normaalisti emme työtämme ajattele. Kun ymmärrämme minkälaisissa suhteissa ja miten toimimme, opimme toivottavasti itsestämme työntekijöinäkin lisää. Tällaisessa teoriaohjaavassa analyysissä päättelyn logiikka on usein abduktiivista, eli tutkijan ajattelu-prosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmis malli. Tutkija voi yhdistellä näitä toisiinsa eri tavoilla ja tuloksena saattaa syntyä aivan uutta. Teoriaohjaavassa analyysissä ei ole olemassa sääntöä sille, missä vaiheessa teoria otetaan ohjaamaan päättelyä, vaan päätös on aineisto- ja tutkijakohtainen. (Tuominen & Sarajärvi 2013, 97.) Teoriaohjaavan analyysin näkökulman otin mukaan aineiston keräämisen ja siihen perehtymisen jälkeen.

Aineiston analysoinnin aloitin ensin lukemalla koko aineiston läpi useampaan kertaan, jolloin sain muodostettua siitä yleiskuvan. Aineistoon perehtyminen ja teemoittelun teke-

minen tapahtui syklisesti. Teemakategoriat muodostuivat analyysiprosessin aikana ja uusia analyysiluokkia syntyi prosessin edetessä. (Seitamaa-Hakkarainen 1999.) Teemat omalla tavallaan ”nousivat esille aineistosta” eli tutkijana löysin aineistosta teemoja oman ymmärrykseni avulla. Teemoittelun painotus oli siinä, mitä kustakin teemasta on sanottu tai minkä teeman alle työtehtävä kuului (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93-100). Toisin sanoen lähestyin tekstejä kokonaisuutena. Lähestymistapa juontaa juurensa kontekstin luonnista ja tavoitteista, jolloin tästä kokonaisuudesta muodostetaan oma sisällöllinen logiikka. Teemoittelun avulla löysin ja rakensin erilaisia toimenkuvien ja roolien sisällöllisiä kategorioita. Jokaisen erityistyöntekijän oman ammattiryhmän kohdalla olen tehnyt samanlaisen teemoittelun. Tämä helpottaa eri ammattiryhmien välistä vertailua ja tulosten analysointia. Teemojen etsimisen ja teemoittelun jälkeen etsin teemojen sisältä merkitysisältöjä tai käsitteitä, jotka keskeisesti liittyivät kyseiseen teemaan. (Moilanen & Rähä 2010, 55-56.)

Valitut teemat ovat tutkimuskysymysten näkökulmasta olennaisia, ja siksi olen ne nostanut esiin. Teemojen alle koostin merkityksen muodostamia kokonaisuuksia. Fenomenologit korostavat intuitiota tässä prosessissa. Kun aineistoon paneudutaan tarpeeksi, niin merkityskokonaisuudet ”nähdään”. Merkityskokonaisuudet olen löytänyt sisäisen samanlaisuuden ja yhteenkuuluvuuden perusteella. Samanlaiset merkitykset muodostavat siis oman kokonaisuuden, oman teeman, joka on nimetty teemaan sopivalla nimellä. Osa pääteemoista jaottelin vielä pienempiin kategorioihin, jolloin teemasta muodostui yläkategoria, jonka alle edelleen muodostui pienempiä alakategorioita. Yläkategoriat tai niin sanotut teemat olen nimennyt luvussa 4 omiksi alaluvuikseen. Näiden alla mahdollisesti olevat alakategoriat esitellään kunkin alaluvun sisällä. (Tuominen & Sarajärvi 2013, 101-103.)

Pääteeman alle kootut merkityskokonaisuudet eli alakategoriat olen aluksi kirjannut alkuperäisinä ilmaisuina, jonka jälkeen olen pelkistänyt eli redusoinut aineiston sopiviksi ilmaisuiksi. Redusoinnin jälkeen olen vielä klusteroinut eli ryhmitellyt aineiston sopiviin ryhmiin kunkin teeman alle. Analysoin aineiston samalla tavalla sekä aineistolähtöisessä että teoriaohjaavassa analyysissä. Erona on kuitenkin se, että teoriaohjaavassa analysoinnissa minulla oli valmiina yläkategoriat eli teemat. Nämä löytyivät Juhilan (2006) asiakas-suhteista kun taas muut yläkategoriat tai teemat ovat löytyneet aineiston kautta. (Tuominen & Sarajärvi 2013, 109-118.) Analyysit toimivat aineiston tulosten käsittelyn pohjana. Alla olevassa taulukossa 1. on esimerkki aineistolähtöisestä analyysistä ja taulukossa 2. esimerkki teoriaohjaavasta analyysistä.

Taulukko 1. Esimerkki aineistolähtöisestä analyysistä

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
”osallistun kaikkiin palavereihin yms. mihin myös vanhemmat osallistuvat” ”Hoitoneuvotteluihin osallistu- minen” ”Oppilasneuvottelut omien vastuuyksiköiden osalta” ”Neuvottelut omaohjaajien ja hoitotiimien kanssa” ”Erilaiset palaverit” ”Kuulumme johtoryhmään” ”Osastokokouksissa mukana”	Palaverit Neuvottelut Neuvottelut Neuvottelut Palaverit Kokoukset Kokoukset	Erilaiset koko- ukset ja neu- vottelut	Moni- ammatillinen työ

Taulukko 2. Esimerkki teoriaohjaavasta analyysistä

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
”yhteisten tapaamisten mah- dollistaminen” ”Yksilökeskustelut” ”Olla läsnä nuoren arjessa”	Tapaamiset Keskustelu Läsnäolo	Suhde tasaver- tainen	Kumppanuus- suhde
”Kuulla vanhempia ja heidän tarinaansa” ”Työstää vanhempien kanssa osaltaan oman lapsen huos- taanottoa ja sijoitusta”	Kuuleminen Kuuntelu	Asiakkaan tapa työstää asioita kaiken lähtökoh- ta	
”Perhetapahtumien organi- sointi” ”Pienryhmätyöskentely”	Yhteiset tapaamiset Yhteiset tapaamiset	Vertaisryhmien järjestäminen	

Tutkija voi valita tekstiaineistosta lainauksia kuvaamaan tai vahvistamaan aineiston rapor-
 tointia (Seitamaa-Hakkarainen 1999). Lainaukset toimivat havainnollistajana, eli lainauk-
 sella tutkija antaa löydökselleen todistelua, eli vetoaa vastaajalta saatuun tietoon (Kananen
 2012, 117). Tutkimuksen aineiston analyysia kuvaavassa luvussa 4, esitän suoria lainauk-
 sia vastauksista. Sitaatit olen merkinnyt lyhenteillä ET 1, ET 2 ja niin edelleen. Lyhenne
 ET kuvaa erityistyöntekijää. En erotellut erityistyöntekijöitä ammattiryhmittäin, vaan käy-
 tin kaikkien kohdalla termiä erityistyöntekijä. Tämän tein tunnistamisen välttämiseksi,

koska kutakin ammattiryhmää kohden vastauksia on niin vähän. Kyselyn vastausten lisäksi tutkimuksessa esiintyy lainauksia suoraan toimenkuvista, näissä lainaukset merkitsin lyhenteillä TK 1, TK 2 ja niin edelleen. Poikkeuksena tästä lainausten merkintätavasta on luku 4.7, jossa jaottelin eri ammattiryhmiä eri suhteiden alle. Kyseisessä luvussa merkitsin lainaukset ammattinimikkeen mukaan: SOSTT on sosiaalityöntekijä, SH on erikoissairaanhoidtaja, PT on perhetyöntekijä ja PSYK on psykologi. Jos olisin merkinnyt lainaukset samalla tavalla, kun työssä muuten, olisi erittäin helppo päätellä muualla tutkimusraportissa, mitä ammattiryhmää kukin lainaus kuvastaa ja tunnistamisen mahdollisuus lisääntyisi.

Aineiston analysoinnissa huomioitavaa on se, että moni vastaus tai toimenkuvan osio sijoittui analyysivaiheessa useamman teeman alle. Kun vastauksista ja toimenkuvista muodostui useammanlaisia kokonaisuuksia erilaisten teemojen alle, antoi se mahdollisuuden käsitellä aineistoa useammasta eri näkökulmasta. Sama työtehtävä tai vastaus näkyi tärkeänä monen eri tarkastelunäkökulman kautta.

Olen alla olevaan taulukkoon koonnut ne teemat, jotka analysoinnista syntyivät. Jokainen teema muodosti oman alalukunsa analyysilukuun 4. Yksi alaluvuista muodostui Juhilan (2006) teorian ohjaamana. Taulukkoon olen koonnut myös sen, miten ja mistä materiaalista analyysi koostuu:

Taulukko 3. Aineiston analysointi, sen menetelmät ja syntyneet teemat

ALALUKU	TEEMAT /ALALUVUN OTSIKKO	ANALYYSIN MUOTO	ANALYYSIN AINEISTO
4.1	Erytistyöntekijöiden tehtävät ja asema	Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Kirjalliset tehtävänkuvaukset ja kysely
4.2	Ammattiryhmäkohtaiset tehtävänkuvat	Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Kirjalliset tehtävänkuvaukset, kysely ja jo olemassa oleva tieto
4.3	Työntekijöiden kokemus asemasta koulukodissa	Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Kirjalliset kyselyt
4.4	Asiantuntijaroolissa	Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Kirjalliset tehtävänkuvaukset ja kysely
4.5	Moniammatillisen tiimin jäsenenä	Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Kirjalliset tehtävänkuvaukset ja kysely
4.6	Tiedonhallintatyössä	Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Kirjalliset tehtävänkuvaukset ja kysely
4.7	Työntekijöiden rooli suhteessa asiakkaisiin	Teoriaohjaava sisälönanalyysi	Kirjalliset tehtävänkuvaukset ja kysely
4.8	Kehittämistarpeet	Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Kirjalliset kyselyt

Tässä luvussa käsittelin tutkimuksen tavoitteita, tieteenteoriaa, aineiston keruuta ja tutkimusmenetelmää. Tutkimusmenetelmä on analyysipohjainen ja jakautuu kahteen vuorovai-
kutteiseen tapaan analysoida aineistoa – aineistolähtöinen ja teoriapohjainen. Seuraava
pääluke rakentuu edellä käsitellyn metodologian mukaisesti teorian ja aineiston yhdistel-
mänä. Rakenteen ja ryhmittelyn olen valinnut siten, että se muodostaisi mahdollisimman
loogisen ja selkeän kokonaisuuden erityistyöntekijöiden työn tehtävien ja roolien käsitte-
lylle.

4. AINEISTON ANALYSOINTI – ERITYISTYÖNTEKIJÖIDEN TEHTÄVÄT JA ROOLIT

”Hyvä paikka nuorelle. Ohjaajat katsoo nuorten perään ja auttaa perheasioissa.” (Näsänen & Rautava 1998, 28.)

Tässä luvussa analysoin, mitä erityistyöntekijän työ on ja millaisia rooleja erityistyöntekijöiden työstä on löydettävissä. Alaluvut ovat analyysin pohjalta syntyneitä erilaisia tehtäviä kuvaavia ulottuvuuksia. Käsittelen analysoitua aineistoa yhdessä teorian ja tutkimusten kanssa. Aineisto luo pohjan diskurssille kirjallisuuden ja erilaisten tutkimustulosten sekä jo olemassa olevan tiedon kanssa.

4.1 Erityistyöntekijät ja heidän työtehtävänsä

Tässä alaluvussa kuvaan sitä, keitä erityistyöntekijät ovat sekä mikä heidän koulutuksensa ja työkokemuksensa määrä on. Lisäksi kokoan yhteen sen, mitä he työkseen tekevät, kun he tekevät erityistyöntekijän työtä. Aineistona ovat sekä kirjalliset toimenkuvat että kyselylomakkeet.

Kyselyyn vastanneet 12 erityistyöntekijää olivat olleet tehtävissään 1½ kuukaudesta 36 vuoteen, suurin osa kuitenkin useamman vuoden. Sosiaalityöntekijän nimikkeellä työskennelleistä neljästä vastaajasta vain yhdellä oli lain edellyttämä sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Muilla kolmella oli joko sosionomin koulutus tai jokin muu soveltuva korkeakoulututkinto. Sairaanhoidtajien ja psykologien osalta koulutukset vastasivat ammattinimikkeitä täysin. Perhetyöntekijöistä kahdella oli erityistason perheterapeutin koulutus ja yksi suoritti tutkintoa parhaillaan. Monella erityistyöntekijällä oli kuitenkin myös nimettynä muita lisäkoulutuksia tai meneillään olevia koulutuksia, jotka täydentävät ammattitaitoa.

Erityistyöntekijöiden toimittamat toimenkuvat olivat tasoltaan hyvin erilaisia. Joissakin tehtävät eriteltiin hyvin yksityiskohtaisesti ja toisissa vain työtehtävien pääasiallisten osa-alueiden mukaisten teemojen mukaan. Toimenkuvien ja kyselyn pohjalta olen tehnyt ammattiryhmäkohtaiset koosteet, jotka on esitetty liitteissä 3-6.

Oman ammattialan työtehtävien lisäksi lähes kaikilla oli erityistyöntekijän tehtäviä. Nämä tehtävät oli osalla erikseen nimettynä toimenkuvassa erityistyöntekijän tehtäviksi. Selkeimmin erityistyöntekijöiden tehtäviksi vastauksista ja toimenkuvista oli löydettävissä seuraavia: hoidon suunnittelu ja arviointi, nuoren sijoitusprosessin hallinta ja yhteydenpito sijoittavaan kuntaan. Perehdyin kaikkiin toimenkuviin ja kyselyjen vastuksiin sekä listasin sieltä sellaiset tehtävät, joita useamman eri ammattiryhmän erityistyöntekijät tekevät. Tämän jälkeen ryhmittelin nämä erityistyöntekijän, eli ammattinimikkeestä riippumattomat, työtehtävät seuraavasti: koulukodin sisällä tapahtuva toiminta ja sidosryhmätyö. Koulukodin sisällä tapahtuvalla toiminnalla tarkoitan kaikkea sitä toimintaa, joka tapahtuu koulukodin sisällä oppilaiden ja henkilökunnan kesken. Sidoryhmätyö on tässä sellaista, johon liittyy toimintaa koulukodin ulkopuolisen yhteistyötahon kanssa. Osa työtehtävistä voisi hyvin sijoittua molempien sekä koulukodin sisällä että sen ulkopuolella tapahtuvan toiminnan alle.

Taulukko 4. Koulukotien erityistyöntekijöiden työtehtäviä

KOULUKODIN SISÄLLÄ TAPAHTUVA TYÖ	SIDOSRYHMÄTYÖ
<p>Omaohjaajien kanssa tehtävä työ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omaohjaajatyön tukeminen • Omaohjaajatiimin vetovastuu • Hoitotiimin työskentelyn koordinointi • Sijoituksen loppuvaiheen koordinointi • Hoito- ja kasvatussuunnitelman laadinta yhdessä hoitotiimin kanssa • Loppukoosteen/ hoitoyhteenvedon koostaminen yhdessä hoitotiimi kanssa • Kuukausikirjeet <p>Kirjalliset työt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asiakassuunnitelman kirjaukset • Hoitotiimipalaverien/ omaohjaajatiimien muistioiden kirjaukset • Erialaisten palaverien muistiot • Oppilasraportin laadinta • Rajoituspäätösten valvonta ja tiedoksianto • Arkistointi • Päätösten valmistelu <p>Muut:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorten arviointi • Työntekijöiden neuvonta ja konsultointi • Laitoksen toiminnan kehittäminen • Eriolaisiin palavereihin osallistuminen • Nappulan (dokumentointiohjelma) lomakkeiden ylläpito • Sisäinen koulutus ja ohjeiden laadinta • Päivystäjänä toiminen • Osa johtoryhmää • Perekäytös • Oppilastilanteen seuranta 	<p>Sijoittavan kunnan kanssa tehtävä työ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paikkakyselyihin vastaaminen ja niiden kirjaaminen • Sijoittavan kunnan neuvonta ja ohjaus • Oppilaan sijoitusprosessin valmistelu yhdessä sijoittavan kunnan kanssa • Tutustumiskäyntien koordinointi • Oppilaan sijaishuollon toteutumisesta vastaaminen koko prosessin ajan sijoitettavalle kunnalle yhdessä hoitotiimin kanssa • Toimia linkkinä kunnan sosiaalitoimen ja koulukodin välillä, informaatio kulkee pääasiassa erityistyöntekijän kautta <p>Muu ulospäin suuntaava työ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Markkinointi • Lausuntojen kirjoittaminen • Perhetyö • Viranomaispalaverit • Yhteydenpito vanhempiin hankalissa asioissa • Asiakaspalautteen kerääminen • Mahdollisen jatkosijoituspaikan / jälkihuoltoapaikan kanssa tehtävä työ • Koulutus

Erityistyöntekijällä on varsin paljon erilaisia ”erkkarin” tehtäviä oman ammattialansa erityistehtävien lisäksi. Omasta työstään ”erkkarin” roolissa erityistyöntekijät sanoivat muun muassa näin:

”Pidän huolta nuoren kokonaistilanteesta ja siitä, että kaikki tarvittavat päätökset ym. on kunnossa ja nuori on tietoinen niistä.” (ET 4.)

”’Jokapaikan höylä’, eli aina siellä missä tarvitaan.” (ET 5.)

Niin sanotut erityistyöntekijän tehtävät ovat siis niitä, jotka sitovat yhteen ja yhdistävät erityistyöntekijöitä. Ilman näitä tehtäviä erityistyöntekijät olisivat vain sosiaalityöntekijöi-

tä, sairaanhoitajia, perhetyöntekijöitä ja psykologeja. Erityistyöntekijän työ siis yhdistää ja vaatii oman näkökulman laajentamista ja suuremman kokonaisuuden hallintaa.

Kirjallisessa kyselyssä olen myös kysynyt sitä, kokevatko erityistyöntekijät tekevänsä päällekkäistä työtä toisten erityistyöntekijöiden kanssa. Vastausten perusteella päällekkäistä työtä ei juuri koeta tehtävän. Erityistyöntekijän työt niissä koulukodeissa, joissa niitä useampi erityistyöntekijä teki, oli jaettu työntekijöiden kesken tasan, kuten seuraavasta sitaattista käy ilmi:

”Työskentelemme rinnakkain kollegani kanssa. Lapset on jaettu tasan keskenämme. En koe, että päällekkäisyyksiä olisi”. (ET 2.)

Vastauksissa korostui se, että erityistyöntekijöiden välillä on hyvä yhteistyö ja se, että asioista voidaan joustavasti sopia keskenään. Muutamassa vastauksessa haasteelliseksi nimettiin nuorten siirtyminen osastolta tai yksiköstä toiseen. Tässä siirtovaiheessa koettiin, että epäselvyyttä saattoi esiintyä siinä, kuka hoitaa oppilaan asiaa. Kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi:

”Yhtenä haasteena on oman vastuuosaston nuorten asioiden hoitaminen siinä vaiheessa, kun nuori on siirtynyt osastolle tai osastolta pois. Erityistyöntekijöillämme on omat vastuuosastot ja mikäli nuori vaihtaa toisen erityistyöntekijän osastolle, niin toisinaan on ollut epäselvyyttä työnjaosta esim. neuvottelujen vetämisestä ja asioiden eteenpäin viemisestä.” (ET 7.)

Näiden lisäksi vastauksista ilmeni, että työtehtävät eivät aina ole jakautuneet tasapuolisesti ja, että on myös työtehtäviä, joita ei ole jaettu kenellekään. Jonkin verran koettiin, että työ pitää sisällään sellaisia tehtäviä, jotka eivät erityistyöntekijän tai oman ammattialan tehtäviin kuulu. Eräs vastaaja oli siirtynyt erityistyöntekijän tehtäviin ohjaajan tehtävistä vasta hiljattain ja hän koki, että hänellä oli edelleen joitakin ohjaajan tehtäviä. Tehtävästä toiseen siirtyminen talon sisällä tuo varmasti mukanaan tällaisia haasteita. Sopeutumista vaaditaan työntekijältä itseltään sekä muilta työntekijöiltä että oppilailta. Oman paikan löytäminen uudessa erityistyöntekijän tehtävässä on varmasti, talon sisällä tehtävään siirryttäessä, entistäkin haastavampaa. Alla lainauksia niistä vastauksista, joissa koettiin, että työtehtävät eivät kuulu itselle, ne ovat jaettu huonosti, tai niitä ei ole jaettu kenellekään:

”Ohjaajien ohjaaminen on langennut erkkareille, vaikka tehtävä kuuluisi vastaavalle ohjaajalle.” (ET 1.)

”En koe, että päällekkäisyyksiä olisi muiden erityistyöntekijöiden kanssa. Vastuualueet eivät ole tasapuolisesti jakautuneet.” (ET 6.)

”En koe päällekkäisyyttä, sen sijaan on kyllä paljon juttuja joita ei ole jaettu kenellekään.” (ET 8.)

”En koe, että tehtäviini kuuluu osa-alueita, jotka eivät ole ammattialaani. Mutta se on hankalaa, että kaikkiin asioihin, jotka tulevat eteen, ei ole päätäntä valtaa tai siis valtuuksia päättää asioita. Eli monet asiat pitää kierrättää. Tavallaan voi keskustella työntekijöiden kanssa monista asioista mutta loppupeleissä oma päätäntävalta on aika vähäinen, mikä välillä turhauttaa ja vie ylimääräistä työaika.” (ET 4.)

Aineiston perusteella erityistyöntekijän työtehtävät vievät osalta työntekijöitä erittäin runsaasti aikaa ja niitä on paljon. Toisilla taas tehtäviä on vähän, jolloin aikaa oman ammattialan työtehtäviin jää enemmän. Erityistyöntekijän tehtävistä kootusta taulukosta (taulukko 4) voidaan todeta, että näitä ”erkkarin” tehtäviä on runsaasti. Jos työn painopiste on näissä tehtävissä, on ymmärrettävää, että aikaa oman ammattialan työtehtävien hoitamiseen jää vähän. Näitä oman alan tehtäviä käsittelem seuraavassa alaluvussa.

4.2 Oman ammattialan työ suhteessa erityistyöntekijän työhön

Jokaisen ammattiryhmän kohdalla, niin toimenkuvista kuin vastauksistakin, oli löydettävissä selkeästi oman ammattialan tehtäviä. Toisaalta, niin sanottuja erityistyöntekijän eli ”erkkarin” tehtäviä oli niin ikään löydettävissä. Näitä tehtäviä käsittelem edellisessä alaluvussa. Tutkimuksen tässä alaluvussa käsittelem tarkemmin henkilöiden oman ammattialan töitä pohjautuen kyselyyn, kirjallisiin toimenkuviin, ja olemassa olevaan tietoon. Olemassa oleva tieto perustuu koulukotien internet-sivuihin, esitteisiin ja tutkimuksiin, joissa eri ammattiryhmien tehtäviä sivutaan.

Selkeitä oman alan tehtäviä ovat erikoissairaanhoidajan tehtäviin kuuluvat oppilaiden sairaan- ja terveydenhoitoon liittyvät asiat. Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu lastensuojelulain erityistuntemus ja rajoituspäätösten sekä muiden päätösten tiedoksiannot ja niin edelleen. Perhetyöntekijälle kuuluu automaattisesti vastuu perhetyöstä ja psykologille oppilaiden psykologisten tutkimusten tekeminen. Ammattiryhmäkohtaiset koosteet kaikkien erityistyöntekijöiden tehtävistä olen koonnut liitteisiin 3-6.

Erityistyöntekijän työtehtävät ovat niitä, jotka ovat joko päällekkäisiä tai samoja ja, joita eri ammattiryhmien edustajat tekevät samanlaisin tavoittein. Oman ammattialan työt ovat niitä, jotka erottavat erityistyöntekijät toisistaan. Jokaisella on siis oman ammattialan mu-

kanaan tuoma oma erityisvastuu ja erityistyöntekijän tittelin mahdollisesti mukanaan tuomat erityistyöntekijän tehtävät. Mikä sitten on töiden painopiste? Tätä ei tutkimuksessa selvitetty. Vastauksista voi päätellä, että joillakin on niin sanottuja erityistyöntekijöiden tehtäviä vähän. Joillakin niiden määrä on niin hallitseva, että se häiritsee oman ammattialan työn tekemistä siten, kuin itse haluaisi. Esimerkkinä erään vastaajan näkemys työmäärästä ja siitä, että oman ammattialan tehtäviin ei jää tarpeeksi aikaa:

”Omakohtainen kokemus on, että työtehtävät ovat lisääntyneet ja lisääntymään päin koko ajan... ...mielestäni erityistyöntekijän tehtävät (mm. neuvottelut, niiden sopiminen, yhteydenpidot sijoittajiin) vievät liian suuren ajan työajasta. Välillä tuntuu, että aikaa ei jää oman alan tehtäviin tarpeeksi.”
(ET 7.)

Merkitsevää tässä tutkimuksessa oli se, että kyselyjen vastauksissa korostui erityistyöntekijöiden työtehtävät. Oman ammattialan työtehtävistä ja niiden merkityksestä ei juuri puhuttu, kuin edellisen sitaatin kaltaisissa tapauksissa.

Tämän analyysin tuottamaa tulosta on vaikea verrata mihinkään, koska aiheesta ei ole aiempaa tutkimusta. Vertailua voi suorittaa vain siihen yleiseen tietoon, mikä on saatavilla esimerkiksi koulukotien internet-sivuilla. Koulukoteja käsittelevissä tutkimuksissa ja kirjoissa ei erityistyöntekijän rooleihin ole paneuduttu. Esimerkiksi sosiaalityöntekijät on mainittu omana ammattiryhmänään nykyisessä toimintaa säätelevässä laissa. Maininta on myös vanhassa asetuksessa valtion kasvatustaloksista vuodelta 1978, jossa puhutaan sosiaalihuoltajista (Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 30.12.2010/1379, 9§ ja Asetus valtion kasvatustaloksista 769/1978, 18§).

Sippolan koulukodin oppilaan ja perheen oppaassa sanotaan erityistyöntekijän, joiksi on mainittu sosiaalityöntekijä ja erikoissairaanhoitaja, tehtävistä näin:

”Erityistyöntekijät ovat nuoren asioissa mukana jo sijoituksen alkuvaiheessa, sekä koko sijoitusprosessin ajan. Heidän roolinsa on olla omaohjaajatyön tukena ja hoitaa asioita sosiaalitoimen kanssa, sekä tehdä tarvittavia kuulemisia ja lausuntoja. Erityistyöntekijät voivat olla myös mukana perheen kanssa tehtävässä perhetyössä ja he osallistuvat nuoren asiakassuunnitelmiin.”
(Sippolan koulukoti 2012, 4.)

Tämä lainaus on sinällään mielenkiintoinen, että siinä kuvataan Sippolassa toimivia erityistyöntekijöitä vain erityistyöntekijätehtävien kautta. Eli tämän kuvauksen perusteella voidaan ajatella, että erityistyöntekijän tehtävät on arvotettu tärkeämmiksi, kuin oman ammattialan tehtävät tai niille on haluttu antaa enemmän näkyvyyttä.

Sippolan koulukodin historiaa käsittelevästä kirjasta löytyi maininta siitä, että 1970-luvun alussa koulukodin sosiaalihuoltajan toimenkuvalle etsittiin sopivaa sisältöä. Sosiaalihuoltajan tehtäviin oli muutaman vuoden ajan kuulunut alueellisena avohuoltokuraattorina toimiminen. Tämä tarkoitti sitä, että hän vastasi Kymenlaaksosta kotoisin olevien oppilaiden jälkihuollosta. Oppilaat saattoivat olla myös toisiin laitoksiin sijoitettuja. Suurin osa sosiaalihuoltajan työajasta kului kenttätyössä koulukodin ulkopuolella. 1970-luvun puolivälissä sosiaalihuoltajan toimenkuvaa muutettiin niin, että sosiaalihuoltajan tehtäväksi tuli yhteydenpito Sippolan omien oppilaiden perheiden kanssa. Lisäksi tehtävinä olivat oppilaiden jälkihuolto ja yhteistyö kotikunnan sosiaaliviranomaisten kanssa. Myös aiemmin alkaneen sijaiskotitoiminnan ohjaaminen, jossa oppilaita sijoitettiin perhehoitoon, oli sosiaalihuoltajan vastuulla. (Haikari 2009, 160.) Tämä historiasta löytynyt kuvaus ei myöskään täysin vastaa sitä, mitä koulukodin sosiaalityöntekijät tänä päivänä tekevät. Kyselyyn vastanneet sosiaalityöntekijät toivat vastauksissaan esille lähinnä erityistyöntekijän tehtäviä, muutamia poikkeuksia oli joukossa, kuten seuraava sitaatti:

”Nuoren oikeudenkäynti- ja korvausasiat, lähinnä avustajan hommaaminen on minun vastuullani.” (SOTT 4.)

Sosiaalityöntekijän tehtävistä koulukodeissa ei löydy tutkittua tietoa ja hyvin vähän muuta tietoa. Sama näyttäisi pätevän kaikkiin muihinkin eristystyöntekijöihin. Käytettävissä ja olemassa oleva kirjallinen tieto perustuu suurelta osin laitosten omiin internet-sivuihin ja historiankirjoihin sekä joihinkin pieniin mainintoihin eri tutkimuksissa.

Limingan koulutuskeskus kuvaa omilla verkkosivuillaan sosiaalityöntekijän tehtäviä näin:

Sosiaalityöntekijä osallistuu nuoren kasvatus- ja hoitosuunnitelmien laadintaan ja osallistuu neuvotteluihin. Hän on mukana nuoren oikeudenkäyntiin liittyvissä asioissa ja on tiiviissä yhteistyössä kuntien sosiaaliviranomaisiin, nuorten vanhempiin ja muihin lähiomaisiin. Sosiaalityöntekijä huolehtii asiakirjoista ja niiden arkistoinnista. (Limingan koulutuskeskus 2013.)

Tästä kuvauksesta on löydettävissä niin erityistyöntekijän kuin oman ammattialan tehtäviä. Toisaalta erityistyöntekijän työtehtävät ovat hyvin lähellä tai ainakin hyvin tuttuja kaikille sosiaalityöntekijöille. Tehtävien erotteleminen ei siis ole yhtä helppoa ja selkeää, kuin esimerkiksi erikoissairaanhoitajan ja erityistyöntekijän tehtävät. Tämän voi ajatella johtavan myös siihen, että sosiaalityöntekijän voidaan kuvitella tekevän vain erityistyöntekijän tehtäviä. Voiko sosiaalityöntekijä varsinaisesti erotella tehtävistään niin sanotut ”erkkarin” tehtävät vai ei? Tämä on varmasti persoonakysymys. Erikoissairaanhoitajan on helpompi

tehdä tämä ero ja samalla myös varmasti helpompi määritellä, kumpi rooli vie ajallisesti työaikaa enemmän.

Alla olevaa kuvausta erikoissairaanhoidajan tehtävistä tarkasteltaessa voidaan siitä paljon helpommin erotella varsinaiset erikoissairaanhoidajan tehtävät. Limingan koulutuskeskus kuvaa erikoissairaanhoidajan työtä internet-sivuillaan näin:

”Erikoissairaanhoidaja vastaa nuorten terveydenhuollon järjestämisestä yhteistyössä Limingan kunnan terveyskeskuksen, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin ja Oulun Yliopiston hammaslääketieteen laitoksen kanssa. Hänen toimenkuvan kuuluu terveyskasvatuksen antaminen, ohjaus ja neuvonta. Lisäksi hän on mukana nuoren kasvatuksen ja hoidon suunnittelussa sekä osallistuu neuvotteluihin.” (Limmingan koulutuskeskus 2013.)

Sairaanhoidajien vastauksista on myös helpompi paikallistaa ne tehtävät, jotka kuuluvat omaan ammattialaan, kuten seuraava sitaatti ilmentää:

”Terveydenhoidon toteuttaminen. Psykkisen ja fyysisen voinnin hoitaminen ja hoitoon ohjaaminen. Nuorten lääkehoito.” (SH 2.)

Koulukotien psykologien tehtävistä ei ole löydettävissä juuri mitään tietoa. Tutkimuksia ei ole tehty, eivätkä kirjallisuus ja julkaisut erikseen mainitse tätä koulukotien työntekijäryhmää. Mitä siis on psykologin työ koulukodissa?

Yleisen käsityksen mukaan psykologin tehtävät eroavat koulukodissa monilta osin siitä, mitä psykologit tekisivät jossakin muualla. Kyppöä (1989) lainaten: ”Koulukotipsykologit vaikuttavat kokonaan eri psykologirodulta. Psykologilta vaaditaan koulukodissa yliopistolaisen ja kokemuksellisen tiedon yhteensovittamista, irrottautumista byrokratiatyöstä ja avointa vuorovaikutusta laitoksen henkilökunnan sekä lasten kanssa”. (Kyppö 1989, 105.)

Psykologin tehtäviä on kuvattu Limingan koulutuskeskuksen internet-sivuilla alla olevan lainauksen mukaisesti. Muiden koulukotien sivuilla ei vastaavia kuvauksia löydy.

”Psykologi osallistuu kasvatus- ja hoitosuunnitelmien laadintaan suorittamiensa arviointien ja testausten avulla. Nuorilla on mahdollisuus tavata psykologia yksilöllisesti joko säännöllisesti tai yksittäisiä kertoja kriisi-lanteissa. Hän on mukana nuoren neuvotteluissa, tapaa nuoren perhettä ja muita nuoren lähiverkostoon kuuluvia.” (Limmingan koulutuskeskus 2013.)

Tässä kuvauksessa on otettu huomioon sekä erityistyöntekijän työtehtäviä että psykologin omia työtehtäviä. Kuvaus vastaa sitä havaintoa, jonka olen tämän tutkimuksen aineistosta saanut. Jokaisella ammattiryhmällä on oman ammatin mukaisia tehtäviä erityistyöntekijän tehtävien lisäksi. Psykologin tehtävien tekemisestä eräs psykologi vastasi näin:

”Varsinaista psykologin työtä olen tehnyt koko ajan kaikkien nuorten kanssa. Nyt perhetyöntekijöiden aikana tähän työhän jää enemmän aikaa.” (PSYK 1.)

Perhetyötä on eri muodoissa tehty koulukodeissa jo kauan. Vuoden 1986 Valtion koulukotien toimintakertomuksessa todetaan, että perhetyötä tehdään kaikissa koulukodeissa. Perhetyön sisäistämiseksi aktiiviseksi työmenetelmäksi, koulukodit ovat kuitenkin tuolloin olleet vielä eri vaiheissa. Yhteistä kaikille koulukodeille vuonna 1986 olivat kotikäynnit, perheiden vierailut laitoksessa ja perheenjäsenten osallistuminen erilaisiin neuvotteluihin. Vuonna 1986 osa koulukodeista oli aloittanut säännölliset perheterapiaistunnot oppilaiden perheiden kanssa. Koulukodin perhetyöstä ovat tuolloin vastanneet erityistyöntekijät ja omahoitajat. (Toimintakertomus 1986, 10.)

Kyppö (1989) kuvaa kirjassaan perhetyön aloittamista vuonna 1975. Tuolloin sovellettiin perheterapian oppeja ja tätä työtä kutsuttiin perhetyöksi. Työntekijät saivat 70-luvulla muutaman viikon pikakoulutuksen perhetyön tekemiseen. Terapiaa ohjasivat omaohjaajat, erityistyöntekijät ja opettajat. Perhetyötä tarjottiin laitoksen alueella ja lapsen kotona. (Kyppö 1989, 135-136.)

Perhetyötä tehdään edelleen kaikissa koulukodeissa. Osassa koulukodeissa on oma perhetyöntekijä, joka koordinoi ja tekee perhetyötä yhdessä omaohjaajien kanssa. Toisissa koulukodeissa perhetyöstä vastaavat edelleen muilla nimikkeillä olevat erityistyöntekijät ja omaohjaajat. Varsinaisia perhetyöntekijän virkoja on koulukodeissa ollut vasta muutaman vuoden. Niistä ensimmäinen on tullut Vuorelan koulukotiin, jossa perhetyöntekijä aloitti vuonna 2008, ensin projektirahoituksella ja vuotta myöhemmin saatiin ensimmäinen virka. Sippolassa ensimmäinen perhetyöntekijä aloitti syyskuussa 2010. Tällä hetkellä perhetyöntekijän nimikkeellä työskentelee Vuorelassa 2 työntekijää ja Sippolan koulukodissa 1 työntekijä. Lisäksi Kasvun yhteisössä erikoissairaanhoidtaja toimii perhetyöntekijänä puolet työajastaan.

Perhetyöstä koulukodeissa on tehty muutamia opinnäytetöitä. Esimerkkinä Sirpa Ylikankaan ammattikorkeakoulun opinnäytetyö nimeltään ’Perhetyö Sippolan koulukodissa’ vuodelta 2010 ja Noora Jantusen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö nimeltä ’Kasvun yhteisöjen perhetyö, kokemuksia Sairilan ja Koivikon koulukotien perhetyöstä vuodelta 2011’. Näkökulmat näissä ovat olleet erilaiset. Ylikankaan opinnäytteessä kartoitettiin työntekijöiden näkemyksiä perhetyöstä ja Jantusen työssä perheiden kokemuksia. Molem-

missa todetaan, että perhetyö on hyödyllistä ja sen kehittämisen nähdään olevan olennainen osa lapsen sijoitusta koulukotiin. (Ylikangas 2010; Jantunen 2011.)

Kasvun yhteisöt kuvaavat heillä tehtävää perhetyötä omilla internet-sivuillaan näin:

”Kasvun Yhteisöjen perhetyöstä vastaa koulutettu perheterapeutti. Perhetyötä tehdään kaikkien Kasvun Yhteisöihin sijoitettujen lasten perheiden kanssa. Perhetyöhön kuuluu mm. perhetyön suunnitelma, vanhempainleirit, perheterapia, kotikäynnit ja kaikille avoivanhempainryhmä 1krt/kk. Tämän lisäksi henkilöstöä on koulutettu perhetyöhön ja perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön (Pekka Holm, voimavarakeskeinen perhetyö).” (Kasvun yhteisöt 2013.)

Sippolan koulukodin internet-sivuilla perhetyöstä sanotaan näin:

”Perhetyö on tarkoitettu kaikille Sippolan koulukodin lapsille ja nuorille sekä heidän läheisillensä. Perhetyö suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä perheen kanssa. Perhetyöntekijän ja omaohjaajan lisäksi perhetapaamisiin osallistuu lapsi tai nuori sekä hänen läheisensä, joko yhdessä tai erikseen.” (Sippolan koulukoti 2013.)

Molemmat perhetyön kuvaukset vastaavat tutkimukseni tuottamaa kuvaa perhetyöstä. Perhetyön kuvauksen yhteydessä ei näissä esittelyissä kuitenkaan mainita mitään erityistyöntekijän työhön liittyvää. Mistä tämä johtuu? Kyse voi olla siitä, että perhetyö on luonteeltaan hyvin erilaista verrattuna erikoissairaanhoitajan, sosiaalityöntekijän tai psykologin työhön. Yhteistä toki on, mutta perhetyön lähtökohdat, tavoitteet ja ideologia poikkeavat kuitenkin muiden erityistyöntekijöiden ammattirooleista. Tutkimuksen tulosten ja näiden esittelytekstien perusteella, voisi esittää tulkinnan, että perhetyö on enemmän erillään erityistyöntekijöiden työstä kuin muilla ammattiryhmillä.

Alla olevaan taulukkoon olen koonnut jokaisen ammattiryhmän kohdalle muutaman aineistosta ja jo olemassa olevan tiedon perusteella esille nousseen ydintehtävän. Taulukko kuvaa sitä, että jokaisella on omat ammattialan tehtävänsä ja niiden lisäksi mahdolliset erityistyöntekijän tehtävät. Huomioitavaa kuitenkin on, että niin sanottujen erityistyöntekijän tehtävien määrä vaihtelee suuresti eri koulukotien välillä.

Taulukko 5. Eri ammattiryhmien ydintehtävät erityistyöntekijän tehtävien ohessa

<p>Erityistyöntekijän työtehtävät (kts. taulukko 4)</p>	<p>Sosiaalityöntekijän ydintehtäviä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lastensuojelupäätösten ja rajoitusten tiedoksianto sekä seuranta • Lastensuojelun asiantuntijana toimiminen • Viranomaisyhteistyö • Työntekijöiden tukeminen
	<p>Erikoissairaanhoidajan ydintehtäviä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sairaanhoidolliset toimet • Lääkehuolto • Valistus ja ohjaaminen
	<p>Perhetyöntekijän ydintehtäviä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perhetyö perheen kotona tai koulukodissa • Tuen tarjoaminen nuorille ja perheille • Ryhmätapaamisten järjestäminen
	<p>Psykologin ydintehtäviä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erilaiset tutkimukset • Persoonallisuuden arviointi • Lausunnot • Hoidolliset keskustelut

4.3 Kokemus asemasta koulukodilla

Tässä alaluvussa keskityn analysoimaan erityistyöntekijöiden kokemusta omasta asemastaan. Kyselylomakkeessa kysymykset kuusi ja seitsemän koskivat erityistyöntekijöiden kokemuksia asemastaan koulukodissa. Kysymyksessä kuusi kysyttiin: Millainen asema omalla ammattiryhmälläsi on koulukodissa? Kysymys seitsemän: Millainen asema erityistyöntekijöillä sinun kokemuksesi mukaan yleensä on koulukodissa? Näiden lisäksi poimin asemaan liittyviä kommentteja avoimista vastauksista.

Poimin aineistosta kaikki ne huomiot, jotka liittyivät erityistyöntekijöiden asemaan, jonka jälkeen ryhmittelin ne sisällön mukaisiin ryhmiin. Erityistyöntekijöiden kokemuksesta omasta asemastaan oli eroteltavissa kaksi yläkategoriaa. Erityistyöntekijän asemaan liittyvät myönteiseksi koetut tekijät ja asemaan liittyvät negatiiviset tai parannusta vaativat osa-alueet. Nämä yläkategorioiksi muodostuneet teemat ovat varsin ilmeisiä ja itsestään selviä, mutta myös erittäin selkeitä aineistossa. Näiden teemojen alle muokkautui pienempiä alakategorioita. Myönteisiä ominaisuuksia kuvaavia alakategorioita olivat arvostettu asema, osa moniammatillista työryhmää, asiantuntija-asema, korkea asema, vaikutustavalta ja it-

senäinen sekä vastuullinen työ. Vaikka lähes joka vastauksesta löytyi maininta siitä, että työtä ja asemaa arvostetaan, oli joukossa myös negatiiviseksi koettuja ilmiöitä. Näitä olivat muun muassa työrooliin kohdistuneet muutokset, jotka horjuttivat kokemusta positiivisesta ja arvostetusta asemasta. Analyysin runko ja teemoittelut kokonaisuudessaan ovat liitteinä 7.2 ja 7.3.

Erityistyöntekijät arvostavat omaa työtään ja asemaansa koulukodilla. Tämä tuli hyvin selvästi esille vastauksista. Lähes jokaisessa vastauksessa oltiin tätä mieltä, kuten myös seuraava sitaatti osoittaa:

”Koen aseman hyväksi ja arvostetuksi yhteisössämme ja arvostan myös itse omaa työtäni”. (ET 2.)

Sen lisäksi, että erityistyöntekijät arvostavat omaa työtään, he myös kokevat, että muut arvostavat heidän työtään. Osassa vastauksia aseman todettiin vain olevan hyvä ja arvostettu, mutta vastauksessa ei eroteltu tarkemmin, mitä tai kenen suunnalta arvostusta omassa asemassa koetaan. Pääasiallisesti vastausten perusteella muiden arvostus oli lähinnä esimiesten ja ohjaajien suunnalta koettua arvostusta:

”Johto kohtelee meitä hyvin ja arvostaa. Käsitykseni mukaan asemamme on hyvä.” (ET 11.)

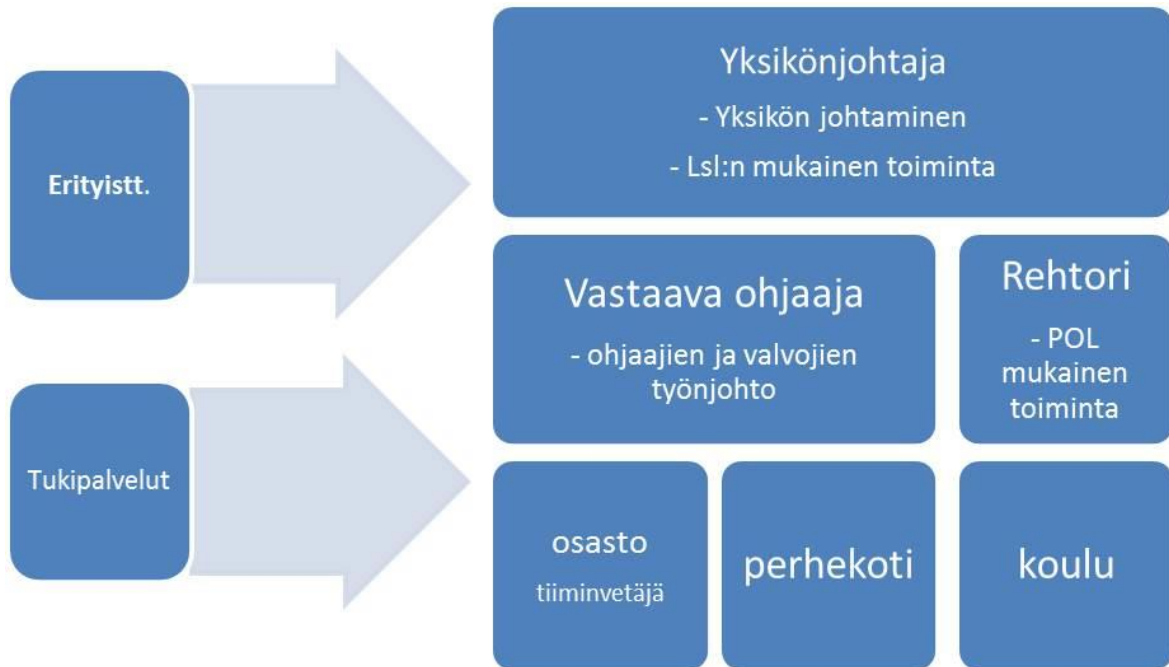
Yhdessäkään vastauksessa ei mainittu sitä, miten erityistyöntekijät kokevat asemansa nuorten, vanhempien tai yhteistyökumppanien suunnalta. Nämä ovat kuitenkin keskeinen osa työtä ja sen kohteita. Onko arvostus siis vain talon sisäistä työntekijöiden välistä arvostusta? Toisaalta, joissakin vastauksissa tuotiin esille sitä, että erityistyöntekijöiden koetaan olevan erilaisessa asemassa kuin esimerkiksi ohjaajien. Eräässä vastauksessa se puettiin sanoiksi näin:

”Katsotaan olevan jotenkin ylempänä kuin ohjaajat vaikka ei ole minkäänlaisista esimiesasemaa.” (ET 8.)

Erityistyöntekijät asettuvat koulukotien organisaatiossa asiantuntijarooliin matriisissa, eivätkä niinkään linjaorganisaatiossa selkeässä johtosuhteessa. Tämä saattaa olla osasy siihen, että kokemus omasta asemasta vaihteli merkittävästi koulukotien välillä. Näyttäisi siltä, että erityistyöntekijöiden itsensäkin on paikoin hankala hahmottaa omaa asemaansa.

Oheinen kuva on valtion koulukotien johtajan esitys siitä, millainen yksikkökohtainen organisaatorakenne kaikilla koulukodeilla tulisi jatkossa olla. Valtion koulukotien johtokunta hyväksyi esityksen 7.11.2013. Koulukotien organisaatorakenne on ollut jokaisessa kou-

lukodissa kunkin omien tarpeiden mukaan rakennettu. Organisaatoratkaisut koulukotien välillä ovat olleet kirjavia. (Valtion koulukotien ja vankilan perheosaston johtokunnan pöytäkirja, 7.11.2013, 38§.)

Kuva 3. Valtion koulukotien yksikkökohtaisen rakenteen tavoitemalli (Valtion koulukotien ja vankilan perheosaston johtokunnan pöytäkirja, 7.11.2013, 38§.)

Asiantuntijan asema ja osa moniammatillista työryhmää nousivat vastauksissa esille asemaa koskevien kysymysten kohdalla. Oman alan asiantuntijuus ja moniammatillisessa työryhmässä työskentely ovat mielestäni erittäin tärkeitä erityistyöntekijän ominaisuuksia. Nämä ovat myös omiana teemanaan nousseet esille aineistosta ja käsittelen niitä tarkemmin alaluvuissa 4.5 ja 4.6.

Itsenäinen ja vastuullinen työ sekä vaikutusvalta, myös nämä kuvaavat erityistyöntekijöiden mielestä omaa asemaa koulukodilla. Näiden teemojen kautta moni erityistyöntekijä kuvasi omaa asemaansa, kuten seuraava esimerkki itsenäisestä työstä kertoo:

”Myös talon johto tätä nykyä antaa hyvin itsenäiset kädet toimia, joten luottamusta siltäkin puolelta löytyy.” (ET 4.)

Omaan asemaan liittyvät negatiiviset tai parannusta toivovat vastaukset, liittyivät paljolti työmäärään ja siihen, että oma paikka erityistyöntekijänä ei kenties ole sellainen kuin sen

toivoo olevan. Joissakin vastauksissa aseman koettiin olevan ristiriitainen, kuten alla olevassa vastauksessa.

”Asema on ristiriitainen. Toisaalta vastuu ja työmäärä on valtava ja erityistyöntekijöiltä odotetaan kannanottoa ja ohjeistusta moniin asioihin. Erityistyöntekijä ei kuitenkaan ole minkäänlaisessa esimiesasemassa, joten jos ohjeistus ei miellytä, voi sitä jättää noudattamatta.” (ET 7.)

Mielenkiintoista vastauksissa oli myös se, että aseman koettiin vaihtelevan erityistyöntekijän persoonan mukaan. Tällainen vastaus löytyi muutamasta lomakkeesta. On toki totta, että jokainen tekee työtä omalla tavallaan ja omalla persoonallaan, mutta saako yksittäisen työntekijän persoona vaikuttaa asemaan työpaikalla? Onko vahvemmallalla työntekijällä sitten parempi asema? Mikä vaikutus on ammattitaidolla ja osaamisella. Se on kuitenkin mielestäni se seikka, jolla pitää olla vaikutusta. Alla esimerkki vastauksesta, jossa työntekijän persoonalla on vaikutusta asemaan:

”Hakee paikkaansa omassa koulukodissa, asema vaihtelee erityistyöntekijän persoonan mukaan.” (ET 3.)

Ajatus omasta asemasta ja siitä, miten omaa asemaa arvostetaan, linkittyi myös esimerkiksi palkkaukseen. Oma asema saatettiin kokea muuten hyväksi, mutta toisaalta huonon palkkauksen ajateltiin ehkä heikentävän tätä koettua hyvää asemaa. Palkkauskysymys oli linkitetty omaan kokemukseen asemasta useammassakin vastauksessa. Onko palkka nyky-yhteiskunnassa arvostuksen ja tietynlaisen aseman merkki? Alla esimerkki palkkauksen ja aseman yhteydestä:

”Palkkauksessa asema ei näy, eli se on huono.” (ET 4.)

Kokemus omasta asemasta vaikuttaa mielestäni vahvasti myös siihen millaisen roolin erityistyöntekijä saa tai ottaa. Mistä muodostuu erityistyöntekijän erityisyys? Asema ja rooli linkittyvät vahvasti toisiinsa. Asema ja käsitys oman ammattiryhmän asemasta vaikuttavat myös siihen, millaisen roolin työtehtävissään saa tai ottaa.

Kyselyn kysymyksenasettelu tarjosi mahdollisuuden pohtia asemaan liittyviä asioita monen eri näkökulman kautta. Vastajaat pidättäytyivät kuitenkin vain talon sisäisessä maailmassa, työntekijöiden tasolla. Vastausten perusteella näyttää siltä, että kokemus omasta asemasta hyvänä tai kokemus siitä, että omaa asemaa ei arvosteta, on sidoksissa vain talon sisäiseen henkilökunnan väliseen tai rakenteisiin liittyviin seikkoihin. Yksikään erityistyöntekijä ei ottanut pohdintaan mukaan asiakkaita tai sidosryhmiä. Millainen on erityis-

työntekijöiden asema nuorten suunnalta katsottuna tai esimerkiksi sijoittavien kuntien kanssa tehdyn yhteistyön näkökulmasta, jää tässä arvoitukseksi.

Kokemus omasta asemasta erityistyöntekijänä on mielestäni erittäin tärkeä. Jos koen asemani hyväksi ja merkitykselliseksi, teen varmasti laadukasta työtä niin sijoitettujen nuorten ja sidosryhmien kuin talon oman henkilökunnankin kautta. Olemmeko Suomessa vielä niin ujoja, ettemme uskalla tuoda esiin asemaamme erityisinä työntekijöinä vai mistä on kysymys? Onko kaikkien koulukotien työntekijöiden aseman ja roolin kirkastaminen paikallaan? Jokaisella on kuitenkin oma tärkeä ja korvaamaton paikkansa suuressa kokonaisuudessa.

Oman aseman selkeys ja rooli organisaatiossa ovat erittäin tärkeitä linjaorganisaatiossa. Työskentely asiantuntijaroolissa läpi organisaation, sen eri tasoilla, edellyttää tätä selkeyttä. Jos asema ei ole selkeä, voi erityistyöntekijä kokea itsensä ulkopuoliseksi omassa organisaatiossaan. Asemaa ja roolia vaikeuttavat erityistyöntekijöiden asettuminen irralleen linjaorganisaation sivulle, jolloin vaatimukset työntekijää kohtaan kasvavat, erityisesti oman paikan ja roolin löytämisessä. Erityistyöntekijöiden johtaminen asiantuntijoina on varsin haastavaa tällaisessa organisaatiossa. Tulevaisuudessa tulisi varmistaa erityistyöntekijöiden mahdollisuudet tehdä työtään organisaation eri tasoilla, selkeyttämällä esimies-suhteita ja ratkaisuoikeuksia sekä asemaa organisaatiossa.

4.4 Asiantuntijaroolissa

Tässä alaluvussa avaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla sitä, mitä erityistyöntekijöiden asiantuntijuus aineiston analyysin perusteella koulukodissa on. Tätä tulosta tarkastelen asiantuntijuuden määritelmien kautta. Pääteeman asiantuntijuus alle paikantui paljon ilmaisia aineistosta, jotka sitten luetteloin alkuperäisilmauksin. Tämän jälkeen pelkistin ja ryhmittelin ne alakategorioihin, joille taas löysin yhteisen yläkategorian asiantuntijuus. Aineiston analysoinnin asiantuntijuuden näkökulmasta olen koonnut liitteeseen 7.4. Aineistossa asiantuntijuuden teeman alta löysin eri osa-alueita, joilla erityistyöntekijät toimivat asiantuntijoina. Nämä osa-alueet olivat sidosryhmien kanssa tehtävä työ, koulukodin perustyö sekä perustyön tuki ja kehittäminen.

Onko asiantuntija asiaansa erikoistunut ammattilainen? Antaako asiantuntija lausuntoja? Luotetaanko asiantuntijan sanaan? Kunnioitetaanko asiantuntijaa? Kaikkea tätä voi asiantuntija, erityistyöntekijä, mielestäni olla. Asiantuntijuuden käsite ei ole yksiselitteinen, sillä on monenlaisia määritelmiä. Sosiaali- ja terveystalalla asiantuntijuus nähdään dynaamisena asiakaslähtöisenä toimintana. Tämä tarkoittaa, että asiantuntijuuteen liittyy taito räätälöidä palveluita asiakaslähtöisesti. Asiantuntijuutta ei myöskään voida tarkastella vain tietyn profession yksityisenä omaisuutena, vaan asiantuntijuus syntyy yhdessä, toimimalla moniammatillisessa työryhmässä. (Rekola 2008b, 145.)

Asiantuntijuus yleisellä tasolla ja yhtenä erityistyöntekijän ominaisuutena paistoi aineistosta läpi eri tavoilla. Muun muassa kirjallisissa toimenkuvissa on joidenkin erityistyöntekijöiden kohdalla korostettu tai mainittu asiantuntijana toimimista, kuten alla olevasta toimenkuvan otteesta käy ilmi:

”Opettajien kokouksissa ja oppilashuoltoryhmässä erityistyöntekijällä on asiaan liittyen asiantuntijan ja suositusten tekijän asema.” (TK 11.)

Erityistyöntekijän työ on vahvasti asiantuntijatyötä, tämä kävi selvästi esille tutkimusaineistostani. Asiantuntijatyötä peilaa kiinnostus omaan erityisalueeseen, sekä halu kehittää omaa työtä. Näiden lisäksi asiantuntijan työssä voidaan sanoa olevan kohtalaisen itsenäiset työroolit. Asiantuntijan ominaisuuksia ovat muun muassa laaja tietoperusta, kyky ratkaista nopeasti monimutkaisia ongelmia, hyvin organisoituneet tietorakenteet sekä horisontaalinen ja vertikaalinen asiantuntijuus. Organisaation rakenteen tulisi olla sellainen, että se tukee ydintehtävän toteuttamista. Erityistyöntekijät ovat oma osansa tätä organisaatiota. Olemalla osa organisaatiota, ja tuomalla oman ammattitaitonsa osaksi koulukodin luovuutta ja muuntautumiskykyä, erityistyöntekijöiden työpanos tukee nimenomaisesti ydintehtävän toteutumista. (Niiranen, Seppänen-Järvelä, Sinkkonen & Vartiainen 2010, 101-105.) Ydintehtävän toteuttamista kuvaavaa asiantuntijuutta on aineistosta eroteltavat alakategoriat, joissa asiantuntijuus on perustyössä mukana oloa sekä perustyön tukemista. Seuraavat kaksi sitaattia kuvaavat tätä perustyössä esiintyvää asiantuntijuutta:

”Ohjaajat hyödyntävät erityistyöntekijöiden ammattitaitoa ja asiantuntijuutta.” (ET 3.)

”Erityistyöntekijöiltä kysytään usein mielipidettä kasvatus- ja hoitotyöhön.” (ET 1.)

Asiantuntija kykenee hahmottamaan suuriakin kokonaisuuksia ja kykenee tarkastelemaan asioita laajemmin, kuin vain oman työnsä näkökulmasta. Asiantuntija myös oppii koko

ajan uutta ja on oma-aloitteinen uuden tiedon rakentaja ja itsensä kehittäjä. Asiantuntija kykenee uuden oppimansa tiedon avulla kehittämään uusia toimintatapoja. Näiden lisäksi asiantuntijoilla on usein niin sanottua hiljaista tietoa, mikä tarkoittaa kokemuksen kautta kehittyntä valmiutta ymmärtää uusia tilanteita ja ongelmia, ilman että asiantuntija osaa itsekään selittää, mihin päätelmät perustuvat. (Rekola 2008b, 146.) Asiantuntijuutta voi ilmentyä myös arkijärjen kautta, työntekijällä on paljon arjen kokemuksista kertynyttä tietoa, jonka kautta työntekijä toimii sujuvasti erilaisissa tilanteissa. Aloittelevalla asiantuntijalla arkijärjen käyttö on helppoa, mutta perusteita toiminnalle on vaikea kertoa, koska kyky analysoida omaa toimintaa on puutteellinen. Arkijärki on aina subjektiivista, vaikka toimivaakin ja perustuu henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan. Asiantuntijalta vaaditaan pitkäjännitteisessä työssä työnsä pohjaksi myös muuta kuin arkijärkeä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 80-81.)

Asiantuntija nimikkeeseen liitetään useita erilaisia ominaisuuksia ja kykyjä. Tärkein on se, että asiantuntijalla on riittävä ammattitaito. Luovuus, innovatiivisuus, kyky reflektoida omaa toimintaa, kriittinen ajattelu päätöksenteossa, luottamus omiin kykyihin ja oman osaamisen arvostus ovat myös asiantuntijan tunnusmerkkejä. Asiantuntija pystyy myös arvioimaan omaa työtään ja hänellä on vaikutusvaltaa työyhteisössä. Vuorovaikutustaitojen tulee olla hyvät ja asiantuntijan tulee osata tuoda esille omaa osaamistaan ja toteuttaa omaa tahtoaan. Johtajat kuuntelevat asiantuntijoita ja asiantuntija osallistuu päätöksentekoon myös aktiivisesti. Asiantuntijan työ kaiken kaikkiaan vaatii erityistä osaamista ja työ on monipuolista ja vaativaa, työhön liittyy myös tutkimus- ja kehittämistyötä. (Rekola 2008b, 147-148.) Kehittämistyöhön osallistuminen ja toiminnan kehittäminen oli yksi iso osa asiantuntijuutta aineistossa. Kehittämistyön näkökulma oli esillä enemmän niiden vastaajien joukossa, jotka ovat olleet työssään koulukodissa pitkään. Alla esimerkki tästä:

”Erkkarit ovat mukana kehittämässä sekä omaa että valtion koulukoteja sisällöllisesti. Erkkarit seuraavat aikaa ja alan kehitystä ja pitävät koulukodin hoidon mukana ajassa.” (ET 8.)

Sosiaali- ja terveydenhuollossa organisaatiot ovat usein työyhteisöjä, jotka muodostuvat useiden eri ammattiryhmien asiantuntijoista. Asiantuntijuuden määritelmänä voidaan pitää professionaalisen ammattikunnan ja sen edustajien ominaisuuksia. Kaikilla ammateilla on oma tieteellinen asiantuntijuusalue. Asiantuntijuutta voidaan pitää erityistietämyksenä. (Rekola 2008a, 13-15.) Asiantuntijuus ja oman asiantuntijuuden kehittyminen on keskeinen osa asiantuntijaorganisaation kokonaistoimintaa (Rekola 2008b, 145.) Tässä alaluvussa

puhutaan erityistyöntekijöistä asiantuntijoina, mutta täytyy kuitenkin muistaa, että koulu-
koti asiantuntijaorganisaationa pitää sisällään myös monia muita asiantuntijoita.

Erityistyöntekijät arvostavat omaa asiantuntijarooliaan. Rooli nähdään tärkeänä ja merki-
tyksellisenä. Toki joukossa oli vastauksia, joissa asiantuntijarooli nähtiin hankalana tai
paikkaansa hakevana. Vastauksissa piili myös toive siitä, että asiantuntijuutta osattaisiin
käyttää nykyistä paremmin. Joissakin vastauksissa tämä sanottiin suoraan, kuten alla ole-
vassa sitaatissa:

*”Osittain asiantuntijuutta voitaisiin hyödyntää enemmänkin. Osin ammatti-
taito jää resurssien ja kiireiden jalkoihin eikä siksi koulutus tule täyteen hyö-
tynsä.”* (ET 10.)

Anita Sipilä (2011) on väitöskirjassaan tutkinut sitä, mistä sosiaalityön asiantuntijuus koos-
tuu. Hän on tutkimuksessaan tullut sellaiseen tulokseen, että sosiaalityön asiantuntijuus
koostuu ammatitiedosta, -taidosta ja eettisistä toimintaperiaatteista. Sipilän mukaan sosi-
aalityöntekijöillä on eniten tietoa yhteiskunnallisista asioista sekä psyykkiseen ja fyysiseen
terveyteen vaikuttavista tekijöistä. Tärkeimpänä taitonaan sosiaalityöntekijät pitävät taitoa
toimia neutraalina ongelmatilanteita selventävänä asiantuntijana. Tämän jälkeen seuraavaksi
tärkeimpänä taitona tulee palveluohjauksen taito asiakkaan huomioonottamisena.
(Sipilä 2011, 6.) Sipilän tutkimus on tehty kunnan sosiaaliviraston sosiaalityöntekijöille,
mutta uskon, että tulos antaa selkeän viitteen siitä, mitä sosiaalityöntekijän asiantuntijuus
myös toisenlaisessa organisaatiossa on. Koulu- ja kotimaailmassa tutkimuksen tulosta voidaan
mielestäni pitää myös jollakin tasolla kaikkiin erityistyöntekijöihin sopivaksi. Neutraalina
ongelmatilanteiden selvittäjänä ja asiantuntijanana toimimista kuvaavat myös nämä:

”Erialaisten työyhteisössä syntyneiden kriisien selvittelyyn osallistuminen.”
(ET 12.)

*”Erotoimarin toiminta kaiken maailman riidoissa mm. opettajien ja oppi-
laiden välillä.”* (ET 6.)

Eri alojen asiantuntijat katsovat asioita eri näkökulmista. Erityistyöntekijät ovat joukko
asiantuntijoita, jotka katsovat asiakkaana olevaa nuorta eri tavoilla. Asiantuntijuus ja asian-
tuntijan osaaminen voi helposti jäädä vajaaksi, ellei yhteistyötä toisten alueiden osaajien
kanssa tehdä. Oman erityisosaamisen ymmärtäminen on myös olennaista kun pyritään ke-
räämään kaikkien tietoa yhteen. Jos asiantuntijana ei tunnista omaa osaamistaan, ei silloin
myöskään anna sitä ryhmän yhteiseen käyttöön. (Isoherranen 2008, 30-41.) Tätä yhteistyö-
tä toisten asiantuntijoiden kanssa tarkastellaan seuraavassa alaluvussa jossa asiantuntijat

yhdistyvät osaksi moniammatillista työryhmää. Eräässä vastauksessa tämä asiantuntijuuden ja moniammatillisuuden suhde on tiivistetty hyvin näin:

”Asiantuntijuus näkyy moniammatillisen tiimin työskentelyssä.” (ET 4.)

Asiantuntijana toimiminen koulukodin erityistyöntekijänä, piti aineiston perusteella sisällään asiantuntijana toimimisen sidosryhmien kanssa. Tämä tarkoittaa yhteistyötä sijoittavien sosiaalityöntekijöiden kanssa, heidän opastamistaan ja niin edelleen. Alla yksi aineiston esimerkki tästä:

”Sijoittajan neuvonta ja opastus.” (ET 9.)

Aineiston perusteella koulukotien erityistyöntekijöiden asiantuntijuus ulottuu laajalle alueelle. Asiantuntijuutta hyödynnetään yhteistyökumppanien kanssa tehtävässä työssä, kehittämistyössä ja ennen kaikkea talon sisällä kasvatus- ja hoitotyössä. Toisaalta vastauksia lukiessa kävi selväksi, että asiantuntijuuteen kasvetaan. Ne vastaajat, joilla oli vähemmän kokemusta, eivät myöskään kokeneet toimivansa asiantuntijoina samassa määrin kuin pitempään erityistyöntekijöinä toimineet työntekijät.

Aineiston perusteella näyttäisi siltä, että asiantuntijarooli ei ole sidottu tiettyyn profession, eikä erityistyöntekijän tehtävään. Asiantuntijuus perustuu kunkin oman profession mukaiseen ammattitaitoon, erityistyöntekijän tehtäviin ja asiantuntija-asemaan. Lopuksi voi todeta, että asiantuntijuus koulukodissa jakautuu usealle toimijalle ja perustuu toimintaympäristöön, jossa se on kehittynyt ja missä sitä määritellään. Koulukodin erityistyöntekijöiden asiantuntijuuden ja asiantuntijuuden yleensä koulukodilla voidaan nähdä olevan pikemmin ryhmän ja ympäristön, kuin vain yhden ihmisen ominaisuus. (Palonen & Gruber 2010, 55.)

4.5 Osana moniammatillista työryhmää

Moniammatillisuus nousi kyselyjen vastuksissa erittäin voimakkaasti omaksi teemakseen. Osassa toimenkuvia se oli mainittu selkeästi yhdeksi erityistyöntekijän tehtäväksi. Tämän takia siitä muodostuikin oma kokonaisuutensa. Kirjallisen kyselyn ja toimenkuvien pohjalta listasin kaikki ne alkuperäisilmaukset, jotka sopivat kuvaamaan moniammatillisuutta. Nämä alkuperäisilmaukset ryhmittelin tämän jälkeen toistensa kanssa sopiviin alakategoriisiin. Analyysin tuloksena koulukodin moniammatillista työtä kuvaavat erilaisiin palave-

reihin osallistuminen, arjen sujuvuuden varmistajana toimiminen, työntekijöiden tukijana toimiminen sekä toimiminen osana isompaa moniammatillista työryhmää. Analyysin pohjalta muodostamani analyysitaulukko on liitteessä 7.5.

Isoherrasen (2008) mukaan moniammatillisuus voidaan määritellä niin, että siinä asiantuntijoilla on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänänsä tavoitteeseen pääsemiseksi. Moniammatillisuus tuo yhteistyöhön usean eri tahon tiedon ja erilaisia osaamisen näkökulmia. Yhteistyössä keskeistä on se, kuinka kootaan yhteen ja prosessoidaan kaikki tieto ja osaaminen, joka on tarpeellista kokonaisvaltaisen käsityksen saavuttamiseksi. (Isoherranen 2008, 33.) Koulukotien erityistyöntekijöillä, jotka jo omana ryhmänään ovat moniammatillinen tiimi, on selkeä yhteinen tavoite työsään ja tämän määritelmän mukaan ovat siis osa laajempaa koulukodin moniammatillista työryhmää.

Pehkosen (2009) määrittelyn mukaan moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhdessä työskentelyä. Monialaista tietoa voidaan hyödyntää vain, jos työtä tehdään yhdessä. Rinnakkain tehtävä työ ei ole moniammatillista työtä. Tämä moniammatillinen työ edellyttää vahvaa professiota, jota puolestaan tuetaan koulutuksella ja tutkimuksella. (Pehkonen 2009, 101-102.) Koulutus, tutkimus ja tutkimustulosten seuraaminen nousivat myös aineistosta esille tärkeinä moniammatillisuuden piirteinä, kuten seuraavista sitaateista käy ilmi:

”Erkkarit seuraavat aikaa ja alan kehitystä ja pitävät koulukodin hoidon mukana ajassa.” (ET 8.)

”Koulutusaiheiden valinta ja koulutukseen ohjaaminen, työhyvinvointi mm. ovat erityistyöntekijöiden työskentelyaluetta.” (ET 11.)

Moniammatillinen yhteistyö on laaja käsite ja sitä voidaan tarkastella asiakkaan, perheenjäsenen ja työntekijän kesken tai moniammatillisen ryhmän tai eri organisaatiossa työskentelevien kesken. Moniammatillinen työryhmä, jota tässä alaluvussa tarkastellaan, koostuu erilaisen koulutuksen saaneista asiantuntijoista, jotka ovat yhteydessä toisiinsa yhteisen päämäärään saavuttaminen päämääränään. (Rekola 2008a, 15.) Tätä yhteistyötä eri ammattiryhmien välillä, jota erityistyöntekijätkin tekevät, korostettiin monessa vastauksessa, joista tässä yksi esimerkki:

”Yhteistyötä tehdään eri erityistentekijöiden kesken.” (ET 10.)

Moniammatillisuus toimii parhaiten silloin, kun asiantuntijat tietävät keneen olla yhteydessä silloin, kun tietoa ja apua tarvitaan. Tällöin moniammatillisuus muodostuu toisiaan täydentävistä osista. Toimivana käytäntönä moniammatillisuus on asiakkaan kannalta erittäin hyvä asia, mutta moniammatillisuus voi myös olla pahimmillaan epätietoisuutta vastuualueista ja lukemattomia verkostokokouksia ilman, että asiakas tulee kuulluksi. (Seikkula & Arnkil 2009, 14.)

Moniammatillisuuteen liittyy paljon erilaisia määritelmiä ja käsitteitä. Moniammatillinen työskentely on käsitteenä laajempi, kuin moniammatillinen tiimityö. Tiimit ovat kuitenkin yksi olennainen osa moniammatillisen työn organisointia. Tiimit mahdollistavat joustavan asiakaslähtöisen työskentelyn. Tiimityötä työskentelymallina tarvitaan vain silloin, kun ajatellaan siitä saatavan lisähyötyä. Koulukotien työ on nimenomaan tiimityötä. Osastolla on oma tiiminsä, jonka yksi jäsen erityistyöntekijä on. Koulukotityötä ei voida tehdä ilman tiimiä. Tiimi mahdollistaa yhteisen keskustelun ja tiedon kokoamisen ja luo näin onnistumisen mahdollisuuksia. Tiimejä kuvaa se, että niillä on yhteisiä sovittuja tapaamisia ja yhteistoiminnan arviointeja. (Isoherranen 2008, 35-36.) Tiimit olivat esillä vastauksissa kuten alla olevat sitaatit osoittavat:

”Viikottaiset moniammatillisen tiimin palaverit, jossa käydään tarkemmin etenkin erityisen huolenpidon nuoret ja ’akuutit tapaukset’.” (ET 7.)

”Olla luotettava ja asiantunteva moniammatillisen tiimin jäsen.” (ET 3.)

Moniammatilliset tiimit tuovat toimiessaan mukanaan paljon mahdollisuuksia, mutta tiimityöskentelyyn liittyy myös paljon haasteita. Tärkeää on, että rakenteet kuten palkkauksen tasapuolisuus ja työolot ovat kunnossa. Johtamisen näkökulmasta moniammatillisten tiimien johtaminen on myös haaste, koska väistämättä jokainen ammattikunta tuo työhön omat kulttuuriset ominaisuutensa, joiden yhteensovittaminen ja johtaminen ovat haastavia. (Edwards, Hallet & Sawbridge 2008, 74-75.)

Moniammatillisuutta voidaan tarkastella myös Kalevi Kaipion (1999) yhteisöllisen kasvatuksen kautta. Kaipion ajatuksen mukaan kasvattajayhteisö koostuu joukosta päteviä ja taitavia kasvattajia. Johdonmukainen kasvatus vaatii kuitenkin sen, että kasvattajat ryhmänä sitoutuvat johdonmukaisiin linjoihin ja toimintatapoihin. (Kaipio 1999, 201-202.) Koulukoti joka toiminnassaan myös joitain yhteisöhoidon periaatteita hyödyntää pyrkii kaikessa toiminnassaan siihen, että kasvatus on johdonmukaista. Erityistyöntekijä on yksi osa osastojen moniammatillista työryhmää joka varmistaa sen, että toiminta on johdonmukaista

ja toimintatavat tasapuolisia. Koulukodin moniammatillinen kasvatustiimi voidaan Kaipion ajatuksen mukaan nähdä olevan kasvattajayhteisö, joka muodostuu siitä kasvattajajoukosta, joka jossakin yhteisössä toteuttaa kasvatusta (Kaipio 1999, 202).

Moniammatillisessa yhteistyössä täytyy rikkoa perinteisen asiantuntijuuden rajoja. Moniammatillisuus on tänä päivänä kuitenkin tavoiteltavaa ja, sitä pidetään jopa välttämättömänä keinona tehokkaaseen interventioon. Parhaassa tapauksessa moniammatillisen tiimin jäsenet kunnioittavat toistensa ammattitaitoa ja tietoa. Moniammatillisessa tiimissä työskentely voi parhaimmillaan olla positiivinen kokemus. Tiimi tarjoaa positiivista palautetta, oppimisen mahdollisuuksia ja työlle merkitystä. Tiimi on myös vahvempi kuin yksittäinen työntekijä ja hankalien asiakkaiden kanssa työskennellessä on yksittäisellä työntekijällä ryhmän tuki takanaan. Moniammatillinen tiimi voi toki olla myös toimimaton, mikäli vuorovaikutus ei toimi ja jos työntekijät ovat kilpailuasetelmassa tai tiimin sisällä on pahoja konflikteja. Toimimaton tiimi ei palvele asiakkaita, eikä tue yksittäisen työntekijän toimintaa. Tästä syystä moniammatillisten tiimien toimivuuteen ja hyvinvointiin sekä rakenteiden toimivuuteen on syytä kiinnittää huomiota. (Finlay & Ballinger 2008, 149-157.)

Moniammatillisessa yhteistyössä on erittäin tärkeää, että osaamista johdetaan yhdessä ja käytetään hyväksi tätä monitieteelliseen tietoon ja hyvään kokemukseen perustuvaa asiantuntijuutta. Tärkeää on myös muistaa hyödyntää nuorelle läheisten ihmisten, nuoren omaa ja ammattilaisten asiantuntemusta. Moniammatillisuus vaatii asiantuntijalta oman ammattialan vahvaa hallintaa, koska yhtenä jäsenenä moniammatillisessa verkostossa ei saa kokea arvovallan menettämistä. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009,155.) Koulukodin erityistyöntekijät hyödyntävät asiantuntemustaan, moniammatillisessa työyhteisössä, toimimalla ammatillisena tukena hoito-, kasvat- ja opetushenkilökunnalle.

”Ohjaan ohjaajia työssään nuorten kanssa.” (ET 1.)

”Opetushenkilökunnan kanssa keskustelut.” (TK 12.)

”Tukea perheenjäsenten välisiä suhteita ja kodin ja koulukodin yhteistyön tukeminen.” (ET 10.)

Toimivan moniammatillisen yhteistyön edellytys on, että työyhteisön organisaatorakenne tukee sitä. Tavoitteena koulukotien organisaatioiden yhdenmukaistamisella lienee juuri tämä. Nähtäväksi jää kuinka hyvin alaluvussa 4.3 kuvassa 3 esitetty rakenne toimii moniammatillista yhteistyötä mahdollistavana ja tukevana tekijänä. Organisaation tulee perustua tiedon ja asiantuntijuuden valtaan tehtävänimikkeiden mukaisten roolien sijaan. Omi-

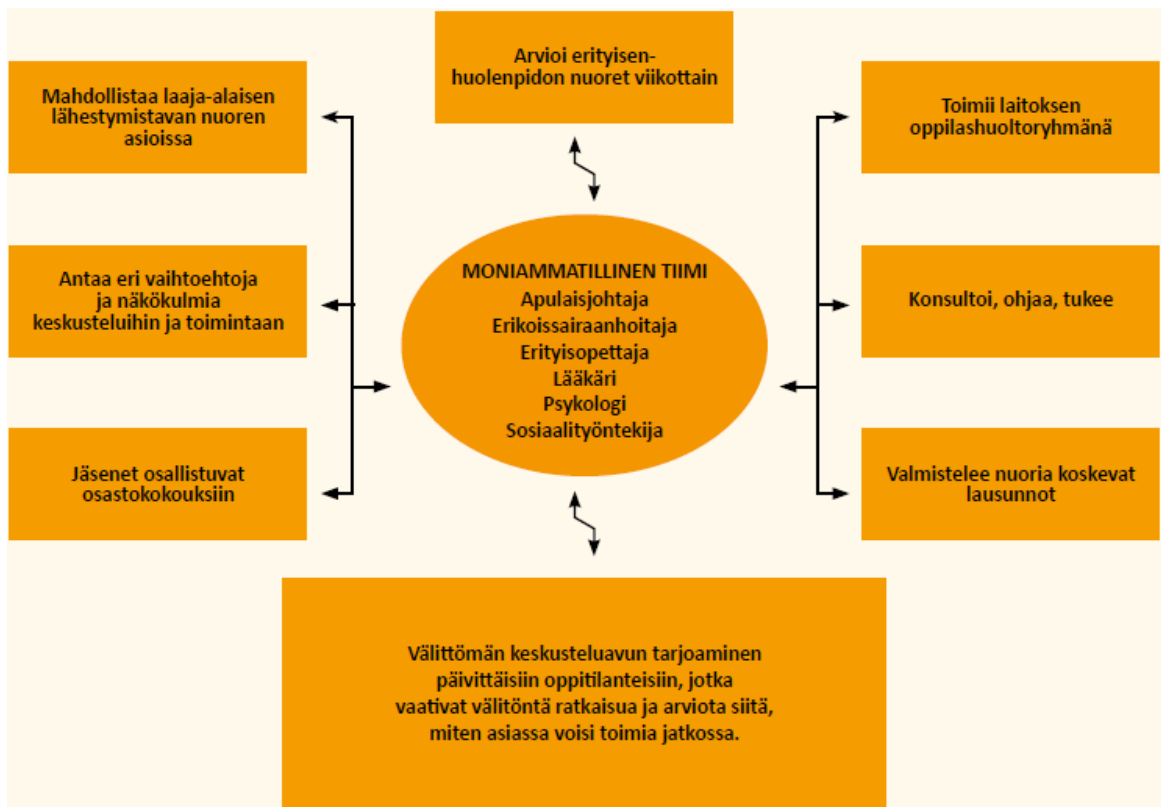
naista toimivalle moniammatilliselle organisaatiolle on, että niissä arvostetaan työntekijöiden osallistumista, autonomiaa, tasa-arvoa ja ilmaisunvapautta. (Rekola 2008a, 17.) Moniammatillisen työn toteutumisessa erittäin tärkeää on myös moniammatillinen arvostus. Silloin kun työntekijät arvostavat toisiaan, silloin löytyy ratkaisuja kaikkiin ongelmiin. Arvostus auttaa kuulemaan toisen mielipiteen, vaikka eri ammattilaisten puhuma kieli olisi erilaista ja näkemykset ristiriitaisia. (Mattila 2010, 109. Arvostusta kuvaavat aineistosta paikannetut seuraavat sitaattit:

”Erityistyöntekijöiden näkemyksiin luotetaan mielestäni hyvin koulukodissa.”
(ET 7.)

”Talon johto tätä nykyä antaa hyvin itsenäiset kädet toimia.” (ET 4.)

Tiedon moninaisuus on koulukodissakin valtava. Sosiaali- ja terveysalalla, kuten myös lastensuojelussa, asiakastapauksissa tietoa tarvitaan paljon. Asiantuntijat toimivat verkostossa vastavuoroisesti. Kaikkien osapuolten ei tarvitse tavata asiakasta, mutta silti tieto kulkee kaikille, asiantuntijatiimin käsiteltäväksi. Eri toimintaympäristöissä tietoa kerätään eri tavalla ja jakamalla sitä muodostetaan yhteistä kokonaisnäkemystä. Myös asiakas itse ja hänen läheisensä ovat päätöksenteossa ja keskustelussa läsnä.

Koulukodissa asioita voidaan käsitellä esimerkiksi asiakassuunnitelmissa tai verkostokouksissa. Asiakasta voidaan pitää aktiivisena osallistujana tällaisessa työskentelyssä. Aina ei tietenkään onnistuta muodostamaan yhteistä ymmärrystä tilanteesta, vaikka mahdollisuus keskusteluun on luotu. Toisaalta yhteinen näkemys tarkoittaa sitä, että kenenkään yksittäinen ääni ei korostu päätöksenteossa. (Isoherranen 2008, 39-41.) Alla oleva kuva on Limingan koulutuskeskuksen tekemä kuvaus moniammatillisesta yhteistyöstä.

Kuva 4. Moniammatillinen yhteistyö (THL 2013e.)

Moniammatillisessa toiminnassa koulukodissa on siis syytä muistaa, että moniammatillisuus on jaettua asiantuntijuutta. Siinä asiantuntijat jakavat tietoon, suunnitelmiin ja tavoitteisiin liittyviä voimavaroja. Jaetulla asiantuntijuudella saavutetaan jotain sellaista, jota yksittäinen ihminen ei voi saavuttaa. Vastuun jakaminen moniammatillisessa tiimissä on myös olennaista. Asioita voidaan työstää myös muiden kanssa, kukin oman ammattiosaamisen pohjalta. Myös asiakas osallistuu koulukodissa tähän työskentelyyn. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 103-104.)

Moniammatillisuus on aineiston perusteella iso osa työtä koulukodissa ja erityistyöntekijän työtä. Moniammatillisuus pitää sisällään suuren osan siitä työstä, jota erityistyöntekijät tekevät ilman, että sitä varsinaisesti ajatellaan moniammatillisena työnä. Mutta mikä on moniammatillisen työn näkökulma, onko erityistyöntekijä osa moniammatillista työtä ja missä roolissa. Onko oma professio kuinka tärkeä? Kumpi rooli on se, joka menee edellä? Tämä ei aineistosta käy ilmi. Moniammatillisuuden näkökulmasta olisi tärkeää, että asiantuntemus ja tietämys lähtisivät nimenomaan oman ammatillisen osaamisen pohjalta.

4.6 Tiedonhallintatyön tekijänä

Erityistyöntekijöiden työtehtävissä on paljon yhtäläisyyksiä ja monet niistä osuvat tähän tiedonhallintaan. Analysoidessani aineistoa kiinnitin huomiota erilaisten kirjaamis-, dokumentointi- ja raportointitehtävien määrään. Tästä syystä päädyin ottamaan ne erityistarkasteluun tässä luvussa. Jokaisella erityistyöntekijällä on myös oman ammattinsa ja sen mukanaan tuomien työtehtävien puolesta paljon kirjallista työtä. Mikä tästä tiedonhallintatyöstä kuuluu erityistyöntekijän toimenkuvaan ja mikä tiedonhallintatyö kuuluu oman ammattialan työhön? Tätä ei tämä aineisto kerro, analyysin tulokset kertovat kuitenkin sen, että kirjallisia ja tiedonhallintatyötä on paljon. Monet tiedonhallintatyön osa-alueet kuuluvat väistämättä erityistyöntekijän tehtävien alle. Näitä ovat esimerkiksi asiakassuunnitelmien kirjaus ja tiedon hankinta. Aineiston pohjalta kootut koulukodin erityistyöntekijöiden tiedonhallintatyön eri muodot olen koonnut taulukkoon, joka on liitteenä 7.6.

Erityistyöntekijän tiedonhallintatyö, jota tässä tutkimuksessa voisi nimittää myös kirjalliseksi työksi, jakaantui analyysissä työn tekemistä avustavaan dokumentointiin, oppilaaseen liittyvään dokumentointiin, arkistointiin, palautteeseen ja kehittämiseen sekä laadunvarmistukseen. Erilainen dokumentointi kattaa puolet kaikesta tiedonhallintatyöstä. Dokumentointityön merkitys on valtava. Koulukodit ovat isoja kokonaisuuksia ja tiedon täytyy kulkea työntekijältä toiselle sujuvasti. Tämä käy ilmi myös seuraavassa sitaatissa:

”Dokumentoida ja antaa tietoa oppilaiden asioista.” (TK 1.)

Sipilä (1989) pitää byrokratiatyötä oikeusvaltiolle välttämättömänä ominaisuutena. Byrokratia varmistaa kansalaisille oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun. Byrokratiatyön yhtenä tehtävänä on tuottaa päteviä päätöksiä, mutta byrokratia ei voi olla koko työ, vaan se on vain osa sitä. (Sipilä 1989, 214-215.) Oman kokemukseni mukaan erityistyöntekijät tekevät paljonkin tiedonhallintatyötä, joka ei välttämättä näy koulukodin muille työntekijöille, se on vain osa työtämme. Erityistyöntekijät keräävät nuorista paljon tietoa ja pyrkivät tiedon perusteella muodostamaan kokonaiskäsitelmän asiasta tai henkilöstä, jotta voidaan varmistua siitä, että jokainen saa tasapuolista ja asianmukaista palvelua. Muita tärkeitä osia tätä tiedonhallintatyötä on muun muassa asiakaspalautteen kerääminen, arkistointi ja erilaisten päätösten valmistelu tai toimintaohjeiden laadinta. Kaikki tämä on perustyöhön välillisesti vaikuttavaa, mutta kuitenkin erittäin tärkeää, kuten seuraavat sitaatit kertovat:

”Olla mukana eri päätöksiä valmistelemissä vaiheissa ja osallistua kaikkia työntekijöitä koskettavien erilaisten suunnitelmien, linjausten tai työprosessien suunnitteluun.” (ET 4.)

”Asiakassuunnitelmien kirjaukset, oppilasraportin laadinta, asiakaspalautteen kerääminen ja raportointi, poislähteneiden oppilaiden siirto arkistoon.” (TK 3.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on omat internet-sivunsa sosiaalihuollon tiedonhallinnalle. Näille sivuille kootaan sosiaalihuollon tiedonhallintaan liittyvät kehittämistöiden tulokset. Tämä sosiaalihuollon tiedonhallinnan kehittäminen on yksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle kuuluva lakisääteinen tehtävä. THL:n periaatteisiin kuuluu, että asiakastieto tarvitaan siellä, missä asiakasta kulloinkin palvellaan. Tämän takia on tärkeää tukea sitä, että yhteisiä toimintatapoja dokumentoinnin suhteen ja yhteisiä dokumentointijärjestelmiä kehitetään, yhdenmukaistetaan asiakirjojen sisältöä ja niin edelleen. (THL 2013i) Myös koulukodin sisällä yksi erityistyöntekijän tehtävä on dokumentoinnin kehittäminen ja asiakirjojen yhtenäisyyden parantaminen kuten seuraavassa sitaatissa kerrotaan:

”Päivitän Nappulan (dokumentointiohjelma) lomakkeita ja muita koulukodin käytössä olevia lomakkeita vastaamaan tarvetta paremmin.” (ET 6.)

Outi Cavén (1999) on väitöskirjassaan tutkinut byrokratian merkitystä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä. Tässä tutkimuksessa on todettu, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä byrokratiatyö on edelleen erittäin keskeistä. Asiakastyön perusta lepää edelleen vahvasti byrokratiatyössä, vaikka uusia menetelmiä ja moniammatillisuutta kehitetään. Cavénin tutkimus osoittaa myös, että ammattitaitoiset työntekijät käyttävät byrokratiata erittäin kehittyneesti ratkoessaan asiakastyössä esille nousevia ongelmia. (Cavén 1999, 171-172.) Olen samaa mieltä tämän tutkimuksen tuottaman tuloksen kanssa. Aineistosta, byrokratiatyö tai tiedonhallintatyö nousi esille merkittävänä työn tekemisen muotona. Tiedonhallintatyö on erittäin suuri osa työtä. Se on usein monelle työntekijälle näkymätöntä työtä, mutta jos sitä ei ole tehty, sen puuttumisen huomaa. Tämä tiedonhallintatyö ja tarkka dokumentointi tekevät työstä myös läpinäkyvämpää ja uskottavampaa.

4.7 Roolit suhteessa asiakkaisiin

Aineiston keräämisen jälkeen ja sitä lukiessa hahmottui ajatus siitä, että erityistyöntekijöiden roolit ovat erilaisia. Työtä tehdään erilaisissa suhteissa asiakkaiden ja yhteistyökump-

panien kesken. Kirjallisessa kyselyssä oli kysymys siitä, millaisia työtehtäviä kullakin on suhteessa eri kohderyhmiin. Näiden tärkeimpien työtehtävien perusteella, suhteessa nuoriin, vanhempiin, sosiaalitoimeen ja työkavereihin, voidaan myös päätellä millainen tämä työntekijän rooli näissä kohtaamisissa on. Näitä erilaisia rooleja analysoin tässä luvussa teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla Juhilan (2006) teoriaan pohjaten. Aineistona tässä alaluvussa ovat sekä kirjallinen kysely että toimenkuvat. Juhilan (2006) teoriaa olen halunnut ottaa mukaan tämän luvun käsittelyyn paljon. Tämä siksi, että sen avulla lukija saa paremmin käsityksen siitä, mistä kirjoitan ja mihin vertaan erityistyöntekijöitä, ilman aiempaa perehtymistä.

Suhteet ja tehtävät ovat moninaisia, mutta sisältävät erityistyöntekijöiden kesken hyvin paljon samankaltaisuutta. Tutkimuksen alustava ajatus oli selvittää erityistyöntekijöiden moninaisia rooleja itse työtehtävien lisäksi. Roolien lisäksi työssä toimitaan erilaisissa suhteissa riippuen siitä, millaisissa työtehtävissä toimitaan. Näissä suhteissa jokaisella on oma rooli. Juhilan tarkastelunäkökulmana on ollut vain sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhde. Mielestäni tämä jaottelu sopii kuitenkin myös tutkimaani laajempaan sosiaalialan työntekijän ja asiakkaan kohtaamiseen. Jaottelun pohjalla on ajatus siitä, että työntekijän ja asiakkaan suhde määrittyy sen mukaan, miten osapuolet toisensa kohtaavat ja millainen rooli heillä näissä kohtaamisissa on (Juhila 2006, 11).

Aineistoa olisi voinut sisällön perusteella jaotella esimerkiksi myös Jorma Sipilän (1989) erottelemien asiakastyön osajärjestelmien mukaan. Sipilä jakaa sosiaalityön asiakastyön kolmeen eri osajärjestelmään. Näitä ovat byrokratiatyö, palvelupisteissä tehtävä neuvonta- ja ohjaustyö, jota hän kutsuu palvelutyöksi sekä terapeutisissa organisaatioissa tehtävä psykososiaalinen työ. (Sipilä 1989, 213.)

Tässä työssä on kuitenkin selkeämpää käyttää Juhilan määritelmää suhteen tarkastelun näkökulmana, koska haluan tarkastella erityistyöntekijöiden toimenkuvien eroavaisuuksia niiden yhtäläisyyksien lisäksi. Toisaalta on mielenkiintoista testata, puhtaasti sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen ja niiden rooleihin muokattua teoriaa, käyttää myös muiden ammattiryhmien ja asiakkaan välisen suhteen analysointiin ja tarkasteluun. Yhtenä perusteena Juhilan mallin käytölle, on selvittää sen mahdollinen hyödyntäminen erityistyöntekijöiden työn kehittämisessä.

Mielestäni on äärimmäisen hyödyllistä oppia tuntemaan omat toimintatapansa ja sen mahdolliset rajoitteet. Lisäksi se, mihin suuntaan oma ammatti kommunikointia asiakkaan

kanssa vie. Tarkastelemalla työntekijän ja asiakkaan suhdetta Juhilan määritelmien kautta, haluan myös nostaa keskusteluun sitä, miten nämä oman ammattinimikkeen roolit ehkä vaikuttavat työskentelyyn erityistyöntekijöinä. Erityistyöntekijöiden erilaiset ammattinimikkeet kertovat siitä, että työ ei kokonaisuudessaan voi olla samanlaista. Minkälaiset suhteet ja roolit ovat siis niitä, jotka leimaavat oman ammattinimikkeen työtä? Mikä on se alue, jossa toimimme vahvimmin ja miten se vaikuttaa kokonaisuuteen?

Alla oleva taulukko selkeyttää Juhilan (2006) määritelmän siitä, mitkä asiat ovat olennaisia missäkin asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa. Tämä taulukko ja määritelmät toimivat analysoinnin tukena ja runkona vertaillen sitä, mihin suhdetyyppiin kukin erityistyöntekijöiden ammattiryhmä vahvimmin asettuu.

Taulukko 6. Taulukko Juhilan määrittelemistä asiakkaan ja työntekijän suhteista.
(Juhila 2006,13-14.)

Liittämisen- ja kontrollisuhte	Sosiaalityöntekijän roolina on liittää asiakkaita yhteiskunnan valtakulttuuriin ja tarvittaessa kontrolloida niitä, joiden liittämistä on vaikeuksia. Asiakkaiden rooliin kuuluu asettuminen sosiaalityöntekijöiden liittämisen- ja kontrollitoimenpiteiden kohteeksi.
Kumppanuussuhde	Asiakkaat ja sosiaalityöntekijät toimivat rinnakkain. Asiakkaiden elämää ja ongelmatilanteita sekä mahdollisia muutostarpeita ja -tavoitteita jäsennetään yhdessä. Kummankin rooliin kuuluu kumppanina toimiminen.
Huolenpitosuhde	Asiakkaat eivät kaikissa tilanteissa ja kaikissa elämänvaiheissa välttämättä selviä omillaan vaan tarvitsevat apua ja tukea, eli heidän rooliin kuuluu pitää huolta näistä asiakkaista tai huolehtia siitä, että he saavat tarvitsemansa avun ja tuen jostain muualta.
Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde	Asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden roolit vaihtelevat eri tilanteissa ja institutionaalisissa yhteyksissä. Roolit voivat pitää sisällään kaikkien edellä mainittujen suhteiden elementtejä.

Aineiston analysoinnissa ja teemoittelussa otin huomioon kaikki työhön kuuluvat kontaktit, jotka liittyivät erityistyöntekijän tehtäviin. Asiakas ei ole ainoa, työntekijän kohtaama kohde. Työntekijä on roolinsa kautta suhteessa niin yksilöön kuin ryhmään, verkostoon tai yhteisöön (Juhila 2006, 12-13).

Erityistyöntekijät asettuvat joiltain osin kaikkien kategorioiden alle. Selvää on, että oma ammatti ohjaa asettumista jollakin tasolla. Erityistyöntekijöillä on paljon samoja tehtäviä, mutta myös erilaisia tehtäviä koulukodista riippuen. Roolien analysoinnissa olen pyrkinyt erottelemaan aineistosta nimenomaan oman ammattialan tehtäviä, erityistyöntekijän tehtävien lisäksi, asiakas – työntekijä suhteiden alle. Erityistyöntekijän tehtäviä esiintyy jokaisen ammattiryhmän kohdalla, mutta tulosten pohdinnassa keskityn enemmän jokaisen ammattialan erityistehtäviin.

Tässä alaluvussa analysointi tapahtui teoriaohjaavasti ja analyysitaulukoiden kategoriat pohjaavat täysin Juhilan (2006) teoriaan. Alkuperäisilmaisut tyypittelin aineistosta näiden neljän eri asiakas - työntekijäsuhdetyypin mukaan. Olen tiivistänyt analysoinnin tulokset alla olevaan taulukkoon tulkintani mukaan, mihin Juhilan (2006) määrittelemään suhteeseen kukin ammattiryhmä selkeimmin asettuu.

Taulukko 7. Erityistyöntekijöiden vahvimmat roolit suhteessa asiakkaisiin

	Liittämisen- ja kontrollisuhde	Kumppanuussuhde	Huolenpitosuhde	Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde
Sosiaalityöntekijä	X			X
Erikoisairaanhoidtaja			X	X
Perhetyöntekijä		X		X
Psykologi		X	X	X

Liittämisen- ja kontrollisuhteessa sosiaalityöntekijän roolina on liittää asiakkaita yhteiskunnan valtakulttuuriin ja tarvittaessa kontrolloida niitä asiakkaita, joiden liittämisen ongelmaa (Juhila 2006, 49). Koulukodissa erityistyöntekijän tehtävänä voidaan, tätä tulkintaa mukailen, ajatella olevan koulukotiin sijoitetun nuoren sijoitusprosessin ohjaaminen niin, että se takaa nuorelle mahdollisimman hyvät eväät tulevaan itsenäiseen elämään. Joskus se vaatii rankempien rajoittamistoimenpiteiden toteuttamista ja toisinaan selvittää yhteisen suunnittelun sekä nuoren oman vastuunottamisen kautta. Liittämisen- ja kontrollisuhde näytettiin aineiston perusteella vahvimmin osuvan sosiaalityöntekijöille, vaikka muillakin erityistyöntekijöillä oli työtehtäviä, jotka selkeästi asettuivat tämän suhdetyypin alle. Tästä esimerkkinä on työntekijän toteamus siitä että toimii jonkinlaisena kontrolloijana sen suhteen, että kaikki nuorta koskevat asiat ovat ajan tasalla:

”Pidän huolta nuoren kokonaistilanteesta ja siitä, että kaikki tarvittavat päätökset ym. on kunnossa ja nuori on tietoinen niistä.” (SOSTT 4.)

Juhilan mukaan syrjäytymistä ja liittämistä voidaan käsitellä käsiteparina. Syrjäytymisen vastaprosessina voidaan näin ollen todeta olevan liittäminen. Syrjäytyminen voidaan nähdä prosessina, jossa yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävät sidokset heikkenevät. (Juhila 2006, 50-51.) Koulukotiin sijoitetut nuoret ovat hyvin monesti, tätä määritelmää noudattaen, syrjäytyneitä. Myös yleisessä diskurssissa koulukotilapset nähdään nykypäivänä syrjäytyneinä. He voivat olla päihteidenkäyttäjiä, rikoksentekejiä, alisuoriutujia, asosiaalisesti käyttäytyviä ja niin edelleen. He ovat siis tavalla tai toisella ajautuneet irti niistä normeista, joita pidetään yhteiskunnallisesti sopivina. Koulukoti pyrkii katkaisemaan syrjäytymiskierteen ja saamaan asiakkaistaan normaaliin toimintaan osallistuvia, yhteiskuntaan kuuluvia kansalaisia.

Syrjäytymistä voidaan pitää prosessina, jossa ajaututaan normaaleina pidettyjen ja yhteiskunnallisesti tavoiteltavien asioiden ulkopuolelle. Toisaalta syrjäytymistä voidaan määritellä myös kasautuvaksi huono-onnisuudeksi. Näiden lisäksi syrjäytyminen voi olla samanaikaisesti tietynlaisia yhteisiä piirteitä jakavien ihmisten tai alueiden ominaisuus. Silloin, kun syrjäytyminen kiinnitetään johonkin ihmisryhmään tai paikkaan, korostuu prosessinomaisuuden sijaan pysyvyys. Aletaankin kuvata syrjäytymisen tilaa. (Juhila 2006, 52-56.) Koulukotinuorten kohdalla ollaan monin paikoin siinä tilanteessa, jossa syrjäytymisen leima on liimattu titteliin ”koulukotinuori”. Ollaan siis pysyvässä tilassa prosessin sijaan. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on erityisrooli, tässä syrjäytyneiden liittämistehtävässä sekä syrjäytymisen riskien tunnistamisessa että tilanteisiin tarttumisessa ennen niiden johtamista syöksykierteeseen (Juhila 2006, 56). Erityistyöntekijöiden rooliin voi tämän perusteella nähdä kuuluvan sekä jo syrjäytyneiden nuorten liittämisen takaisin yhteiskuntaan että niiden nuorten tunnistamisen, jotka eivät vielä ole pahasti syrjäytyneitä. Näiden riskiryhmään kuuluvien nuorten kohdalla erityistyöntekijän tehtäväksi jää riskien kartoittaminen ja tilanteeseen puuttuminen, kun pahin syrjäytyminen on vielä estettävissä esimerkiksi tietoa keräämällä tai keskustelemalla, kuten seuraava sitaatti kertoo:

”Uuden sijoitetun oppilaan asioihin liittyvä tiedonkeruu (keskustelu ja asiakirjat).” (SOSTT 4.)

Syrjäytyneet voidaan jakaa Juhilan mukaan vielä ansaitsemattomiin ja ansaitseviin. Ansaitsevia ovat ne, jotka ottavan liittämistehtävän vastaan, ja ymmärtävät siihen liittyvät yhteiskunnalliset arvot sekä yrittävät parhaansa. Ansaitsemattomien kohdalla oikea tapa reagoida on tiukentaa otteita. Toivottomien tai vaikeiden tapausten kohdalla tarvitaan myös palvelujärjestelmältä kykyä vastata erityiseen tarpeeseen ja on luotu asiantuntemukseen perustuvia

erityispalveluja. Lasten ja nuorten kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että mitä erikoistuneempi palvelu sitä vaikeampi lapsi. Näille vaikeahoitoisille lapsille ja nuorille, joille tarjotaan erityistä asiantuntijuutta, tarjotaan myös tiukempaa kontrollia. Tällaiset palvelut taas ovat usein keskitettyjä. Tämä tarkoittaa sitä, että nämä nuoret joutuvat liikkumaan maantieteellisesti tiettyyn hoitopaikkaan. Nämä lapset siis tavallaan suljetaan pois heille tutuista piireistä. Heidän kohdallaan raja normaaliin on symbolista, mikä tarkoittaa heidän vaikeahoitoisuuttaan. Toisaalta se on tilallista, millä puolestaan tarkoitetaan sitä erityistä hoitopaikkaa, jota he tarvitsevat. (Juhila 2006, 81-83.) Koulukotinuoret ovat monesti näitä, joita pidetään ansaitsemattomina ja heidät sijoitetaan vahvasti ammatilliseen ja erikoistuneeseen paikkaan – koulukotiin, mahdollisesti kauas kaikista läheisistä ja tutuista maisemista.

Koulukodeissa ansaitsevina voidaan pitää niitä nuoria, jotka sitoutuvat sääntöihin ja parantavat tapojaan sekä ottavat vastaan apua, kun taas ansaitsemattomina pidetään niitä, jotka kapinoivat ja vaativat rajoittamista laajemmassa mittakaavassa. Ansaitsematon ei kuitenkaan koulukodissa ole sitä aina, vaan ansaitsematon voi nopeastikin muuttua ansaitsevaksi. Ansaitsevan kanssa työskentely perustuu enemmän keskusteluun ja sopimukseen, kun taas ansaitsemattoman kanssa työskentelyssä voi korostua otteiden tiukentaminen. Alla on esimerkki vastauksista, joissa toinen korostaa keskustelua ja toinen selkeää rajoittamista:

”Käyn henkilökohtaisia keskusteluja nuorten kanssa.” (SOSTT 1.)

”Ilmoitusasiat esim. eristyspäätöksestä ilmoittaminen.” (SOSTT 4.)

Liittämistehtävässä asiantuntijuus on vertikaalista. Vertikaalinen asema perustuu siihen, että asiantuntijalla on sellaista tietoa, jota asiakkaalla ei ole. Tämän tiedon avulla asiantuntija pystyy jäsentämään asiakkaan tilanteen, tarvittavat muutokset ja niiden vaatimat toimenpiteet. Asiantuntija on myös se, joka määrittelee tavoitellun suunnan, jota kohti mennään. Vertikaaliseen asiantuntijuuteen kuuluu myös se, että asiantuntija, Juhilan tulkinnassa sosiaalityöntekijä, kykenee asiakkaastaan keräämänsä tiedon perusteella tekemään eettisesti kestäviä ratkaisuja. Jopa sellaisissakin tilanteissa, joissa asiakas ei niitä sellaisiksi hahmota. Liittämis- ja kontrollitehtävä voi helposti johtaa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän keskinäisiin vastakkainasetteluihin. (Juhila 2006, 84-96.) Koulukodissa erityistyöntekijä usein tietää suunnan, johon edetään. Se voi olla esimerkiksi karkailun ja päihteidenkäytön vähentäminen. Koulukodin nuorella ei ole paljoakaan vaihtoehtoja tai neuvottelun varaa tavoitteen ja niihin sitoutumisen suhteen. Nuoren kieltäytyessä tai motivaation puuttuessa voidaan joutua turvautumaan erilaisiin pakkokeinoihin lainsäädännön rajoissa. Asiakkaan,

eli tässä tapauksessa koulukotinuoren näkökulmasta hän on kohde, jolla on lähinnä valinnanvaraa sen suhteen motivoituuko hän muutokseen vai asettuuko hän aktiiviseen tai passiiviseen vastarintaan (Juhila 2006, 86). Alla olevat esimerkit kuvaavat sitä, kuinka erityistyöntekijä on se, joka valmistelee sijoitusprosessia yhteistyössä kunnan kanssa, jolloin nuori usein jää kohteeksi. Rajoitustoimenpiteet ovat myös sellaisia, joissa nuori on toimenpiteiden kohde:

”Oppilaan sijoitusprosessin valmistelu yhdessä sijoittavan kunnan kanssa.”
(SOSTT 2.)

”Rajoitustoimenpiteistä päättäminen.” (SOSTT 3.)

Liittämistehtävä on haastava, eikä aina tuota toivottuja tuloksia. Jos liittämistehtävän voitaisiin näyttää tuottavan tulosta, ja asiakkaat alkaisivat kantaa vastuuta elämästään enenevässä määrin, voisi työ myös lunastaa oikeutuksensa. Nykyisillä resursseilla tämä on kuitenkin lähes mahdotonta. Epäonnistumiset marginalisoivat tehtyä työtä aina enemmän. Tämä antaa oikeutuksen epäillä työtä ja sen merkitystä. Se antaa myös oikeutuksen heikkoon palkkaukseen ja ulkoapäin tulevaan tehostamis- ja kontrollivaatimuksiin sekä lisää tuloksellisuusnäytön tuottamiseen liittyvää byrokratiatyötä. (Juhila 2006, 96.)

Liittämistehtävä ja kontrollointi ovat osa jokaisen erityistyöntekijän tehtäviä jollakin tasolla. Jokainen varmasti löytää oman roolinsa tässä tehtävässä. Sosiaalityöntekijät olivat kuitenkin aineistossa se ammattiryhmä, jolle tämä rooli vahvimmin oli annettu, niin toimenkuvien kuin työntekijöiden omien vastausten perusteella. Leimaako tämä liittäjän ja kontrolloijan tehtävä jollakin tavalla sosiaalityöntekijöitä? Voiko muissa rooleissa vaikuttaa ja toimia ilman, että tämä rooli on nuorilla päällimmäisenä mielessä?

Kumppanuussuhteessa asiakkaan ja työntekijän suhde on tasavertainen, kumppani – kumppani. Kumppanuussuhde ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ollaan asiakkaan kanssa samanlaisia, vaan sitä, että kummallakin osapuolella on yhtäläinen oikeus saada äänensä kuuluviin ja omat lähtökohtansa huomioon otetuksi. Suhdetta ei siis määritä asiakaslähtöisyys, mutta ei myöskään työntekijälähtöisyys. Asiakkaan tapa työstää ja jäsentää asioitaan on kaiken lähtökohta. Työntekijä tuo kohtaamiseen oman tietonsa ja kokemuksensa. Kohtaamisissa neuvotellaan yhteinen tulkinta asiakkaan tilanteesta ja tilanteen mahdollisesti vaatimista muutoksista. (Juhila 2006, 147-148.)

Aineiston perusteella ammattiryhmistä perhetyöntekijät ja psykologit asettuvat vahvimmin tehtäviensä puolesta kumppanuussuhteen alle. Perhetyöntekijän rooli oli näistä kaikkein

selkein. Psykologin tehtävät eivät ole puhtaasti ja niin selkeästi, kumppanuussuhteen alle sijoittuvia, vaan psykologilla on vahva rooli myös huolenpitosuhteessa.

Kumppanuussuhteessa asiantuntijuuden suhde on horisontaalista. Asiantuntijuutta on siis molemmilla osapuolilla, eivätkä ne sijoitu hierarkkiseen suhteeseen. Työntekijä hyväksyy sen, että asiakkaat ovat erilaisia, eikä heitä yritetä saada samaan muottiin. Hyväksytään myös se, että hyvän elämän tavat ja tyyli voivat olla moninaisia. Asiakas ja työntekijä asettuvat siis samalle tasolle ja kuuntelevat toinen toisiaan. Tämä on haaste, sillä on kulttuurisestikin itsestäänselvyys, että ammattilainen asettuu asiantuntijarooliin ja asiakas maallikoksi. Horisontaaliseen asiantuntijuuteen kuuluu myös se, että asioista voidaan keskustella toverilliseen tyyliin. Tätä toverillisuutta usein pidetään epäammattimaisena, mutta se kuuluu horisontaalisessa asiantuntijuudessa asiaan. (Juhila 2006, 138-140, 148.) Seuraavat sitaattit kuvaavat hyvin tätä erityistyöntekijän roolia kumppanina:

”Kuulla vanhempia ja heidän tarinaansa” (PT 2.)

”Yhteisten tapaamisten mahdollistaminen, keskustelun lisääminen, kuunteleminen.” (PT 1.)

”Vanhemmuuden tukeminen.” (PSYK 2.)

Perhetyöntekijän ja psykologin roolissa huomiota on syytä keskittää siihen, että työtä tehdään lastensuojelussa. Perhetyöntekijät tekevät työtään perheterapeutin koulutuksella ja perheterapian viitekehyksellä, vaikka työtä ei nimitetäkään perheterapiaksi. Työntekoa leimaa kuitenkin vahvasti lastensuojelu. Lastensuojelun ja perheterapian yhdistämisessä on otettava huomioon se konteksti, jossa toimimme. Työntekijät joutuvat miettimään sitä, miten perheterapian ja lastensuojelun asenteet eroavat ja miten nämä kaksi voidaan yhdistää. Lastensuojelua ja perheterapiaa yhdistäessä muistettavia työn lähtökohtia voisi olla se, että kuunnellen puututaan, ollaan uteliaita, selvitetään erimielisyyksiä, toimitaan sopimuksen puitteissa, pidetään yhteistyöneuvotteluja, huomioidaan koko verkosto, vastuutetaan asiakkaita ja pidetään mielessä, että perhe on lapselle tärkeä. (Wahlbeck 2004, 22-23.)

Jotta lastensuojelua voidaan pitää tuloksellisena, pitää kiinnittää huomiota perheen tarpeisiin. Lastensuojelu ei siis poissulje perheen tukemista, vaan päinvastoin. Lastensuojelussa on myös velvollisuus tukea jatkuvia ihmissuhteita ja perheyhteyden säilyttämistä, varsinkin jos lapsi asuu eri osoitteessa. (Lastensuojelun keskusliitto 2005, 9-10.) Tätä vaatimusta täyttävät koulukodissa vahvimmin perhetyöntekijät ja ohjaajat.

Liittämis- ja kontrollisuhteessa puhuttiin syrjäytyneistä ja heidän liittämistään valtavirtakulttuuriin. Kumppanuussuhteessa voitaisiin puhua enemmän marginaalisuudesta, jonka ei tarvitse olla ihmistä määrittävä seikka samassa määrin, kuin syrjäytymisen. Ihminen voi olla jonkun asian suhteen marginaalissa ja toisen asian suhteen valtavirrassa. Marginaalisuus ei ole huonommuutta, vaan ennen muuta erilaisuutta vallitsevaan normaaliin nähden. (Juhila 2006, 104.) Koulukodissa oleva nuori voi olla esimerkiksi marginaalissa koulu-menestymisen takia, mutta valtavirrassa perhesuhteiden suhteen.

Tavat, joilla asiakkaita kohdataan, eivät voi olla samanlaisia. Jos näin on, toimitaan enemmän liittämis- ja kontrollisuhteeseen liittyvien hallinnollisten ohjeiden ja vertikaalisen asiantuntijuuden pohjalta. Kumppanuussuhteessa panostetaan eroihin perustuvaan työhön, jossa kunnioitetaan moninaisuutta ihmisten välillä ja ihmisissä. Ei siis pyritä saamaan kaikkia ihmisiä samaan muotiin, vaan keskitytään enemmän erojen vahvistamiseen ja erojen ehdoilla tapahtuvaan työskentelyyn. (Juhila 2006, 109-110.)

Kumppanuussuhteessa on kysymys siitä, että sosiaalityön asiakkaiden äänet tulisivat paremmin kuulluiksi sekä sosiaalityön omissa kohtaamisissa että laajemmin yhteiskunnassa. Yksi keino asiakkaan äänen kuuluville saamisessa on osallisuuden vahvistaminen. Osallistaminen koskee molempia prosessin osapuolia, niin työntekijää kuin asiakastakin. Asiakkaat osallistavat työntekijöitä omaan tietoonsa ja työntekijät puolestaan pyrkivät tukemaan asiakkaiden ratkaisuja niin, että ne mahdollistaisivat mahdollisimman hyvät mahdollisuudet täysvaltaiseen kansalaisuuteen marginaalisuudesta huolimatta. (Juhila 2006, 118, 148.) Perheiden tukeminen ja osallistaminen on koulukodissa merkittävä osa esimerkiksi perhe-työntekijän työtä, kuten alla olevista sitaateista käy ilmi:

”Tukea perheenjäsenien välisiä suhteita,” (PT 1.)

”Tehdä vanhemmat näkyväksi ja kuuluvaksi koulukodin arjessa.” (PT 2.)

Osallistavan työn edellytys on, että asiakas ja työntekijä ymmärretään täysvaltaisiksi kansalaisiksi sekä asetetaan samalle viivalle. Työn tekemisen lähtökohta on asiakkaan omista lähtökohdista nostama tieto. Käsittelyssä onkin yleensä asiakkaan elämä ja siihen liittyvät pulmat. Kun nämä asiakkaiden tiedot tulevat asiakkaiden ja työntekijän dialogin keskeiseksi elementiksi, niitä myös arvioidaan ja muutetaan yhdessä. Osallistava työ on interventionista siinä, missä sosiaalityö yleensäkin eli tarkoittaa asiakkaan elämään väliintuloa. Väliintulo on kuitenkin osallistava ja kansalaisuutta vahvistava. (Juhila 2006, 119-200.)

Kumppanuuteen perustuvaa työtä voi olla myös vertaisryhmien järjestäminen. Samanlaisessa marginaalisuuden paikassa eläminen tai samankaltaisen ongelman jakaminen tuottavat tietoa, joka tekee tietystä ryhmästä vertaisia. Vertaisryhmiä voi syntyä spontaanisti, mutta ammattilaisten avulla näitä ryhmiä voidaan myös perustaa. Vertaisryhmät toimivat selviytymistä tukevin ja ongelmia lievittävinä tai ratkaisevinä voimavaroina. Vertaisryhmän vetäjän lähtökohtana on hyväksyä vertaistukijat tasa-arvoisina toimijoina ryhmässä. Vertaisuuteen perustuvia spontaaneja ryhmiä on myös olemassa paljon, muun muassa päihteidenkäytön ympärillä. Yleensä nämä spontaanit ryhmät nähdään lähinnä haitallisina niiden jäsenille. Näissä yhteisöissä on monesti kuitenkin vastavuoroisuuteen, keskinäiseen luottamukseen ja huolenpitoon liittyviä seikkoja, joita ulkopuolisen on hankala nähdä. Haasteena ammattilaisilla onkin se, kyetäänkö näkemään tällaisten yhteisöjen positiiviset, vertaistukeen perustuvat voimavarat vai ajaudutaanko kumppanuuteen perustuvan työtöteen sijaan kontrolloivaan ja erot tukahduttavaan työtöteeseen. Vertaisryhmiä voi muodostua myös asiakkuuden kautta, eli esimerkiksi koulukodin nuoret voivat osastolla muodostaa oman vertaisryhmänsä. (Juhila 2006, 129-132.)

”Ryhmämuotoisen perhetyön suunnittelu ja toteutus yhteisyyssä osastojen kanssa: perheleirit, perhepäivät yms.” (PT 2.)

Perhetyö ja psykologin työ osiltaan on parhaimmillaan kumppanuussuhteessa toimimista. Perhetyölle on tilaus ja tarve, joka nousee entistä vahvempana esille nykypäivänä. Perhetyön toimintamalli tukee perheiden ja lasten omien voimavarojen löytymistä. Perhetyö asettuu hyvin vahvasti tähän kumppanuussuhteeseen. Perhetyöntekijältä, jolla on myös muita vastuualueita erityistyöntekijänä, kuten yhteydenpito kuntiin ja vastuuta lapsen sijoitusprosessista, täytyy löytää oma paikkansa ja roolinsa kulloisessakin tilanteessa. Kaikissa työtehtävissä ei voi toimia kumppanina, vaan täytyy olla taitoa ja rohkeutta toimia esimerkiksi kontrolloijana.

Kahdessa edellisessä suhteessa, liittämisen- ja kontrollisuhteessa sekä kumppanuussuhteessa, on läsnä ajatus aktiivisesta kansalaisesta molemmissa omalla tavallaan. Huolenpitosuhteessa lähdetään ajatuksesta, jossa aktiivisuutta ei aseteta tavoitteeksi tai lähtökohdaksi. Ajatuksen pohjalla on tulkinta, että jokaisella on oikeus tiettyihin sosiaalisiin oikeuksiin ilman, että niille asetetaan ehtoja. Asiakkaan ja työntekijän suhteessa lähdetään siis ajatuksesta, että asiakkaat eivät kaikissa tilanteissa ja elämänvaiheissa selviä omillaan, vaan tarvitsevat apua ja tukea. Sosiaalityöntekijän tai jonkun muun ammattilaisen tehtäväksi jää huolehtia

siitä, että he saavat tarvitsemansa avun ja tuen jostakin. Huolenpitosuhteessa työntekijän suhde asiakkaaseen voidaan siis nähdä olevan hoivasuhde. (Juhila 2006, 151-152.)

Erikoissairaanhoidajan tehtävissä ja vastauksissa esiintyi vahvimmin työtehtäviä, jotka asettuvat huolenpitosuhteen alle:

”Oppilaiden terveydenhuollosta vastaaminen.” (SH 1.)

”Psyykkisen ja fyysisen voinnin hoitaminen ja hoitoon ohjaaminen.” (SH 2.)

Sosiaalityössä tarvitaan huolenpitokäytäntöjen turvaamiseksi ihmisten oikeudet turvaavaa lainsäädäntöä. Sosiaalityössä ihmisestä ei voi pitää ammatillisesti huolta, jos laki ei anna siihen mahdollisuutta. Ilman lain suomaa oikeutusta toiminta olisi vain auttamisen haluun perustuvaa vapaaehtoistyötä. Lailta vaaditaan myös sitä, että se takaa asiakkaalle oikeuden tulla kohdelluksi asianmukaisesti. Muutoin huolenpitosuhteesta voi muodostua asiakkaan autonomiaa riistävä valtasuhde. (Juhila 2006, 161-162.)

Huolenpito on seikka, joka on jossakin elämänvaiheessa kaikille tärkeää. Toisaalta yhtä olennaisesti jokaisen elämään kuuluu myös huolenpitäminen. Riippuvuus ei siis ole vain lasten, vanhusten tai sairaiden piirre, vaan kaikkien ihmisten piirre. Riippuvuus ja huolehtiminen koskevat siis kaikkia kansalaisia; kukaan ei voi selviytyä yksin. Huolenpitosuhteessa ei liitetä suuria odotuksia ihmisen kuntoutumisen suhteen. Huolenpito voi olla hyvinkin pitkäaikaista tai jopa pysyvää. Esimerkkinä pitkäaikaista huolenpitoa tarvitsevasta ryhmästä ovat mielenterveysongelmaiset. (Juhila 2006, 166-170.)

Huolenpitosuhteessa ei pyritä liittämään asiakasta normaalina pidettyyn elämään, kuten liittämisen- ja kontrollisuhteessa, eikä pyritä osallistamaan ja olemaan tasavertaisia, niin kuin kumppanuussuhteessa. Huolenpitosuhteessa asiakkaan riippuvuus työntekijästä on ainakin hetkellisesti suurempi. Vaarana huolenpitosuhteessa onkin liiallinen holhoaminen. Siinä asiakkaita pidetään omaan toimijuuteen kykenemättöminä. Huolenpitosuhteessa on myös vaarana se, että työntekijä toimii hyvää tarkoittavana ja paremmin tietäen, mikä asiakkaalle on hyväksi, kuuntelematta asiakasta lainkaan. Työntekijä saattaa ajatella toimivansa asiakkaan edun mukaisesti ja odottaa saavansa siitä kiitosta sekä samalla jättää asiakkaan mielipiteen täysin huomioimatta. (Juhila 2006, 170-173.)

Huolenpito käytännössä muodostuu auttamisesta ja tukemisesta. Auttaminen tulee ajankohtaiseksi silloin, kun ihminen ei itse omin avuin selviä. Omien voimien riittämättömyyden lisäksi muita kriteerejä ei ole. Avun saaminen ei edellytä asiakkaan sitoutumista elä-

mänsä muuttamiseen. Konkreettinen apu voi olla esimerkiksi mielenterveysongelmasta kärsivälle avun hankkiminen tai lastensuojelussa kaltoin kohdellulle lapselle hoidon järjestäminen. Palvelujärjestelmän kokonaisuuden hahmottaminen on ensiarvoisen tärkeää, tässä avun piiriin vetämisen tehtävässä. Työntekijä ottaa siis vastuuta asiakkaan asioiden järjestämisestä. Asiakas on positiivisessa mielessä riippuvainen työntekijästä, joka toimii asiakkaan puolesta, mutta asiakkaan lähtökohdat huomioiden. Yksilökohtainen palveluohjaus on yksi esimerkki huolenpitosuhteesta. (Juhila 2006, 175-178.)

Avun piiriin vetämisen lisäksi tärkeä tehtävä huolenpitosuhteessa on tukeminen. Työskennellään siis sen hyväksi, että ihmisten elämäntilanne ja elämisen mahdollisuudet pysyvät kutakuinkin ennallaan. Pieneltä ja vaatimattomalta kuullosta tehtävä on käytännössä erittäin vaativa. Esimerkkeinä tilanteen ylläpitämisestä voi olla narkomaanin saaminen pysymään kuivilla tai perheen tukeminen niin, ettei lapsia tarvitse huostaanottaa. Toisin sanoen työntekijän tehtävä on huolehtia siitä, että asiakkaalla on tarpeeksi tukea ja pitää kiinni ihmisistä niin, että he eivät putoa nykyistä heikompaan tilanteeseen. (Juhila 2006, 178.)

Erikoissairaanhoidajan luokse on helppo tulla pienten ja isojen vaivojen kanssa. Kuuntelu ja laastarin laitto auttavat usein nuorta kokonaisvaltaisesti. Nuori voi tulla erikoissairaanhoidajan luokse valittamaan päänsärkyä, kun oikeasti kaipaa hetken keskustelua. Erikoissairaanhoidaja on se, joka auttaa ja tukee. Erikoissairaanhoidajalla on kokonaiskäsitys talon toiminnasta ja pystyy näin ollen toiminnallaan ohjaamaan nuorta oikeaan paikkaan tai keskustelemaan oikean henkilön kanssa.

Avun ja tuen jälkeen asiakkaiden asioiden ajo on seuraava askel huolenpitosuhteessa. Asioiden ajo tulee tarpeelliseksi silloin, jos apu ja tuki eivät riitä. Työntekijä toimii tavallaan viestinviejänä, joka puhuu tai kirjoittaa asiakkaan puolesta ja hallitsee myös tekniikat, joilla tämä tehdään. Työntekijä asettuu asiakkaan puolelle hoitaessaan tämän asioita. Puolelle asettuminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki asiakkaan teot hyväksytään. Työntekijän tehtävä on huolehtia siitä, että asiakkaan oikeudet toteutuvat ja hän saa ne etuudet sekä palvelut, joihin hän on oikeutettu. (Juhila 2006, 179-181.) Erikoissairaanhoidajan kautta kulkee koulukodissa moni asia ja hän on monessa asiassa myötävaikuttamassa avun hakemisessa, kuten alla olevat sitaattit kertovat:

”Hoitojen, terapioiden jatkohoitokontaktien järjestäminen.” (SH 1.)

”Lähteiden kirjoittaminen tarvittaessa.” (SH 1.)

”Lausunnot, suositukset, terapian järjestäminen ja hoitoon ohjaus...” (PSYK 1.)

Huolenpitämisessä korostuu ammatillisuus ja ammattitaito. Haavoittuvista ja huonossa asemassa olevista huolehtiminen vaatii arviointikykyä, sensitiivisyyttä, kunnioitusta ja asioiden tuntemusta. Nämä seikat eivät ole kenelläkään luonnostaan, vaikka halu ja kutsumus huolenpitoon olisi suuri. Työntekijällä täytyy siis olla koulutus tehtävänsä ja hänellä täytyy olla eettisesti korkeatasoista asiantuntijuutta. Huolenpitosuhteessa sitoutuminen asiakkaan auttamiseen ja tukemiseen lisää työntekijän uupumisriskiä huomattavasti, siksi yksi ammatillisuuden piirre on kyky irrottaa omat tunteet työstä. Myös tunteiden tunnistaminen ja erittelemine voivat vähentää uupumisriskiä. (Juhila 2006, 187-189.)

Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde esiintyi materiaalissa tasavahvana jokaisen ammattiryhmän kohdalla. Sosiaalityöntekijän tehtävissä olevat toivat vuorovaikutusaspektia kuitenkin vastauksissaan näkyvämmiin esille kuin muut. Muiden ammattiryhmien vastauksissa vuorovaikutussuhteen rakentuminen oli enemmän kuvattuna tehtävien sisälle. Hyvät vuorovaikutustaidot ovat yksi erityistyöntekijän olennainen ominaisuus, vaikka aina vuorovaikutus asiakkaiden, heidän vanhempien tai yhteistyökumppanien kesken ei ole helppoa.

Vuorovaikutussuhdetta kuvaa neuvoteltavuus. Asiakkaan ja työntekijän suhteet eivät ole ennalta määrättyjä, vaan kohdatessaan toisensa he työstävät itselleen ja toisilleen identiteettejä. Sosiaalityössä yleensä ollaan puuttumassa johonkin tai etsimässä ratkaisua johonkin. Tällöin työntekijälle rakentuu helposti ongelman ratkojan identiteetti ja asiakkaan identiteettiä puolestaan luonnehtii jokin ongelma. Identiteetit voivat muodostua monenlaisiksi, mutta esimerkiksi sosiaalityössä toistuvat paljolti samanlaiset identiteetikategoriat. Työntekijälle tyypillisiä identiteettejä ovat tukijan ja kontrolloijan roolit ja asiakkaiden identiteettiä taas määrittää usein uhrius tai toimijuus. (Juhila 2006, 254.) Aineisto osoitti, että näitä tukijan ja kontrolloijan rooleja on kaikilla erityistyöntekijöillä.

Määrittelemme ihmiset usein jollakin tavalla, joko he ovat työttömiä tai työssäkäyviä, syrjäytyneitä tai aktiivisia, päihteidenkäyttäjiä tai raittiita ja niin edelleen. Tällainen vastakaisuuksien kautta eteneminen on olennainen osa kanssakäymistämme, ilman sitä emme osaisi orientoitua toisiimme erilaisissa tilanteissa ja koordinoida yhteistä toimintaa. Tällainen kategorisointi ylläpitää ja tuottaa sosiaalista ja moraalista järjestystä sekä on sujuvan vuorovaikutuksen olennainen osa. Nämä kategoriat ovat näkymättömiä, vaikka ovatkin jatkuvasti läsnä. Sosiaalityössä kategorisointi helpottaa työskentelyä, se antaa vinkkejä siitä,

miten meidän pitäisi ajatella jostakin henkilöstä ja miten häneen pitäisi suhtautua. Ihmiselle rakentuu oma sosiaalinen identiteetti siten, että hän itse asettaa tai muut asettavat hänet johonkin kategoriaan. Näihin kategorioihin sisältyy yleensä tietyt ominaisuudet ja toimintaodotukset. Nämä sosiaaliset identiteetit oletuksineen toteutuvat vuorovaikutuksessa. (Juhila 2006, 205-206.)

Sosiaalityö ja sosiaaliset ongelmat kuuluvat tiukasti yhteen. Sosiaalityö onkin ongelmatilanteeseen kohdistuvaa interventiota. Vuorovaikutussuhteen näkökulmasta on tärkeää, että keskustelussa on löydettävissä joku tunnistettava ongelma, jonka käsittelyyn työntekijä ja asiakas orientoituvat. Ongelmiin liittyvä puhe on ominaista kaikille ammatillista auttamistyötä tekeville. Se on keino täyttää niitä odotuksia ja velvollisuuksia, joita asiakkaat, työntekijät ja muu yhteiskunta auttamistyölle asettavat. Asiakkaan ja työntekijän identiteetit liittyvät vahvasti ongelmapuheeseen. Työntekijän identiteettiin kuuluu viime kädessä vastata siitä, että ongelma käsitellään ja siihen etsitään ratkaisua. Asiakkaan identiteettiä taas määrittää se, että hänellä on edelleen ongelma, joka määrittää tätä identiteettiä esimerkiksi turvattomuus, alkoholiongelma tai muu sellainen. (Juhila 2006, 209-210.) Työntekijää ongelmanratkaisijana kuvaa seuraava sitaatti:

”Erityistyöntekijällä tulee olla hyvät ongelmanratkaisukyvyt ja hyvät sosiaaliset taidot.” (ET 1.)

Vuorovaikutussuhteen asiantuntijuutta korostaa tilanteittaisuus, joka tarkoittaa sitä, että kohtaamisten käsikirjoitus luodaan paikan päällä. Ratkaisumahdollisuuksia on yleensä monia ja niitä puntaroimalla tehdään tulkintoja eri mahdollisuuksista. Asiantuntijuus on sitä, että osataan toimia näissä tilanteissa useiden eri tulkintojen kanssa. Asiantuntijan tulee myös hahmottaa se, miten instituutio, jossa työtä tehdään, tulee kohtaamisten osaksi rajoittaen ja mahdollistaen identiteetti- ja ongelmatulkintoja. Samoin työntekijän täytyy ymmärtää laajempien kulttuuristen diskurssien läsnäolo. Kohtaamiset tapahtuvat siis pääasiallisesti asiakkaan ja työntekijän välillä, mutta huomioon on aina otettava myös monenlaiset institutionaaliset ja kulttuuriset diskurssit. (Juhila 2006, 254.) Erityistyöntekijän työ saattaa olla hyvinkin paljon tilanteesta toiseen vaihtelevaa. Koskaan ei voi tietää missä seuraavaksi on ja minkälainen kohtaaminen tai kenen kanssa kohtaaminen on. Tilanteisiin on vaikea valmistautua etukäteen kuten alla olevat sitaattit kertovat:

”Erityistyöntekijöiden työtehtävät ei ole sidottuja esim. nuorten valvontaan, siksi heitä usein pyydetään paikkaamaan, tuuraamaan, milloin ketäkin, johtajasta laitosapulaiseen.” (ET 8.)

”Erkkarit tekee kaikkea!” (ET 6.)

”Vaaditaan kokonaiskuvan käsittämistä ja näkemistä, ihmissuhdetaitoja ja konfliktitilanteiden ratkomiskykyä todella paljon!” (ET, 2.)

Erityistyöntekijät joutuvat hyvin monenlaisten vuorovaikutustilanteiden eteen työssään. Erityistyöntekijä voi samaan aikaan tehdä yhteistyötä sijoittavan sosiaalityöntekijän kanssa ja rauhoitella osaston työntekijöitä. Koskaan ei voi tietää, mitä seuraavaksi tapahtuu. Hipp ja Kivistö (2009) kuvaavat nuorten päihdearviointiosaston erityissosiaalityöntekijän roolia puskuriksi eri tahojen välillä. Tavoite on, että kaaos ei näy osastolle, eikä vaikuta osaston arkeen. Samanlaisena puskurina voidaan nähdä myös koulukotien erityistyöntekijät. Erityistyöntekijän vastuulla on tulkita tilanteita ja toimia erilaisissa kohtaamisissa parhaalla mahdollisella tavalla, tätä joustavuutta kuvaa seuraava sitaatti:

”Mielelläni hyppään välillä toisenlaisiinkin tehtäviin jos vaan koen voivani olla hyödyksi ja jos minulla on aikaa siihen.” (ET 10.)

Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa olennaisimmat menetelmät ovat identiteettien rakentaminen, sosiaalisten ongelmien tulkintatyö ja narratiivien rakentaminen, eli kertomusten siitä, miten asiakas on ongelmatilanteeseen päätenyt, mikä tilanne on nyt ja miten siihen on mahdollista saada muutosta. Sosiaalityössä nämä seikat ovat aina läsnä, kiinnitti niihin huomiota tai ei. Menetelmiksi ne muuttuvat, kun työntekijä osaa reflektiivisesti jäsentää sitä, millaisia identiteettejä, narratiiveja ja ongelmatulkintoja kohtaamisissa tuotetaan. (Juhila 2006, 254-255.)

Tämän luvun alussa oli taulukko Juhilan (2006) määrittelemistä asiakkaan ja työntekijän suhteista. Alla olevaan taulukkoon olen koonnut erityistyöntekijöiden tehtävistä ja vastauksista eri suhdetyyppien alle sopivia ilmiöitä.

Taulukko 8. Erityistyöntekijöiden tehtäviä asiakkaan ja työntekijän eri suhteissa Juhilan (2006) suhteiden jaottelun mukaan

Liittämisen- ja kontrollisuhte	"Hoitolinjausten tekeminen" "Rajoituspäätösten tekeminen" "Sijoitusprosessista vastaaminen koko prosessin ajan" "Huumesulojen otto" "Lausuntojen kirjoittaminen" "Nuorten tilanteen arviointi"
Kumppanuussuhde	"Tuttu ja turvallinen aikuinen" "Yksilökeskustelut" "Pienryhmätyöskentely" "Yhteisten tapaamisten järjestäminen" "Kuunteleminen" "Perhetyö"
Huolenpitosuhde	"Nuorille kuuluvien etuuksien hakeminen" "Nuoren oikeudenkäynti- ja korvausasiat" "Oppilaiden terveydenhuollosta vastaaminen" "Valistus ja ohjaus" "Lääkkeiden jako" "Tukea perheenjäsenten välisiä suhteita" "Lähetteet jatkohoitoon"
Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde	"Asiakassuunnitelmat" "Kuuntelen vanhempien toiveita" "Yksilökeskustelut" "Olla mukana lapsen hoitoprosessissa niin, että saa vanhemmat yhteistyöhön ja tukemaan lapsen hoitoa koulukodissa" "Supportiiviset keskustelut"

Jokaiselle erityistyöntekijäryhmälle löytyi aineistosta oma selkeä ja vahva rooli. Juhilan (2006) teorian käyttäminen kaikkien erityistyöntekijöiden roolien tarkkailuun onnistui mielestäni hyvin. Tämä jako teki näkyväksi niitä eroja, joita ammattinimikkeen mukanaan tuomat työtehtävät eri työntekijöiden työhön tuovat. Miten sitten tätä tietoa hyödynnetään työssä, on jokaisen itse mietittävä.

4.8 Kehittämistarpeet suhteessa erityistyöntekijöiden asemaan, rooliin ja tehtäviin organisaatiossa

Toiminta koulukodeissa on jatkuvan kehityksen kohteena. Oppiva organisaatio pysyy 'ajan hermolla' ja on dynaaminen. Itsensä jatkuva kehittäminen ja työssä oppiminen ovat mielestäni ominaispiirteitä oppivalle organisaatiolle. Miten ammattitaidon ja asiantuntijuuden

hyödyntämistä pitäisi toiminnan kehittämisessä huomioida? Tässä tutkimuksessa kysyin lomakkeella työntekijöiden toiveita ja kehittämisideoita, lähinnä ammattitaitoon ja asiantuntijuuteen liittyen. Kehittämistarpeita esitettiin kuitenkin varsin paljon ja laajasti, lisäksi myös avovastauksissa. Nämä toiveet paikansin ensin aineistosta, jonka jälkeen ryhmittelin ne keskenään sopiviin ryhmiin. Ryhmille annoin niitä kuvaavan nimen. Eri ryhmät jaoin tämän jälkeen vielä kolmeen kokonaisuuteen, jotka ovat työmotivaatiota ja työn mielekkyyttä kuvaavat toiveet, rakenteiden muutostarvetta kuvaavat toiveet ja erityistyöntekijän rooliin sekä asemaan liittyvät muutostoiveet. Nämä analyysin pohjalta tehdyt taulukot löytyvät liitteistä 7.7 ja 7.8.

Kehittämistoiveet ja -tarpeet ovat mielestäni yhteydessä työhyvinvointiin. Työhyvinvointi on laaja-alainen käsite, johon vaikuttaa organisaation toimintatapa ja johtaminen, ilmapiiri, työ ja työntekijä itse omine tulkintoineen (Manka, Kaikkonen & Nuutinen 2007, 3). Kehittämiseen liittyvät toiveet on siis tärkeää kuulla erityisesti johdon suunnalla sekä työyhteisössä, mutta myös niin, että jokainen työntekijä kokee tulevansa kuulluksi oman asiansa kanssa.

Ensimmäinen kehittämistarpeita kuvaava ryhmä liittyy työmotivaatioon ja työn mielekkyyteen. Palkkaus ja ylitöiden määrä puhuttivat monia vastaajia. Koettiin, että palkkaa ei saada tarpeeksi ja että ylitöitä joutuu tekemään usein ilman erillistä korvausta. Palkkaus nousi esille myös työntekijöiden kokemuksessa omasta asemastaan. Tästä olen maininnut jo aiemmin asemaa koskevassa luvussa. Palkkauksesta ja ylitöistä mainittiin muun muassa näin:

”Erityistyöntekijöiden palkkaus on huonolla tasolla. Vastuu ja siitä maksettava korvaus eivät kohtaa. Työn mielekkyys kärsii huonosta palkkauksesta” (ET 6.)

”Ylitöitä kertyy kamalasti. Niistä ei saa rahallista korvausta.” (ET 7.)

Vastuksissa oli paljon otettu kantaa siihen, että erityistyöntekijöitä on suhteellisen pieni ryhmä jokaisessa koulukodissa ja jonkun ollessa pois, joko lomalla tai sairaana, siirtyvät nämä työtehtävät jonkun toisen hoidettavaksi. Vastauksista kävi ilmi myös, että muun henkilökunnan työtehtäviä lankeaa erityistyöntekijöille. Koettiin, että usein nämä työtehtävät lankeavat erityistyöntekijälle ilman, että niistä on erikseen sovittu – ne vain tulevat tehtäviksi. Vastauksista kävi ilmi, että nämä toisten sijaistamiset, syystä tai toisesta, ovat raskaita ja vaikuttavat työmotivaatioon sekä työssä viihtymiseen. Oma työtä ei tällöin pysty hoitamaan täysipainoisesti. Tämä taas johtaa siihen, että työntekijät saavat palautetta osas-

toilta siitä, että eivät ole läsnä. Sijaisuuksien hoitamiseen toivottiin selkeitä sopimuksia ja mahdollisuutta lisäpalkkaan niiltä ajoilta, kun hoidetaan enemmän kuin omat tehtävät. Kyselyitä kerätessä sain muutaman sähköpostivastauksen, joissa viitattiin nimenomaan tähän kiireeseen, kyselyä ei ehditty täyttää tai se palautettiin myöhässä. Sijaisena olemiseen alla kaksi erilaista näkökulmaa:

”Erityistyöntekijät ovat koulukotien jokapaikan höyliä. Heitä pyydetään usein paikkaamaan tuuraamaan, milloin ketäkin, johtajasta laitosapulaiseen” (ET 8.)

”On hankalaa, kun erkkarin pitkällekään sairauslomalle ei oteta sijaista ja sitten vaan joutuu omia töitään siirtämään.” (ET 5.)

Työtehtäviin liittyviä muutostoiveita esitettiin, että niitä on liikaa. Koettiin, että töitä on tullut vuosien varrella koko ajan lisää, mutta mitään ei ole otettu pois. Huomionarvoista on se, että varsinaisesti työn sisältöön ei esitetty mitään muutostoivetta. Ainoa toive ole se, että oman ammattinimikkeen työhön olisi enemmän aikaa niin, että niin sanotut ”erkkarin” tehtävät eivät veisi niin suurta osaa ajasta, kuten seuraava sitaatti kertoo.

”Perhetyöntekijän haaveena on että joskus voisi tehdä pelkästään perhetyötä eikä tarvitsisi huolehtia kaikesta muustakin.” (PT 2.)

Toinen vastauksista kerätty ryhmä liittyy muutostoiveisiin organisaation ja rakenteiden osalta. Tässä ryhmässä vastaukset on jaettu sellaisiin muutostoiveisiin, joiden ratkaiseminen on kaikkien koulukotien yhteinen tehtävä ja sellaiseen ryhmään, jossa muutoksia ja kehittämistä voidaan tehdä kunkin talon sisällä. Muutosta toivovissa vastauksista piili toive saada kehittää ja parantaa omaa työtään. Kehittämisen kannalta tärkeää on se, että muutoksia tehdään niissä asioissa, jotka lisäävät hyvinvointia, vaikka henkilöstön negatiivisia kokemuksiakaan ei sovi unohtaa (Manka, Kaikkonen & Nuutinen 2007, 4). Alla sitaatti johon on lyhyesti kiteytetty toive koko organisaation kehittämisen suhteen:

”Selkeämmät rakenteet organisaatiolle”. (ET 1.)

Kolmas kehittämistarpeen alle analysoitu teema oli omaan rooliin ja asemaan kohdistuvat muutostoiveet. Tässä ryhmässä vastaukset jakaantuivat ristiriitaisen roolin ja asiantuntijuuden hyödyntämisen välille. Rooliristiriita-teeman alla huolenaiheet liittyivät siihen, että erityistyöntekijöiltä odotetaan paljon asioita, joihin heillä ei kuitenkaan ole minkäänlaista päätäntävaltaa. Osassa vastauksia erityistyöntekijät koettiin erillisiksi muista työryhmistä. Aseman parantamista myös toivottiin, mutta tätä ei kuitenkaan vastauksissa avattu, että

miten sitä pitäisi parantaa. Alla olevat sitaattit kuvaavat näitä kahta ongelmiksi kuvattua tilannetta:

”Mutta se on hankalaa, että kaikkiin asioihin, jotka tulevat eteen, ei ole päättävä valtaa tai siis valtuuksia päättää asiasta.” (ET 4.)

”Erityistyöntekijöiden pitäisi olla osa työryhmää, mutta meidät koetaan usein erillisiksi työntekijöiksi, jotka ei kuulu oikein minnekään.” (ET 6.)

Asiantuntijuuden osalta erityistyöntekijät kokivat, että asiantuntijuutta pitäisi korostaa tai, että sitä ei hyödynnetä tarpeeksi. Joissakin kommenteissa ilmaistiin asia myös niin, että asiantuntijuus on jäänyt kiireen ja päivittäisten töiden jalkoihin, eikä asiantuntijuudesta saada näin kaikkea hyötyä irti. Muutamassa vastauksessa nähtiin myös tärkeäksi se, että asiantuntemusta pitäisi korostaa ja tehdä näkyväksi myös yhteistyökumppaneille. Alla eräs vastaus, jossa tämä toive tuli esille:

”Erityistyöntekijöiden aseman selkiyttäminen ja asiantuntijuuden korostaminen nostaisi koulukotien erityisosaamista entistä paremmin esille!” (ET 6.)

Kyselyssä nousi esille kehittämistarpeita paljon, mutta niissä piili mielestäni ajatus yhteisen kehittämisen toiveesta. Monessa vastauksessa nähtiin, että yhdessä kehittäminen ja yhtenäistäminen nostaisivat erityistyöntekijöiden ammattiryhmän arvostusta ja tekisivät työn tekemisen mielekkäämmäksi ja tasalaatuisemmaksi. Erityistyöntekijän roolin, aseman ja arvostuksen kehittämisen myötä, on mahdollista kehittää kokonaisvaltaisesti organisaatiota, ja sitä kautta tehostaa koulukotien tuottamia palveluita sekä edelleen tukea nuorten kasvatusta ja kehitystä. Vastaukset painottuivat yleisellä tasolla aseman ja roolin kehittämiseen eivätkä niinkään oman profession kehittämiseen, vaikka lomakkeessa nimenomaan kysyttiin ”Miten erityistyöntekijän ammattitaitoa ja asiantuntijuutta pitäisi kehittää?”. Tämä kertoo mielestäni siitä, että yleisesti koetaan rakenteiden ja organisaation olevan ensimmäinen korjattava kohde, ja vasta sen jälkeen voidaan keskittyä oman profession mukaisen työnkuvan kehittämiseen.

5. TULOKSIA JA POHDINTAA – ERITYISTYÖNTEKIJÄT OSANA KOULUKODIN ARKEA

”En oo samanlainen kuin ennen koulukotia. (Missä muutokset näkyvät?) Käyttäytymisessä ja muutenkin. Oon oppinut tosi monta asiaa.” (Näsänen & Rautava 1998, 36.)

Tutkimusraportin lopuksi jäsenän tutkimuksen tuloksia, etiikkaa, tutkimusprosessia ja kehittämisajatuksia omina alalukuinaan. Tuloksia koskeva alaluku keskittyy pohtimaan tavoitteiden ja tulosten suhdetta. Omaa asemaa ja etiikkaa tutkijana pohdin toisessa alaluvussa. Kolmannessa alaluvussa reflektoin itse tutkimusprosessia alusta loppuun – mitä olen oppinut? Lopuksi pohdin tutkimuksen aikana heränneitä kehittämisajatuksia ja ideoita – miten tästä eteenpäin?

5.1 Johtopäätöksiä ja tuloksia

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää sitä, millaisia tehtäviä ja rooleja koulukotien erityistyöntekijöiden työhön kuuluu. Erityistyöntekijöiden työstä ei ennen tätä tutkimusta ole tehty varsinaista tutkimusta. Tässä tutkimuksessa olen saanut kartoitettua osan erityistyöntekijöiden työtä sellaisena, kuin he sen itse tänä päivänä kokevat.

Tutkimuksen tulokset voi kiteyttää seuraaviin:

- Erityistyöntekijöiden työtehtävät on ensimmäistä kertaa koottu yhteen tarkastelua varten.
- Erityistyöntekijöiden työ jakautuu sekä oman ammattialan työtehtäviin että niin sanottuihin erityistyöntekijän tehtäviin. Näistä sosiaalityöntekijän tehtävät ovat hankalimmin eroteltavissa erityistyöntekijän tehtävistä.
- Erityistyöntekijöiden työtehtävät vaihtelevat työntekijäkohtaisesti ja koulukotikohtaisesti.

- Erityistyöntekijän työstä löytyi monenlaisia ulottuvuuksia muun muassa asiantuntijatyö, moniammatillinen työ ja tiedonhallintatyö
- Jokaiselle erityistyöntekijöiden ammattiryhmälle löytyy ominainen rooli, Juhilan (2006) teorian mukaisessa jaottelussa, asiakassuhteen luonteen mukaan. Roolit muodostuivat oman ammattialan keskeisimpien tehtävien perusteella.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollut vertailla erityistyöntekijöiden tehtäviä keskenään koulukotien välillä. Aineiston perusteella voin todeta, että työ ei ole samanlaista jokaisessa koulukodissa, vaihtelut ovat paikoitellen suuriakin. Onko siis olemassa, tai voidaanko määrittellä, mitä on erityistyöntekijän työ. Mielestäni selkeää ja yksiselitteistä määritelmää ei voida tämän tutkimuksen perusteella tehdä. Tällä hetkellä koulukotien organisaatiot ovat erilaisia, joka vaikuttaa tehtävien ja vastuualueiden erilaisuuteen. Tämä tutkimus antaa kuitenkin käsityksen siitä, mitä valtion koulukotien erityistyöntekijät tekevät.

Koulukodit ovat lastensuojelun palveluina perustasoa täydentäviä erityispalveluja. Samoin koulukodin erityistyöntekijät tarjoavat erityisosaamista. Sosiaalityössä puhutaan sosiaalityön erityisosaamisesta ja erityispalveluista. Mielestäni koulukodissa kaikkiin erityistyöntekijöihin voidaan soveltaa näitä sosiaalityön periaatteita. Erityistyöntekijät voidaan nähdä, ammattinimikkeestä riippumatta, erityisosaamista tarjoavina sosiaalityön periaatteita noudattavina ammattilaisina. Tämä erityisosaamisen kehittyminen edellyttää perustehtävään liittyvää vahvaa ja erikoistunutta tiedollista pohjaa sekä kasautuvaa kokemusta tehtävän hoitamisesta. Erityisosaaminen ei pohjaa vain teoriatietoon, vaan kehittyminen edellyttää jatkuvaa käytännön kokemusta näistä tehtävistä. (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 320–322.)

Erityistyöntekijän tehtävät pitävät sisällään paljon asioiden koordinoitua ja kokonaisuusien hallinnoitua, ohjausta, rajoittamista ja niin edelleen. Voi siis todeta, että erityistyöntekijä joutuu sopeutumaan ja vaihtamaan rooliaan eri työtehtävien kesken jatkuvasti. Vaaditaan paljon sopeutumiskykyä, sosiaalisuutta, tilannetajua ja kokonaisuusien hallintaa. Työ on siis vaativaa. Tämä työn vaativuus ja suuri vastuu sekä kuormittavuus kävivät vastauksista selville korostetusti. Kuormittavuutta lisää suuren työmäärän lisäksi, nimenomaan vaatimus osata sijoittua työn kannalta aina oikeaan rooliin. Aamulla ensimmäisenä voi olla erikoissairaanhoidajan roolissa ja huolenpitäjä, seuraavalla sekunnilla vaaditaankin kontrolloijan roolia ja rajoittajaa. Ehtiikö työntekijä aina itse tajuta tätä muutosta ja miten tähän mukautuvat nuoret ja heidän vanhempansa, työkavereista puhumattakaan?

Joillakin koulukotien erityistyöntekijöillä on aineiston perusteella huomattavan paljon suurempi työmäärä kuin toisilla erityistyöntekijöillä. Tämä työmäärä näyttää olevan riippuvainen erityistyöntekijän työtehtävien määrästä eli niistä tehtävistä, jotka voidaan määritellä erityistyöntekijän tehtäviksi oman ammattialan tehtävien sijaan.

Erityistyöntekijöillä on selkeästi omat ammattialan tehtävänsä erityistyöntekijän tehtävien lisäksi. Aineiston ja toimenkuvien perusteella sosiaalityöntekijän tehtävät ovat lähinnä erityistyöntekijän tehtäviä ja näitä tehtäviä on paikoin hankala erotella toisistaan. Erikoissairaanhoidajan on helpompi tehdä eroa sille, mikä on erikoissairaanhoidajan tehtävää ja mikä on erityistyöntekijän tehtävää. Tutkimuksen perusteella erityistyöntekijän ja oman ammattialan tehtävien välillä on tiettyä ristiriitaa. Onko erityistyöntekijän tehtävistä uhkaa oman ammattialan tehtäville? Aineistossa tämä näyttäytyi siten, että tehtäviä ei pystytty selkeästi erottamaan toisistaan ja niin, että vastaajat kuvasivat erityistyöntekijän tehtävien vievän liikaa aikaa. Voiko siis käydä niin, että erityistyöntekijä omaksuu itselleen vahvan erityistyöntekijän roolin, joka jättää varjoonsa oman profession?

Erityistyöntekijälle on tärkeää hahmottaa koko sijoitusprosessi kaikkien näkökulmasta. Perustehtävän täytyy olla kirkkaana mielessä ja työtä täytyy tehdä kokonaisvaltaisesti. Sosiaalityöntekijälle tämä on ehkä muita helpompaa. Heidät on opetettu muodostamaan kokonaisnäkemys asiakkaan tilanteesta. Monessa muussa ammatissa, kuten sairaanhoidajan tai opettajan ammateissa työskentely on usein rajatumpaa, ja oman asiantuntemuksen mukaisesti toimenpiteisiin ja tehtäviin tähtäävää. Kyppö (1989) on nimennyt koulukodin psykologit, muista psykologeista erilaisena psykologirotona. Laajentaisin tämän koskemaan kaikkia koulukotien erityistyöntekijöitä. Tehtäviin kasvetaan. Niissä joko viihdytään ja kehitetään tai siirrytään muihin tehtäviin.

Tuloksissa vahvasti esille nousseet teemat olivat asiantuntijuus ja moniammatillisuus. Nämä kaksi kulkevat vahvasti käsi kädessä organisaation eri tasoilla. Moniammatillinen tiimi tarvitsee asiantuntijoita toimiakseen ja asiantuntijuus on moniammatillisuuden pohja. Aineistossa sekä moniammatillisuus että asiantuntijuus nähtiin, pientä poikkeusta lukuun ottamatta, erillisinä asioina. Aineiston pohjalta voidaan siis todeta, että erityistyöntekijän työ on asiantuntijatyötä moniammatillisessa ympäristössä. Hipp ja Kivistö (2009) toteavat erityissosiaalityöntekijän työstä päihdearviointiosasto Vegassa, että vahva ammatti-identiteetti auttaa moniammatillisessa ympäristössä. Tämän toteamuksen voisi tutkimuksen tulosten perusteella sanoa kuvaavan myös koulukotien erityistyöntekijöiden työtä. Mihin

vahva ammatti-identiteetti perustuu? Mikä ”rooli tai identiteetti” on tärkeämmässä asemassa? Onko se erityistyöntekijän vai oman profession mukainen identiteetti?

Moniammatillisuus näyttäytyy aineistossa kuitenkin kokonaisuudessaan varsin laimeana. Aineistossa kuvataan moniammatillisuutta varsin yleisellä tasolla. Aineistosta ei tule esille se, minkä roolin kautta moniammatillista työtä tehdään. Onko erityistyöntekijä osa moniammatillista työryhmää oman ammattinsa vai erityistyöntekijän tittelin kautta?

Tiedonhallintatyö nousi aineistosta esille yhtenä vahvana erityistyöntekijän tehtävänä. Tiedonhallintatyö piti sisällään paljon dokumentointia. Tämä liittyi oppilaisiin, palautteen keräämiseen, arkistointiin ja muuhun työtä avustavaan dokumentointiin. Aineiston perusteella tiedonhallintatyö vie paljon erityistyöntekijöiden aikaa, mutta on usein samalla muille koulukodin työntekijöille, kuten ohjaajille varsin näkymätöntä työtä. Mistä tämä johtuu? Osasyyn tähän on varmasti uusi lastensuojelulaki, joka toi mukanaan paljon uusia velvoitteita. Toisaalta yhteiskunnan rakenteiden muuttuminen ja sen mukana dokumentoinnin merkityksen korostuminen varmasti lisäävät dokumentoinnin määrää koulukodeissa.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että erityistyöntekijöiltä vaaditaan vahvaa osaamista ja asiantuntijuutta sekä rohkeutta kantaa oman alansa erityisasiantuntijuutta että tuoda sitä yhteiseen keskusteluun lapsen tai nuoren etu huomioiden. Tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä yleistyksiä siitä, mitä erityistyöntekijät tekevät. Koulukotien väliset erot ovat vielä suuria. Joissakin koulukodeissa apulaisjohtajat tekevät sellaisia tehtäviä, joita toisissa koulukodeissa hoitavat erityistyöntekijät, tästä esimerkkinä paikkakyselyjen ja -varausten vastaanottaminen.

Tutkimuksessa käsittelemäni työntekijöiden suhteet, joita käsittelin Juhilan (2006) määritelmän mukaan, toivat mukanaan paljon pohdittavaa. Jokaiselle ammattiryhmälle löytyi varsin helposti, se kaikkein omin tapa toimia suhteessa asiakkaiden kanssa. Aineistoa olisi voinut käsitellä niinkin, että jokaisen ammattiryhmän toiminta eri suhteissa olisi tarkemmin jaoteltu ja eritelty. Tässä tutkimuksessa ei ollut tarkoitus analysoida suhteita niin syvällisesti. Tarkoituksenani oli etsiä omimpia rooleja ja tulosten kautta nostaa keskusteluun se, miten tämä vaikuttaa kokonaisuuteen ja toimimiseen erityistyöntekijänä.

Erityistyöntekijöiden rooleja ja tehtäviä olen käsitellyt eri näkökulmista. Selvää on, että jokainen erityistyöntekijä löytää itselleen sen vahvimman roolin jostakin kuvaamistani

rooleista. Se onkin rikkaus. Oma rooli voi löytyä vahvasti oman ammatin kautta tai se voi löytyä myös työssä kehittyneen ammattitaidon kautta.

Tulosten perusteella yhteenvedona voisin määritellä koulukodin erityistyöntekijän vaikkain:

Erityistyöntekijä on asiantuntija laaja-alaisessa verkostossa, toimii moniammatillisesti, suuria kokonaisuuksia hahmottaen, tilanteesta toiseen sujuvasti siirtyen, omaa ongelmanratkaisukyvyyn ja pystyy ilmaisemaan itseään sujuvasti, niin kirjallisesti kuin suullisestikin.

5.2 Tutkijan oma positio ja tutkimuksen etiikka sekä luotettavuus

Millainen vaikutus on omalla esiymmärrykselläni tutkimuksen eri vaiheissa? En väitä, ettei minulla ole omaa ajatusta siitä, mitä erityistyöntekijän työ on. Olenhan itse erityistyöntekijä koulukodilla. Olen kuitenkin pyrkinyt tutkimuksen eri vaiheissa siihen, että oma esiymmärrykseni vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkimuksen kulkuun. Katson erityistyöntekijän työtä vain omasta ja oman koulukotini näkökulmasta. Tämä näkökulma on tutkimuksen tekemisessä vain pieni osa koko totuutta. Olen toki reflektoinut omia ajatuksiani tutkimuksen edetessä ja olen joutunut pohtimaan asioita omista lähtökohdistani. Vastakkain näissä keskusteluissa on ollut minä tutkijana ja minä erityistyöntekijänä.

Tutkimukseen kuuluva kriittisyys on tuonut oman haasteensa tähän tutkimukseen, koska olen itse osallisena ja yhtenä osana tutkittavaa ryhmää. Vaikka en tutkikaan omaa toimintaani ja rooliani, olen siis joutunut punnitsemaan omaa osallisuuttani ja rooliani sekä niitä tutkimuksellisia valintoja, joita olen tehnyt. (Pohjola 2007, 23.) Osa tuloksista on yllättänyt kapea-alaisuudellaan, rajoittuen vain toimintaan ja rooliin oman organisaation sisällä ja samalla unohtaen tärkeimmän kohderyhmän – asiakkaana olevat nuoret. Olen kuitenkin joutunut hyväksymään aineistosta esiin tulevat havainnot ja kritiikin sellaisenaan, antamatta oman suhtautumiseni vaikutusta niihin.

Välillä olisin halunnut tuoda oman näkemykseni esille tulosten kirjoittamisen yhteydessä, mutta mielipide ei olisi helpottanut tulosten tulkintaa, vaan varmasti tuonut siihen lisäjännitteitä. Tutkimukseni painottuu vahvasti käytäntöä palvelevaksi. Erilaiset odotukset minua

kohtaan tutkijana olen joutunut käsittelemään, jotta minä tutkijana saan pidettyä tutkimuksen riippumattomana. Olen esimerkiksi joutunut asettamaan sivuun ne kommentit, joita minulle on erityistyöntekijöiden taholta tutkimuksen edessä kerrottu. En ole analysoinut näiden kommenttien taka-ajatuksia sen tarkemmin, mutta jos olisin huomioinut ne kaikki, olisi niillä väistämättä ollut vaikutusta lopputulokseen.

Tutkimuksen menetelmien osalta kyselylomake toi omat haasteensa ja vaikutti väistämättä tutkimuksen muovautumiseen sellaiseksi kuin se nyt on. Tämän tutkimuksen tuottamat tulokset kertovat siitä, miten erityistyöntekijät itse työnsä kokevat. Työntekijät kertovat siitä hiljaisesta tiedosta, joka heillä omasta työstään on. Tämä tieto on korvaamatonta ja muilla keinoin mahdoton saavuttaa. Toisaalta tässä tutkimuksessa ei tule esille koulukotien johdon tai muiden työntekijöiden suhtautuminen erityistyöntekijöihin ja heidän rooliinsa organisaatiossa. Lisäksi kyselyn olisi voinut ulottaa myös asiakkaisiin eli koulukotinuoriin. Näin laajalla otannalla aineistoa olisi kertynyt huomattavasti enemmän, jolloin näkökulma olisi muotoutunut erilaiseksi.

Kun tutkimus painottuu käytäntöön, nousee esille kysymys myös hyödystä. Ketä tutkimus palvelee ja ketä tulokset hyödyttävät? Hyötyä koskeva kysymys on arvovalinta samoin, kuin kaikki muutkin tutkimuksen valinnat. (Pohjola 2007, 28.) Tämän tutkimuksen hyötyä voi tarkastella monen eri näkökulman kautta. Ensinnäkin suurin hyöty on erityistyöntekijöille itselleen. Tiedetään mitä muut tekevät. Tutkimus tarjoaa yhden näkökulman erityistyöntekijän työhön. Toinen hyötynäkökulma on se, että yhteistyökumppanit, koulukotien omat työntekijät, erityistyöntekijän työstä haaveilevat ja niin edelleen, saavat mahdollisuuden tutkimuksen avulla kurkistaa erityistyöntekijän toimenkuvan sisälle. Kolmas hyötynäkökulma on kehittämisen näkökulma. Kehittää voidaan, kun on ensin selvitetty, mitä tehdään.

Luottamuksellisuus on aina ollut tutkimuksen teossa tärkeää. Tutkimukseen osallistuneet ihmiset eivät saa olla tunnistettavissa. (Pohjola 2007, 20.) Tämä on ollut työssäni haasteellista, koska tutkimusjoukko on pieni. Tämän takia työssä esiintyvät lainaukset on merkitty kahdella eri tavalla. Sitaatit on merkitty ET (erityistyöntekijä) tai sitten ammattinimikkeen mukaisella lyhenteellä SOSTT, SH, PSYK ja PT. Tällä ratkaisulla olen varmistanut sen, että sitaattien tunnistetta vertaamalla eri alaluvuissa ei vastaajan ammattiryhmää ja vastaaja voi tunnistaa. Luonnollisesti en ole itse voinut vastata kyselyyn ja ottaa omia ajatuksia-

ni huomioon vastauksissa. Näin ollen yhden koulukodin aineistosta puuttuu yhden erityistyöntekijän vastaus niiden vastaajien lisäksi, jotka eivät vastanneet.

Tutkimukseni luotettavuus perustuu kaikkien tutkimuksen vaiheiden ja valintojen kertomiseen lukijoille. Tutkimuksessa on omat lukunsa tutkimuksen taustasta, tutkimuksen kysymyksistä, menetelmästä, aineistosta ja analyysistä. Prosessin aikana olen joutunut itsekin koko ajan miettimään omia ratkaisujani ja valintojani. Luotettavuuden lisäämiseksi olen liittänyt suurimman osan analyysitaulukoista tutkimuksen liitteiksi. Liitteinä ovat kaikki ne taulukot, joiden uskon sellaisenaan ilman tutkimuksen lukemistakin olevan koulukotien kehittämistyössä mielenkiintoista luettavaa. Luotettavuuden lisäksi taulukot antavat hyvän pohjan erityistyöntekijöiden työn kehittämislle jatkossa.

Puolueettomuus ja luotettavuus ovat muutakin kuin tarkka dokumentointi. Huomioon on otettava se, että tutkijana olen itse tutkimusasetelman luoja ja tulosten tulkitsija. Kuinka paljon suodatan tutkijana materiaalia oman kokemukseni läpi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 135-136.) Kysymys siitä, onko aineiston analysoinnin yhteydessä muodostamani luokittelu täysin aineistolähtöistä vai onko siihen vaikuttanut oma kokemukseni erityistyöntekijän työstä, on aiheellinen. Alitajuisesti omat kokemukseni voivat vaikuttaa siihen, miten aineisto on analysoitu. Uskon kuitenkin, että työkokemukseni vaikutus teemoitteluun ja analysointiin on pieni. Tätä olen pyrkinyt ehkäisemään muun muassa sillä, että olen dokumentoinut analyysit huolella ja liittänyt niitä soveltuvin osin työn liiteosaan. Kyselyn tekemiseen taas omat ennakkooajatukset ovat varmasti väkisinkin vaikuttaneet, koska koko tutkimuksen idea ja kiinnostus on lähtöisin omista kokemuksista koulukodissa.

Aineiston analysoinnin jälkeen olen tulkinnut aineistoa ja selittänyt sitä etsimällä vastauksia muista tutkimuksista ja kirjallisuudesta. Aineisto käy siis osaltaan keskustelua muiden alaan liittyvien tutkimusten ja teorioiden kanssa. Näin myös tutkimuksen luotettavuus ja uskottavuus lisääntyy. (Moilanen & Rähä 2010, 61-63.)

5.3 Tutkimusprosessin reflektointi

Tutkimusprosessi itsessään on ollut erittäin antoisa ja kiinnostava sekä paljon ajatuksia herättävä. Tutkimuksen alku, eli tutkimuskontekstin, koulukotimaailman, kartoittaminen vei suhteellisen paljon aikaa. Mielenkiinto on koko ajan ollut koulukotien erityistyöntekijöissä, mutta heidän tehtäviensä ymmärtäminen on vaatinut koko koulukotimaailmaan tutustumista laajemmasta näkökulmasta. Tutkimuksessa tätä koulukotimaailmaa on avattu kokonaisuutena, perehtyen erityistyöntekijöiden työhön siinä laajuudessa, kun se oli mahdollista. Tietoa ja tutkimusta koulukotien erityistyöntekijöistä ei ollut sellaisenaan löydettävissä eli kaikki tieto on poimittu eri lähteistä.

Tutkimuksen tekemisessä mukavaa on ollut se, että kirjallisuus on seurannut mukana koko prosessin ajan. Aluksi pääpaino oli koulukotikirjallisuudessa, tulosten analysoinnin ja kirjoittamisen yhteydessä kirjallisuus taas oli sidoksissa tuloksiin. Sain siis pohtia tuloksia kirjallisuutta apuna käyttäen.

Koulukotia eri tavalla käsittelevien kirjojen ja tutkimusten lukeminen on ollut tämän gradu työn tekemisen avartavimpia puolia. Olen joskus hauskuuttanut työkavereitani lukemalla valittuja kohtia kirjoista. Muun muassa Ensio Kypön kirja 'Ne kovimmat pojat' oli jo ajankuvauksena (n. 1955-1985), on ollut sellainen, jota lukiessa on monet naurut naurettu. Kirjat ovat olleet oman aikakautensa kuvaajia. Sippolan koulukodin historia tarjosi erittäin mielenkiintoisen katsauksen talon historiaan, jota en aiemmin ollut kokonaan lukenut, vaikka olenkin talossa ollut töissä liki kaksi vuotta.

Juhilan (2006) jaottelun käyttäminen yhtenä aineiston analysoinnin pohjana toimi mielestäni hyvin. Juhila on kirjoittanut kirjansa ja tehnyt jaottelun sosiaalityöntekijän tehtävän kuvan näkökulmasta. Jaottelu toimi mielestäni hyvin myös kaikkien erityistyöntekijöiden työtehtävien analysointiin, koska kaikki teemme töitä vahvasti sosiaaalialalla. Toki kunkin ammattinimikkeen tehtävät asettuivat varsin ilmeisten suhdemäärittelyjen alle. Toisaalta on mielestäni tärkeää, että ymmärrämme millaiselta roolimme näyttävät ja voimme pohtia tämän avulla, miten kukin rooli vaikuttaa työhömmme kokonaisuudessaan.

Tutkimuksen aineistosta erottui selkeästi erilaiset teemat. Olenko tyytyväinen siihen, että olen saanut tiivistettyä aineiston näihin tyypeihin? Miten näiden luokkien luonnehdinnat määrittävät tutkimusjoukkoa? Olenko luonut tutkimusjoukkoa leimaavia käsitteitä tai ku-

vauksia? Yksinkertaistanko liikaa tai samanlaistanko tutkimushenkilöitä liikaa? Tutkimuksen kohdejoukkona erityistyöntekijät ovat valmiiksi oma ryhmänsä, jota valmiiksi leimaa tietynlainen ajatusmalli. Ajatusmalli ei ole samanlainen kaikilla, vaan riippuu siitä kuka tulkintaa tekee. Onko tulkitsija nuori, vanhempi, yhteistyökumppani vai työkaveri. Tutkimuksen kohdehenkilöt eivät tutkimuksessa ole kuitenkaan henkilöinä, joiden piirteitä kuvataan, vaan ammattilaisina, joiden työtä kuvataan. Jonkinasteista samanlaistamista ammattiryhmien sisällä olen tehnyt. Samanlaistaminen ei ole koko totuus ja yksittäinen työntekijä voi tutkimusta lukiessaan miettiä, ettei tunnista nimeämiäni työtehtäviä omikseen. Olen siis tutkijana joutunut käyttämään valtaa eri kategorioiden ja ryhmittelyjen määrittelyssä. Näin olen tuottanut ajatus ja ymmärrystapoja tutkimastani materiaalista. (Pohjola 2007, 27.)

Erityistyöntekijöiden virkoihin ei ole helppo saada päteviä, motivoituneita ja laajan ammattitaidon omaavia työntekijöitä, moni erityistyöntekijä onkin siirtynyt tehtävään talon sisältä muista tehtävistä. Itse olen ollut koulukodin erityistyöntekijänä nyt pari vuotta. Siirryin tehtävään kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävistä. Se palaute, jonka olen työssäni saanut ja ne keskustelut, joita olen eri koulukotien henkilökunnan kanssa käynyt, vahvistaa omaa näkemystäni. Erityistyöntekijällä tulee olla vahva kokonaisuuden hahmottamisen kyky sekä tietotaito omaan alaan että lastensuojeluun liittyen. Erityistyöntekijän asemaan on helpompi astua talon ulkopuolelta. Minulle kokemus kunnan sosiaalityöntekijänä toimimisesta on ollut ensiarvoisen tärkeä. Lastensuojelun prosessien ja toimintatapojen tunteminen on osoittautunut erittäin tärkeäksi. Tätä ei opita vain kirjasta lukemalla. Tämän tutkimuksen tekeminen on kasvattanut minua myös erityistyöntekijänä. Suuren kokonaisuuden, koulukotien, hahmottaminen ja muiden työhön tarkemmin perehtyminen, on tähän ollut osasyynä.

Erityistyöntekijöiden rooliin ja tehtäviin sekä asemaan perehtyminen on vahvistanut käsitystäni siitä, että erityistyöntekijöiltä vaaditaan vahvaa ammattitaitoa, kykyä itsenäiseen työskentelyyn, joustavuutta ja päättäväisyyttä. Tehtävät vaativat vahvan sisäisen asiantuntijuuden. Erityistyöntekijän tehtävää voi tuki hoitaa mekaanisesti ja pakolliset työtehtävät hoitaen, vähemmälläkin kokemuksella ja puuttuvalla koulutuksella. Erityistyöntekijän ”manttelin” kantaminen niin, että työssä näkyy erityisosaaminen, vaatii kuitenkin paljon enemmän.

Erityistyöntekijöiden työtä kuvaa hyvin sanonta 'Jokapaikan höylä'. Tämä termi tuli esille kahdessa eri kyselylomakkeessa, joita erityistyöntekijät täyttivät. Tätä sanontaa kuvattiin muun muassa sillä, että erityistyöntekijä on aina siellä, missä tarvitaan ja että erityistyöntekijöitä pyydetään tekemään mitä milloinkin ja missä satutaan tarvitsemaan. Erityistyöntekijöitä pidetään siis monitoimityöntekijöinä, jotka pystyvät kiireiselläkin aikataululla vastaamaan akuuttiin tarpeeseen. Tämä ajatus 'jokapaikan höylänä' olemisesta seurasi minua pitkälle työn aikana. Välillä olen samaa mieltä ja välillä taas en. Aineiston perusteella tulkitseen kuitenkin niin, että 'jokapaikan höylä' nimitystä voidaan pitää kunnianosoituksena laajasta ammattitaidosta ja joustavuudesta. Erityistyöntekijää uskalletaan pyytää osallistumaan erilaisiin tehtäviin, koska hänen ammattitaitoonsa luotetaan.

Erityistyöntekijöiden ja kaikkien koulukotien työntekijöiden on myös syytä muistaa se, että koulukotinuoret tulevat hyvin erilaisista lähtökohdista kuin me itse. Nuori on omaksunut oman lähiympäristönsä arvot ja normit, ja joko noudattaa niitä tai kehittää vastustavan toimintatavan (Kananoja & Lähteinen & Marjamäki 2011, 136). Tämä tarkoittaa sitä, että nuorelle joka on kasvanut työttömyyden tai päihteiden keskellä, tämä on sitä 'normaalia' ja tavoiteltavaa elämäntapaa. Tämä meiltä aina välillä unohtuu. Erityistyöntekijöiden tehtäväksi on siis myös kokemukseni mukaan langennut 'maan pinnalle palauttamisen' tehtävä. On muistettava, että jokaisella nuorella on omat arvonsa ja norminsa, jotka sanelevat heidän tavoitteitaan ja tapansa toimia. Vaativa lastensuojelutyö vie usein mukanaan ja arjessa eletään tunteiden viemänä. Myös ammattilainen ajautuu tähän tunnemyrskyyn joskus ja etäisyyden hakeminen on hankalaa. Omat tavoitteet, vaikka ne hyviltä tuntuisivatkin, eivät voi olla toimintaa ohjaavina pilareina.

Tutkimusprosessi on luontevasti päätynyt siihen, että olen esitellyt tutkimukseni tuloksia erityistyöntekijöiden päivillä 6-7.11.2013. Erityistyöntekijöiden päiville osallistui erityistyöntekijöitä kaikista valtion koulukodeista sekä kahdesta yksityisestä; Pohjolakodista sekä perhekuntoutuskeskus Lausteelta. Tutkimuksen tulokset herättivät työntekijöiden keskuudessa paljon keskustelua. Uskonkin, että työn näkyväksi tekeminen ja siitä yhdessä keskusteleminen, on avain työn kehittämiseksi jatkossa.

5.4 Kehittämisaatuksia ja ideoita

Tutkimus antaa hyvän pohjan työtehtävien yhtenäistämislle ja kehittämislle. Tutkimuksen pohjalta voidaan esittää kysymyksiä, onko kaikilla erityistyöntekijöillä syytä olla samanlaiset työnkuvat, vai pitääkö niitä muokata myös ammattinimikkeen mukaan? Joissakin koulukodeissa osan niistä töistä, jotka erityistyöntekijät tekevät toisessa koulukodissa, tekeekin apulaisjohtaja. Ovatko vastualueet siis tasapainossa eri koulukotien välillä? Entä palkkaus? Nämä asiat on syytä nostaa keskusteluun, kun koulukotien toimintaa kehitetään ja työntekijöiden toimenkuvia yhtenäistetään. Nämä ovat myös niitä kysymyksiä, joita erityistyöntekijät itse toivat kyselyssä julki.

Nimikkeet kaipaavat siis mielestäni selkeytystä työtehtävien ohella. Erityistyöntekijöiden työtehtävien lisäksi täytyy miettiä koko koulukodin henkilökunnan tehtävien jakoa. Tasa-laatusuus on se, mihin koko ajan pyritään. Voidaanko erityistyöntekijöidenkin työtä siis yhtenäistää? Mielestäni kyllä. Tämä helpottaisi työtä jokaisessa koulukodissa ja samalla se auttaisi yhteistyökumppaneitamme hahmottamaan, mitä kukin erityistyöntekijä koulukodissa tekee.

Nimikkeiden ja työtehtävien pohdinnan yhteydessä on syytä miettiä myös sitä, mitkä työtehtävät sopivat parhaiten kullekin ammattiryhmälle. Erityistyöntekijän tehtävien sopivuutta kaikille ammattiryhmille tulisi selvittää siten, etteivät ne ole ristiriidassa keskenään. Pitäisikö perhetyöntekijät saada keskittymään vain perhetyöhön, koska rooli saattaa monessa kohtaa asettua ristiriitaan muiden tehtävien kanssa.

Tutkimuksen tulosten edessä herää kysymys. Mikä määrittää erityistyöntekijän? Milloin joku on erityistyöntekijä? Milloin on 'ansainnut' tämän tittelin? Ja milloin olisi syytä unohtaa ammattinimikkeen yhteydestä nimike erityistyöntekijä? Kunkin erityistyöntekijän omaa professiota ja sen asemaa erityistyöntekijöiden tehtävien rinnalla on kuitenkin mielestäni syytä jatkossa kirkastaa.

Tutkimuksesta käy hyvin esille se, että suurella osalla koulukotien erityistyöntekijöitä on paljon samankaltaisia tehtäviä, jotka ovat nimenomaan erityistyöntekijän tehtäviä, eivätkä erikoissairaanhoidajan, sosiaalityöntekijän, perhetyöntekijän tai psykologin tehtäviä. Mielienkiintoista olisi jatkossa selvittää sitä, kuinka suuri prosenttiosuus työstä on varsinaista oman ammattinimikkeen mukaista työtä, ja kuinka suuri osa työstä on tätä erityistyönteki-

jän työtä. Lisäksi kiintoisaa olisi selvittää sitä, miten oma pohjakoulutus vaikuttaa siihen, miten erityistyöntekijänä toimii, ja miten työntekijään suhtaudutaan näissä moninaisissa rooleissa.

Jäin miettimään myös erityistyöntekijän asiantuntijuuteen liittyvää seikkaa – asiantuntijuuden hyödyntämistä laajasti, tämän vastauksen pohjalta:

”Jokainen erityistyöntekijä katsoo nuoren tilannetta omalta perspektiiviltään, josta on hyvä muodostaa yhteinen näkemys nuoren tilanteesta. Erilaiset näkökulmat ovat mielestäni rikkaus.” (ET 7.)

Tutkimusaineiston perusteella koulukodin oppilaat on usein jaettu erityistyöntekijöiden kesken koulukodissa. Näin myös Sippolan koulukodissa, jossa itse työskentelen. On totta, että katsomme nuoren tilannetta omalta perspektiiviltämme, mutta koulutusohjamme ovat erilaisia. Sosiaalityöntekijä katsoo tilannetta todennäköisesti hiukan eri tavalla kuin erikoissairaanhoitaja. Huomioimmeko samoja asioita, jääkö joku asia toiselta huomioimatta. Pysymmekö vaihtamaan erityistyöntekijän roolista esimerkiksi perhetyöntekijän rooliin ilman, että toinen näistä kärsii. Mikä identiteetti on vahvin ja syökö toinen rooli toisen uskottavuutta. Miten voisimme kehittää tätä ja taata jokaiselle oppilaalle tasapuolista ja kaikki näkökulmat huomioivaa hoitoa. Pitääkö palaverikäytäntöjä kehittää, työnjakoa ja rakennetta kehittää, vai miten pääsemme parhaaseen lopputulokseen. Joissakin koulukodeissa on käytössä moniammatillinen tiimi, jossa oppilaiden asioita käsitellään. Tämä varmasti osaltaan poistaa kuvaamaani ongelmaa. Kuinka monta ja millaisia erityistyöntekijöitä jokaisesta koulukodista tulisi löytyä, että voimme puhua tasalaatuisesta koulukotijärjestelmästä?

Tutkimus herätti minussa paljon kysymyksiä, joihin minulla ei ole vastauksia. Uskon kuitenkin, että keskustelua koulukotien ja erityistyöntekijöiden välillä voidaan tämän pohjalta jatkaa.

Aloitin tämän työn nuoren kirjoittamalla sitaatilla lastensuojelulaitoksessa olemisesta. Päätän tämän työn myös nuoren kirjoittamaan tekstiin. Tämä kirjoitus on oman työpaikkani Sippolan koulukodin tyttöoppilaan koulussa kirjoittama teksti. Sain häneltä luvan käyttää tätä tekstiä työssäni.

”Sippolan koulukoti

’Kuin yhtä perhettä’, olen kuullut tämän monta kertaa. Kai me oikeastaan olemmekin, mutta toisaalta Sippolan sisällä on myös seurustelu suhteita. Miten me sen selitämme? - emmehän me ole sukua kuitenkaan toisillemme, kerron minä. Meitä täällä Sippolassa on noin 32 nuorta ja aikuista kahta enemmän. Nuoret ovat jaettu viiteen eri luokkaan. Koulussamme on suoraan sanottuna ’tupakka ongelma’. Tupakka ei kuitenkaan ole ainoa ns. ongelma. Koen, että koulussamme kiusataan. Kyllä, aivan kiusaamista ja valehtelua. Kuitenkin vain nuorten kesken. Itse haluan sanoa jotain Sippolan koulukodista. Sippola on pieni paikka keskellä ei mitään. Olen kuullut monesti kuinka kovasti nuoret protestoivat Sippolaa vastaan. Myös sen, kuinka Sippola pilaa elämän. Toisaalta jokainen, joka niin ajattelee, ei tajua kuinka suuri mahdollisuus on aloittaa alusta. Vain sinä itse voit pilata elämäsi, ei Sippola tai sen aikuiset. Sippola antaa sinun vielä kerran olla lapsi, mahdollisuuden tehdä tulevaisuudessa mitä vain. Kaikki on kuitenkin kiinni omasta itsestään. Kukaan täällä olevista aikuisista ei ole hankkimassa päättötodistusta, se olet sinä. Vain sinä tarvitset sen ja vain sinun päätökset ja tekemiset voivat vaikuttaa, millainen se on tai milloin saat sen. En kuitenkaan tällä halua saada mitään kommentteja. Haluaisin vain, että mietitte loppuun asti. Aion tehdä sen myös itse. Näitä kysymyksiä on hyvä pohtia, yhdessä tai itsekseen. Mitä tarkoittaa sinulle ’kuin yhtä perhettä’? Kuinka paljon paha aiheutamme tupakkoinnillamme? Miksi kiusata? Okei jos et kiusaa niin voitko itse ulkopuolisena vaikuttaa siihen, haluatko? Minkälainen on tuleva päättötodistus, kadutko?”

LÄHTEET

Ahola, Anja 2007. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 47-72.

Anttila, Kaija 1959. Koulukodin kuraattoritoiminta. Tutkielma Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulun sosiaalihuoltajatutkintoa varten.

Anttila, Pirkko 1998. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. www.metodix.com [viitattu 6.8.2013]

Asetus valtion kasvatustieteiden laitoksista 125/24

Asetus valtion kasvatustieteiden laitoksista 769/1978

Asetus valtion koulukodeista 417/1991

Berg-Toroi, Heidi 2012. Lastensuojelun ja koulun yhteistyö. Teoksessa: Strömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim.) 2012. Sosiaalityön haasteen. Tukea ammattilaisten arkeen. Juva: Bookwell Oy. 253-273.

Bullock, Roger 2006. Residential Child Care. *Research Matters*; Apr-Oct 2006, 73-80.

Cavén, Outi 1999. Sujutusta ja pyöritystä. Tutkimus byrokratian merkityksistä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä. Akateeminen väitöskirja: Tampereen yliopisto.

Edwards, Keith & Hallet, Chris & Sawbridge, Phil 2008. Working with complexity: managing workload and surviving in a changing environment. Teoksessa: Fraser, Sandy & Matthews, Sarah (toim.) 2008. *The Critical Practitioner in Social Work and Health Care*. United Kingdom: Sage Publications. 60-77.

Finlay, Linda & Ballinger, Claire 2008. The challenge of Working in teams. Teoksessa: Fraser, Sandy & Matthews, Sarah (toim.) 2008. *The Critical Practitioner in Social Work and Health Care*. United Kingdom: Sage Publications. 149-168.

Francis, Joe & Kendrick, Andrew & Poso, Tarja 2007. On the margin? Residential child care in Scotland and Finland. *European Journal of Social Work*. 10:3, 337-352.

- Haikari, Janne 2009. Latu auki elämään, Sippolan koulukodin historia 1909-2009. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Harrikari, Timo 2004. Tahdon vahvistamisesta tarpeen tyydytykseen, Suomalaisen koulukodin lainsäädäntöhistoriaa 1860-1980. Teoksessa: Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy. 21-60.
- Hipp, Tiia & Kivistö, Jaana 2009. Nuorisososiaalityötä päihdearviointilaitoksessa. Teoksessa: Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) 2009. Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. 181-201.
- Hvilans Skolhem 2013. Välkommen till Hvilans Skolhem, Ett behandlingshem för pojkar mellan 14-19 år. <http://hvilansskolhem.se/> [viitattu 6.4.2013]
- Isoherranen, Kaarina 2008. Yhteistyön uusi haaste – moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa: Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy. 26-48.
- Jantunen, Noora 2011. Kasvun yhteisöjen perhetyö. Kokemuksia Sairilan ja Koivikon koulukotien perhetyöstä. Mikkelin ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino
- Kaipio, Kalevi 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Kananen, Jorma 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Juvenes Print
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo 2011. Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Tietosanoma Oy.

Kasvun yhteisöt 2013. Päihdetyö ja perhetyö. <http://www.kasvu.net/?p=15> [viitattu 12.3.2013]

Kihlman, Sami & Rautiainen, Tomi 2010. Koulukodit esiripun takana, Koulukodit ammatilehtien artikkeleissa ja tieteellisissä julkaisuissa. Erityispedagogiikan pro gradu –tutkielma: Kasvatustieteen laitos, Jyväskylän yliopisto

Kitinoja, Manu 2004. Koulukoteihin sijoitetut lapset lapsityypeinä. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy. 97-118.

Kitinoja, Manu 2005. Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Stakes. Tutkimuksia 150. Väitöskirja. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kyppö, Ensio 1989. Ne kovimmat pojat. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Kyrö, Paula 2003. Tieteellinen tutkimusprosessi. www.metodix.com [viitattu 6.8.2013.]

Känkänen, Päivi 2013a. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa –kohti tilaa ja kokemuksia. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Känkänen, Päivi 2013b. Valtion koulukotitoiminnan johtoryhmän muistio. 11.1.2013.

Laakso, Riitta 2013. Mistä koti huostaanotetulle lapselle? Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.

Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2010 Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bokwell Oy. 28-45.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272

Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 30.12.2010/1379

Lander, Leena 1991. Tummiin perhosten koti. Kirjayhtymä.

Lastensuojelun keskusliitto 2005. Lapsen hyvä elämä 2015 toimintalinjaus. Lapsen maailma –lehden 4/2005 eripainos. Iisalmi: IS-Print

Lehto-Salo, Pirkko 2011. Koulukotisjoitus – nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Levin, Claes 2004. Nuorisokodit Ruotsissa. Teoksessa: Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy. 263-289.

Limingan koulutuskeskus 2013. Erityistyöntekijät.

<http://www.liikk.fi/erityistyontekijat.html> [viitattu 13.1.2013 ja 12.3.2013]

Manka, Marja-Liisa & Kaikkonen, Maija-Leena & Nuutinen, Sanna 2007. Hyvinvointia työyhteisöön. Eväitä kehittämistyön avuksi. Tampere: Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos.

Manninen, Marko 2013. Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Väitöskirja. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Mattila, Kati-Pupita 2010. Asiakkaana ihminen. Työnä huolenpito ja auttaminen. Juva: WS Bookwell Oy.

Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy. 46-69.

Niiranen, Vuokko & Seppänen-Järvelä, Riitta & Sinkkonen, Merja & Vartiainen, Pirkko 2010. Johtaminen sosiaalialalla. Gaudeamus.

Näsänen, Merja & Rautava, Marie 1998. Koulukotioppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä huostaanotosta, sijoituksesta ja koulukotielämästä. Helsinki: Stakesin monistamo

Palonen, Tuire & Gruber, Hans 2010. Satunnainen, rutiininomainen ja tietoinen osaaminen. Teoksessa: Collin, Kaija & Paloniemi, Susanna & Rasku-Puttonen, Helena & Tynjälä, Päivi (toim.) 2010. Luovuus, oppiminen ja asiantuntijuus. Helsinki: WSOYpro Oy.41-55.

- Pehkonen, Aini 2009. Moniammatillisuus sosiaalityön toimintaympäristössä. *Janus* 09 (2). 101-103.
- Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami (toim.) 2012. Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. *Nuorten elinolot –vuosikirja 2012*. Helsinki: Unigrafia Oy
- Pohjola, Anneli 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) 2007. *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 11-31.
- Pönkkö, Maija-Leena & Tervonen-Rossi, Raili 2009. Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja nuoren kasvun tukemisessa. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) 2009. *Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin*. Juva: WS Bookwell Oy. 145-157.
- Pösö, Tarja 1993. *Kolme koulukotia. tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa*. Väitöskirja
- Pösö, Tarja 2004. *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodeista*. Stakes, Tutkimuksia 133. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Pösö, Tarja & Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru 2004. *Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena*. Teoksessa: Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. *Nuoruus ja koulukoti*. Helsinki: Hakapaino Oy. 5-18.
- Rekola, Leena 2008a. *Sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamiseen vaikuttavia kehityssuuntia*. Teoksessa: Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija 2008. *Enemmän yhdessä –moniammatillinen yhteistyö*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy. 9-25.
- Rekola, Leena 2008b. *Asiantuntijoiden yhteistyön johtaminen*. Teoksessa: Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija 2008. *Enemmän yhdessä –moniammatillinen yhteistyö*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy. 145-160.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2009: *Dialoginen verkostotyö*. Helsinki: Esa print Oy.
- Seitamaa-Hakkarainen 1999. *Kvalitatiivinen sisällönanalyysi*. www.metodix.com [viitattu 6.8.2013]

Sellick, Clive 1998. The use of institutional care across Europe. *European Journal of Social Work*. 1:3, 301-310.

Sipilä, Anita 2011. Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet –Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio.

Sipilä, Jorma 1989. Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Sippolan koulukoti 2013. Perhetyö. <http://www.sippolankk.fi/fi/esittely/perhetyo> [viitattu 12.3.2013]

Sippolan koulukoti 2012. Tervetuloa Sippolaan – oppilaan ja perheen opas. Päivitetty 12.8.2012.

Sjöström, Susann 2002. Kronan. Vårt skolhem i hundra år –en historik om VBU – center / Lagmansgården i Östensö. Arkmedia: Vasa

Sompi, Matti 1960. Pienet veljet. WSOY.

Stegehus Skolhem och Waldorfskola 2013. Stegehus Waldorfskola och Skolhem för barn och ungdomar med skolsvårigheter. <http://stegehus.com/index.html> [viitattu 6.4.2013]

Strömpl, Judith 2004. Ongelmallisesti käyttäytyviin nuoriin kohdistuva hoito Virossa. Teoksessa: Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy. 239-262.

THL 2009. Valtion koulukotien strategia vuoteen 2015. Helsinki: Yliopistopaino

THL 2013a. Valtion koulukodit.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketit/valtion_koulukodit [viitattu 6.1.2013]

THL 2013b. Valtion koulukotien tehtävät ja asiantuntemus.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketit/koulukodit/tehtavat_ja_asiantuntemus [viitattu 6.1.2013].

THL 2013c. Valtion koulukotien esite. Saatavilla www-muodossa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/5545a753-7f68-4cde-b3f9-74e3aac30813> [viitattu 6.1.2013]

THL 2013d. Valtion koulukodit. Toimipisteet. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.valtionkoulukodit.fi/toimipisteet.html> [viitattu 6.10.2013]

THL 2013e. Limingan koulutuskeskus. Moniammatillinen yhteistyö. Saatavilla www-

muodossa: http://www.valtionkoulukodit.fi/images/pdf/liminka_moniammatillinen-yhteistyö.pdf [viitattu 6.10.2013]

THL 2013f. Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020. Saatavissa www-muodossa:

http://www.valtionkoulukodit.fi/images/pdf/valtion-koulukotien-strategia_2020-esite.pdf [viitattu 11.10.2013]

THL 2013g. Valtion koulukodit. Vahvuutemme. Saatavissa www-muodossa:

<http://www.valtionkoulukodit.fi/?p=38> [viitattu 10.9.2013]

THL 2013h. Valtion koulukodit. Uusia ja käynnissä olevia tutkimuksia. Saatavissa www-

muodossa: <http://www.valtionkoulukodit.fi/tutkimus-ja-kehittaminen.html> [viitattu 13.10.2013]

THL 2013i. Sosiaalihuollon tiedonhallinta. Saatavissa www-muodossa:

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketit/sosiaalihuollon_tiedonhallinta [viitattu 19.10.2013]

Toimintakertomus 1986. Valtion koulukodit.

Toimintakertomus 2012. Valtion koulukodit.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.

Valtion koulukodit 1980. Vihti: Vihdin kirjapaino Oy.

Valtion koulukodit 1991. Loimaan kirjapaino Oy.

Valtion koulukotien ja vankilan perheosaston johtokunnan pöytäkirja, 7.11.2013, 38§.

Valvira 2012. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito- ja kasvatus, Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012-2014. Valvontaohjelmia 4:2012. Helsinki.

Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana (toim.) 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lasten-

suojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasianvaltuutetun toimisto julkaisuja 2012:6 Helsinki: Aksidenssi Oy.

Vehkalahti, Kaisa 2004. Kissanpäiviä ja koulunkäyntiä. 110 vuotta kasvatustyötä Vuorelan koulukodissa. Vuorelan koulukoti.

Vehkalahti, Kaisa 2008. Daughters of Penitence. Vuorela State Reform School and the construction of reformatory identity, 1893-1923. Väitöskirja

Vilén, Marika & Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Porvoo: WSOY.

Väyrynen, Taru 1990. Kissan kuolema. Tammi.

Wahlbeck, Jan-Christer 2004. Lastensuojelukuvioista. Perheterapia 1/2004. 16-23.

Ylikangas, Sirpa, 2010. Perhetyö Sippolan koulukodissa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Hei kaikki valtion koulukotien erityistyöntekijät!

Suoritan sosiaalityön maisteriopintoja Jyväskylän yliopistossa, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Teen pro gradu tutkielmaa, jonka tarkoituksena on selvittää erityistyöntekijöiden tehtäviä ja rooleja valtion koulukodeissa. Itse työskentelen erityistyöntekijänä / sosiaalityöntekijänä Sippolan koulukodissa. Tutkimuslupa tätä tutkimusta varten on myönnetty Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta.

Tutkimusmenetelmänä tässä pro gradu – tutkielmassa on laadullinen tekstianalyysi ja dokumenttianalyysi. Aineistona ovat työntekijöiltä kerättävät kirjalliset kyselyt ja olemassa olevat kirjalliset erityistyöntekijöiden toimenkuvat (tehtäväkuvaukset).

Työntekijöiltä kerättävä kirjallinen aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja anonymioiden niin, että vastaajat eivät ole tunnistettavissa. Tutkimusaineistoa säilytetään tutkijan hallussa vain tutkimuksen tekemisen ajan. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen materiaali hävitetään.

Aineisto koostuu siis jokaisen erityistyöntekijän henkilökohtaisesta **kirjallisesta toimenkuvauksesta** ja oheisen **kyselyn** vastauksista.

Tutkimuksen ohjaajana toimii YTT, professori Aila-Leena Matthies, p. 040-7422199, s-posti: aila-leena.matthies@chydenius.fi

Toivon, että kopiot kirjallisista toimenkuvista ja kyselylomake vastauksineen lähetetään minulle. Jos sinulla ei ole kirjallista toimenkuvaa, pyydän sinua kirjaamaan paperille omaan toimenkuvaasi liittyvät tärkeimmät tehtävät. Pyydän lähettämään vastausaineiston alla olevaan osoitteeseen viimeistään 7.4.2013

Anne-Marie Terämä tai anne-marie.terama@sippolankk.fi
Sippolan koulukoti
Sippolantie 1
46710 Sippola

Ystävällisin terveisin *Anne-Marie Terämä*

p. 029 524 4618

Kysely valtion koulukotien erityistyöntekijöille:

Voit vastata tälle lomakkeelle omalla koneellasi tai kirjoittaa vastaukset erilliselle paperille.
Palautus joko anne-marie.terama@sippolankk.fi tai postitse

Anne-Marie Terämä
Sippolan koulukoti
Sippolantie 1
46710 Sippola

Muistathan palauttaa tämän yhdessä kirjallisen toimenkuvauksen kanssa.

1. Mikä on ammattinimikkeesi koulukodissa ja mikä olet koulutukseltasi?
2. Kauanko olet ollut nykyisessä työtehtävissäsi koulukodissa?
3. Mitkä ovat tärkeimmät oman ammattialan tehtäväsi koulukodissa?
 - a) suhteessa sijoittaviin kuntiin
 - b) suhteessa sijoitettujen lasten vanhempiin
 - c) suhteessa sijoitettuihin lapsiin
 - d) suhteessa työyhteisöön
4. Koetko joidenkin tehtävien olevan päällekkäisiä toisten erityistyöntekijöiden tehtävien kanssa? Jos kyllä, niin mitkä?
5. Kuuluuko tehtäviisi sellaisia osa-alueita, joita et koe oman ammattialasi tehtäviksi?
Jos vastasit kyllä, niin mitä/mitkä?
6. Millainen asema omalla ammattiryhmälläsi on koulukodissa?
7. Millainen asema erityistyöntekijöillä sinun kokemuksesi mukaan yleensä on koulukodissa?
8. Miten erityistyöntekijän asiantuntijuus näkyy koulukodissa?
9. Hyödynnetäänkö teidän työyhteisössä erityistyöntekijän ammattitaitoa ja asiantuntijuutta?
 - a) miten?
 - b) miten sitä pitäisi kehittää?
10. Sana on vapaa. Mitä muita asioita erityistyöntekijän tehtäviin tai rooliin liittyen tahdot tutkijalle kertoa.

SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TEHTÄVIÄ KOULUKODISSA

(Tähän liitteeseen on koottu aineistossa olleista toimenkuvista työtehtäviä, joita koulukotien sosiaalityöntekijät tekevät. Koulukotikohtaisia eroja on, joten kaikissa koulukodeissa eivät kaikki tehtävät kuulu sosiaalityöntekijälle.)

- Sosiaalitoimen paikkakyselyihin vastaaminen ja niiden kirjaaminen
- Oppilastilanteen seuranta
- Oppilaan sijoitusprosessin valmistelu yhdessä sijoittavan kunnan kanssa
- Laskutustietojen kerääminen
- Tehdä työtä oppilaan parhaaksi
- Ylläpitää hyvää yhteistyötä perheiden ja oppilaiden kanssa
- Tutustumiskäynneistä vastaaminen ja niiden koordinointi
- Oppilaan kotilomien suunnittelu omaohjaajien kanssa
- Oppilaan sijaishuollon toteutumisesta vastaaminen koko prosessin ajan sos.toimelle yhdessä omaohjaajatiimin kanssa
- Yhteydenpito sosiaalitoimeen, muihin hoitaviin tahoihin sekä perheeseen
- Asiakas- perhetyön toteuttaminen, erilliset oppilaskortit, keskustelujat sovitusti
- Jälkihuollossa olevien oppilaiden tapaamiset
- Omaohjaajatyöskentelyn tuki ja tarvittaessa työparityöskentely ja omaohjaajatiimin jäsen
- Sijoituksen loppuvaiheen valmistelu; jatkosuunnitelmien teko sos.toimen ja perheen kanssa
- Mahdollinen jatkosijoituspaikan kanssa tehtävä yhteistyö, tutustumiset ja niiden organisointi
- Omaohjaajatiimin vetovastuu, kasvatus- ja hoitosuunnitelmien laatiminen / tarkastaminen
- Lastensuojelupäätösten tiedoksi saattaminen, lasten kuuleminen ja avustaminen vastineiden teossa
- Nuorille kuuluvien etuuksien hakeminen
- Oppilashuoltoryhmän vetovastuu ja koollekutsuminen
- Erilaisiin palavereihin osallistuminen: johtoryhmä, osastokokous, perhekotipalaveri, aamu- ja päiväpalaverit, omaohjaajatiimi, asiakassuunnitelmien vetovastuu, hoitotiimi, jälkihuoltopalaverit
- Kirjallisia töitä: hoito- ja kasvatussuunnitelman laadinta, asiakassuunnitelmakirjaukset, omaohjaajatiimin muistiot, eho-työryhmäarviot, kasvatus- ja hoitoyhteenvedot, perhetapaamiskirjaukset, jorymuistio,
- Rajoituspäätösten ja –pöytäkirjojen ylläpito ja päivitys
- Rajoituspäätösten sisällön tarkastus ja korjaus sekä tiedoksiannot
- Lastensuojelulain tuntemuksen ylläpitäminen koulukodissa
- Sisäisten koulutusten järjestäminen
- Viranomaispalavereihin osallistuminen
- Yhteistyö työvoimahallinnon kanssa, työ- ja koulutuskokeilut
- Yhteistyö toisen asteen oppilaitoksen kanssa
- Oppilas- sekä henkilökuntatilanteen tiedottaminen johdolle
- Asiakaspalautteen kerääminen
- Nuorten asioiden huolellinen dokumentointi
- Nappula: poislähteneiden oppilaiden siirto arkistoon, lomakkeiden ylläpito
- Oppilaiden rikos- ja korvausasioista huolehtiminen
- Erityisen huolenpidon osaston lasten arviointi ja hoidon suunnittelu
- Asiakirjojen arkistointi
- Laitoksen toiminnan kehittäminen
- Tietoturvavastaavan varahenkilö

ERIKOISSAIRAANHOITAJIEN TEHTÄVIÄ KOULUKODISSA

(Tähän liitteeseen on koottu aineistossa olleista toimenkuvista työtehtäviä, joita koulukotien erikoissairaanhoitajat tekevät. Koulukotikohtaisia eroja on, joten kaikissa koulukodeissa eivät kaikki tehtävät kuulu erikoissairaanhoitajalle.)

- Nuorten sairaan- ja terveydenhoitoon liittyvät asiat (lääkäriasioiden järjestäminen, mahdolliset arviot, laboratoriokokeet, yhteistyö terveyskeskuksen kanssa jne.)
- Huolehtii laitoksen lääkehuollosta (Lääkekaappi, oppilaiden lääkitys, apteekkiyhteistyö, reseptilääkkeiden jako, lääkehuoltosuunnitelma jne.)
- Vastaa laitoksen huumesuoloista (ohjeet, varmistukseen lähettäminen)
- Valistus, ohjaaminen ja toimintaohjeiden laatiminen erilaisissa tartuntatautiasioissa
- Erityisessä huolenpidossa olevien lasten arviointi
- Lääkärin, psykologin, kouluterveydenhoitajan ja työterveyshuollon yhteyshenkilö ja siihen liittyvät tehtävät
- Tapaturma-asiamies
- Toiminnan kehittämiseen osallistuminen
- Tiedottaminen laitoksen asioista eteenpäin
- Sisäinen koulutus sekä oppilaille ja henkilökunnalle
- Hoidon suunnittelu ja arviointi yhdessä hoitavien henkilöiden kanssa,
- Asiakassuunnitelmaneuvoittelujen organisointi ja vetovastuu,
- Yhteydenpito nuorten sosiaalityöntekijöihin, muihin hoitaviin tahoihin sekä perheeseen.
- Perhetyö
- Sosiaalitoimen paikkakyselyihin vastaaminen
- Oppilaan sijoitusprosessin valmistelu yhdessä sijoittavan kunnan kanssa
- Terveyskorttien tilaaminen entisistä oppilaitoksista
- Lääkärin pyynnöstä epikriisien tilaaminen jne.
- Oppilaan sijaishuollon toteutumisesta vastaaminen koko prosessin ajan sos.toimelle yhdessä omaohjaajatiimin kanssa
- Omaohjaajatyöskentelyn tuki ja tarvittaessa työparina työskentely
- Sijoituksen loppuvaiheen suunnittelu
- Mahdollinen jatkosijoituspaikan kanssa tehtävä yhteistyö, tutustumiset ja niiden organisointi
- Omaohjaajatiimin vetovastuu, kasvatus- ja hoitosuunnitelman laatimisen ohjaaminen
- Erilaisiin palavereihin osallistuminen: johtoryhmä, osastokokous, perhekotipalaveri, aamu- ja päivärapportit, omaohjaajatiimi, asiakassuunnitelmat
- Kirjalliset työt: kasvatus- ja hoitosuunnitelman tarkistus, asiakassuunnitelmakirjaukset, omaohjaajatiimin muistiot, erityisen huolenpidon työryhmäarviot, kasvatus- ja hoitoyhteenvetojen eteenpäin lähettäminen
- Viranomaispalavereihin osallistuminen

PERHETYÖNTEKIJÖIDEN TEHTÄVIÄ KOULUKODISSA

(Tähän liitteeseen on koottu aineistossa olleista toimenkuvista työtehtäviä, joita koulukotien perhetyöntekijät tekevät. Koulukotikohtaisia eroja on, joten kaikissa koulukodeissa eivät kaikki tehtävät kuulu perhetyöntekijälle.)

- Perhetyö, perheen kotona tai koulukodilla
- Työparityö omaohjaajan kanssa
- Perhetyön tarpeen arviointi
- Tarjota tukea sijoitetuille nuorille ja heidän perheilleen
- Yksilötapaamiset nuorten tai vanhempien kanssa tarvittaessa
- Perhetapahtumien organisointi: perhepäivät, perheleirit
- Ryhmätapaamiset
- Lausuntojen kirjoittaminen
- Yhteenvetojen kirjoittaminen
- Perhetapaamisten dokumentointi
- Perhetyön kehittäminen
- Oman työn kehittäminen
- Henkilökunnan tukeminen ja perhetyöhön perehdyttäminen
- Asiakaspalautteen kerääminen
- Asiakassuunnitelmiin osallistuminen
- Osastokokouksiin osallistuminen asiantuntijajäsenenä
- Yhteydenpito sosiaalitoimeen
- Oppilaan hoitotiimin jäsen
- Mukana laajennetussa johtoryhmässä
- Koulukodin toiminnan kehittäminen

Perhetyöntekijä saattaa tehdä myös osaksi esim. erikoissairaanhoidajan töitä (silloin kun pohjakoulutus sairaanhoidajan) ja tehtäviä löytyy myös siitä kategoriasta.

PSYKOLOGIN TEHTÄVIÄ KOULUKODISSA

(Tähän liitteeseen on koottu aineistossa olleista toimenkuvista työtehtäviä, joita koulukotien psykologit tekevät. Koulukotikohtaisia eroja on, joten kaikissa koulukodeissa eivät kaikki tehtävät kuulu psykologille.)

- Nuorten oppimisongelmiin liittyvät tutkimukset ja kognitiivisten kykyjen testaus
- Nuorten persoonallisuuden arviointi sekä psykologisten lausuntojen laatiminen tutkimusten perusteella pyydettyäessä
- Supportiiviset keskustelut nuorten sekä heidän vanhempiansa että muiden nuorten verkostoon kuuluvien henkilöiden kanssa
- Vanhemmuuden tukeminen
- Hoitohenkilökunnan tukeminen
- Nuorten kanssa keskustelut
- Opetushenkilökunnan kanssa keskustelut
- Nuorten sitoutuessa keskustelujen lisäksi psykoterapia
- Erilaisten työyhteisössä syntyneiden kriisien selvittelyyn osallistuminen
- Talon sisäinen ja ulkoinen kouluttaminen
- Erityisen huolenpidossa olevien nuorten arviointi ja toimiminen moniammatillisen tiimin jäsenenä
- Hoidon suunnittelu ja arviointi yhdessä hoitavien henkilöiden kanssa
- Nuoren asiakassuunnitelmaneuvoittelun organisointi ja puheenjohtajan toiminen
- Yhteydenpito sosiaalitoimeen sekä muihin tahoihin ja perheeseen
- Laitoksen kehittämiseen osallistuminen
- Erilaisiin palavereihin osallistuminen, johtoryhmä, osastokokous, aamuraportti
- Oppilashuoltoryhmän jäsen
- Osallistuu hoito- ja kasvatussuunnitelmien tekoon asiantuntijajäsenenä
- Yhteistyö eri sidosryhmien kanssa

Erityistyöntekijöiden kokemukset päällekkäisistä työtehtävistä:

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
<p>"Meillä on samat työtehtävät, mutta nuoret on jaettu puoliksi"</p> <p>"Työskentelen rinnakkain kollegan kanssa, ei päällekkäisyyttä"</p> <p>"En koe päällekkäisyyttä"</p> <p>"En koe päällekkäisyyttä, asuin-yksiköt on jaettu"</p> <p>"En koe päällekkäisyyttä"</p>	<p>samat työtehtävät</p> <p>rinnakkain työskennellään</p> <p>ei päällekkäisyyttä</p> <p>ei päällekkäisyyttä</p> <p>ei päällekkäisyyttä</p>	<p>Ei päällekkäistä työtä</p>	<p>Erityistyöntekijöiden työn päällekkäisyys</p>
<p>"jossain tilanteissa kuten oppilaiden siirtovaiheessa tulee päällekkäisyyttä"</p> <p>"Oppilaan siirtyminen osastolta toiselle, niin joskus epäselvyyttä työnjaosta"</p>	<p>oppilaiden siirtovaihe haaste</p> <p>oppilaiden siirtovaihe haaste</p>	<p>pientä päällekkäisyyttä</p>	
<p>"Asioista voidaan joustavasti sopia"</p>	<p>sovitaan työt yhdessä</p>	<p>hyvä yhteistyö</p>	
<p>"en koe päällekkäisyyttä, mutta vastuualueet eivät ole tasapuolisesti jakautuneet"</p> <p>"En koe päällekkäisyyttä, mutta paljon on juttuja joita ei ole jaettu kenellekään"</p>	<p>vastuut epätasapainossa</p> <p>ei kenenkään töitä</p>	<p>Työtehtävien tasapuolinen jako</p>	

Erityistyöntekijän asemaan liittyvät positiiviset piirteet (osa 1/2):

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria	
"Asema on arvostettu "	Arvostetaan	Arvostettu asema	Erityistyöntekijän asemaan liittyvät positiiviset piirteet	
"Käsitykseni mukaan asemamme on hyvä"	Hyvä asema			
"Varsin hyvä asema, tehtävät koetaan tärkeiksi"	Hyvä asema			
"Tuntuu että ovat yleensä arvostettuja työntekijöitä"	Arvostettu			
"-Arvostan myös itse työtäni"	Oma arvostus			
"Asema on erityinen, kun erityistyöntekijöitä niin vähän ja yleensä monet ovat virassaan pitkään, eikä ko. työtehtävään muilla ole helppo päästä"	Erityinen asema			
"Nähdään eksperttinä ja on korkea asema"	korkea asema			
"Koen aseman hyväksi ja arvostetuksi yhteisössämme"	Hyvä asema			
"Vankka asema yleensä osana koulukodin moniammatillista työryhmää"	Vankka asema moniammatillisessa työryhmässä			Osa moniammatillista työryhmää
"Mielestäni tärkeässä roolissa moniammatillista tiimiä ja työyhteisöä"	Tärkeä osa moniammatillista työryhmää			
"Arvostettu, mutta rasitettu välillä liiallisella määrällä tehtäviä ja vastuuta"	Arvostettu mutta ylityöllistetty	Arvostettu mutta ylityöllistetty		
"Hyvä ja arvostettu asema, tosin usein "ylityöllistetty"	Arvostettu ja ylityöllistetty			

Erityistyöntekijän asemaan liittyvät positiiviset piirteet (osa 2/2):

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
"Mieliusteillämme on merkitystä"	Mieliusteella on merkitystä	Asiantuntija	Erityistyöntekijän asemaan liittyvät positiiviset asiat
"Usein käännytään sosiaalityöntekijän puoleen, kun katsotaan että on asiantuntijaroolissa"	Asiantuntija		
"Erityistyöntekijöiltä kysytään mieliusteettä kasvatus- ja hoitotyöhön"	Mieliusteettä kysytään		
"Erityistyöntekijän mieliusteettä kuunnellaan hyvin"	Mieliusteettä kuunnellaan		
"Toisinaan hyvä tuoda ulkoista ja vaihtoehtoista näkemystä osastolle"	Näkemyttä arvostetaan	Korkea asema	
"Katsotaan olevan jotenkin ylempänä kuin ohjaajat vaikka ei olla missään esimiesasemassa"	Ylempänä kuin ohjaajat		
"Jokapaikan höylä, eli aina siellä missä tarvitaan"	Jokapaikan höylä	Itsenäinen ja vastuullinen työ	
"Talon johto antaa hyvin itsenäiset kädet toimia, joten luottamus toimii"	Itsenäisyys		
"Itsenäisesti toimiva ryhmä"	Itsenäisyys	Vaikutusvaltaa	
"Yksittäisen nuoren hoitovastuu"	Vastuu		
"Mukana johtoryhmässä"	Vaikutusvalta		
"Kuulumme johtoryhmään"	Vaikutusvalta		

Erityistyöntekijän asemaan liittyvät negatiiviset tai parannusta vaativat osa-alueet:

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria / teema
"Keskusteluissa käy ilmi, että koetaan, ettei pysty tekemään työtä haluaamalla tavalla"	Riittämättömyyden tunne	Asemaan liittyvä negatiivinen kokemus	Erityistyöntekijän asemaan liittyvät negatiiviset tai parannusta vaativat osa-alueet
"Keskusteluissa käy ilmi, että oma asema ei tyydyttänyt"	Tyytymättömyys		
"Palkkauksessa asema ei näy"	Tyytymättömyys		
"Asema on ristiriitainen, vastuu ja työmäärä suuri, odotetaan kannanottoja ja ohjeita, ei olla kuitenkaan esimiesasemassa, eli ei välttämättä noudateta ohjeita"	Ristiriitainen asema		
"Erityistyöntekijän pitäisi olla osa työryhmää, on usein kuitenkin erillinen osa"	Paikka häilyvä		
"Aiemmin kuuluttu johtoryhmään, jolloin asema oli ehkä selkeämpi ja helpommin käsiteltävissä"	Muuttunut asema	Muuttuva asema koulukodilla	
"Hakee paikkaansa omassa koulukodissa, asema vaihtelee erityistyöntekijän persoonan mukaan"	Vaihteleva asema		

Asiantuntijatyö:

Alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria		
"olen paljon tekemisissä sijoittavan sos-sun kanssa"	Yhteistyö	Sidosryhmätyö			
"Paikkavarausten vastaanotto"	Paikkavaraukset				
"yhteydenpito sijoitetun nuoren asioissa, erityisesti, jos tarvitaan johonkin asiaan sijoittavan kunnan lupa tai mielipide"	Yhteydenpito				
"Oppilaan sijoitusprosessin valmistelu"	Valmistelu				
"Sijoittajan neuvonta ja ohjaus"	Neuvonta				
"Yksilökeskusteluja sekä ryhmässä tapah-tuvia työskentelyjä"	Keskustelut			Perustyössä mu-kana olo	
"Keskusteluja nuorten kanssa, miten tilanteeseen on jouduttu ja miten asiat menevät tästä eteenpäin"	Keskustelut				
"Asiakastyön toteuttaminen"	Asiakastyö				
"Nuorten arviointi"	Arviointi				
"Supportiiviset keskustelut"	Keskustelu				
"Erityistyöntekijöiltä kysytään usein mie-lipidettä kasvatus, ja hoitotyöhön"	Kannanotot				
"Näkemyksiin luotetaan"	Näkemykset				
"Asiantuntijalausuntojen tekeminen"	Lausunnot	Perustyön tuki	Asiantuntija-työ		
"Toimintaohjeiden laatiminen"	Ohjeet				
"perehdytyskoulutus"	Perehdytys				
"sisäinen koulutus"	Koulutus				
"Debriefing-keskustelujen vetäminen"	Debriefing				
"Kriisien selvittäminen"	Auttaminen				
"Nuorten oikeudenkäynti – ja korvaus-asiat"	Selvittäminen				
"Päivystäjänä toimiminen"	Päivystys				
"Kehitämme toimintaa"	Kehittäminen	Kehittämistyö			
"Laitoksen toiminnan kehittämiseen osallistuminen"	Kehittäminen				
"Olla mukana kehittämässä työyhteisöä"	Kehittäminen				
"Koulutusaiheiden valinta ja koulutuk-seen ohjaaminen"	Kehittäminen				
"Työmenetelmien suunnittelu ja kehit-täminen"	Kehittäminen				
"Osallistua kaikkia työntekijöitä kosket-tavien erilaisten suunnitelmien, linjaus-ten tai työprosessien suunnitteluun"	Suunnittelu				
"Yhteistyö muiden koulukotien ja THL:n kanssa"	Yhteistyö				

Moniammatillinen työ:

Alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria	
"osallistun kaikkiin palavereihin yms. mihin myös vanhemmat osallistuvat"	Palaverit	Erilaiset kokoukset ja neuvottelut	Moniammatillinen työ	
"Hoitoneuvotteluihin osallistuminen"	Neuvottelut			
"Oppilasneuvottelut omien vastuuyksiköiden osalta"	Neuvottelut			
"Neuvottelut omaohjaajien ja hoitotiimien kanssa"	Neuvottelut			
"Erilaiset palaverit"	Palaverit			
"Kuulumme johtoryhmään"	Kokoukset			
"Osastokokouksissa mukana"	Kokoukset			
"Hoitohenkilökunnan tukeminen ja ohjaaminen hoitoprosessissa"	Tuki			Ammatillinen tuki
"Omaohjaajatyön tukeminen"	Tuki			
"Tukea perheenjäsenien välisiä suhteita"	Tuki			
"kodin ja koulun yhteistyön tukeminen"	Tuki			
"Ohjaan ohjaajia ohjaamaan"	Ohjaus			
"Opetushenkilökunnan kanssa keskustelut"	Keskustelu			
"Olla osa nuoren arjessa läsnä olevaa hoito- ja kasvatushenkilökuntaa"	Läsnäolo	Arjen sujuvuuden varmistaminen		
"Hyvä yhteistyö osastojen työryhmien kanssa"	Yhteistyö			
"Neuvotteluista sopiminen"	Asioista sopiminen			
"Olen tiiminvetäjän yhteistyökumppani"	Yhteistyö			
"Omaohjaajatiimin vetovastuu"	Koordinointi			
"Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa ja sen koordinointi"	Yhteistyö			
"Vaaditaan kokonais kuvan käsittämistä ja näkemistä"	Kokonaiskuva			
"Pidän huolta nuoren kokonaistilanteesta"	Kokonaistilanne			
"Moniammatillisen tiimin jäsen"	Tiimin jäsen	Osa isompaa tiimiä		
"toimia osana moniammatillista tiimiä"	Tiimin jäsen			
"Toimiminen moniammatillisen tiimin jäsenenä"	Tiimin jäsen			
"Moniammatillisen tiimin palaverit"	Tiimin palaverit			
"Olla luotettava ja asiantunteva moniammatillisen tiimin jäsen"	Tiimin jäsen			

Tiedonhallintatyö:

Alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
"Dokumentoida ja antaa tietoa oppilaista"	Dokumentointi	Työn tekemistä avustava dokumentointi	Tiedonhallintatyö
"Asiakastyön dokumentointi"	Dokumentointi		
"Asiakassuunnitelmakirjaukset"	Kirjaaminen		
"Palaverimuistioiden kirjaukset"	Kirjaaminen		
"Uuden sijoitetun oppilaan asioihin liittyvä tiedonkeruu"	Tiedonkeruu	Oppilaaseen liittyvä dokumentointi	
"Nuorten arviointi"	Arviointi		
"Lausuntojen kirjoittaminen"	Lausuntojen teko		
"Lausuntojen ja yhteenvetojen kirjoittaminen"	Lausuntojen teko		
"Asiantuntijalausuntojen kirjoittaminen"	Lausuntojen teko	Suosituksen teko	
"Hoitosuosituksen antaminen"	Suosituksen teko		
"Lähetteet jatkotutkimuksiin tai hoitoon"	Lähetteen teko	Arkistointi	
"Asiakirjojen arkistointi"	Arkistointi		
"Poislähteneiden oppilaiden siirto arkistoon"	Arkistointi	Palaute	
"Asiakaspalautteen kerääminen"	Palautteen kerääminen		
"Oppilasraportin laadinta"	Oppilasraportti	Kehittäminen ja laadun varmistaminen	
"Rajoituspäätösten ja – pöytäkirjojen ylläpito"	Päätökset		
"Olla mukana eri päätöksiä valmistelemissä vaiheissa"	Päätökset		
"Toimintaohjeiden laatiminen"	Toimintaohjeet		
"Koulutusten valmistelu"	Koulutus		

Erityistyöntekijöiden ilmaisemat kehittämistarpeet suhteessa työtehtäviin:

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
"Huono palkkaus"	Huono palkka	Palkka	Työmotivaatio ja työn mielekkyys
"Palkka ja työedut paremmiksi"	Toive palkankorotuksesta		
"Työtä tullut lisää, mutta palkkaa ei"	Edut heikkenneet		
"Mitkä lisätehtävät tuovat lisäpalkkaa?"	Mistä työstä lisäkorvausta		
"Sijaisuudet ilman korvausta"	Sijaistaminen korvauksetta	Sijaistaminen	
"Toisten tehtävien hoitaminen ilman virallista sijaistamista"	Sijaistamisen epävirallisesti		
"Erkkarit sijaistaa toisiaan, eli 2 työt, yhden palkka"	Tuplatyö		
"Sairaslomat rasittavat kun ei voi ottaa sijaista, toiset joutuu siirtämään omia töitä"	Sairaslomat rasittavat		
"Ei voi jäädä sairauslomalle kun tehtävät kaatuu toiselle tai jää hoitamatta"	Ei voi jäädä sairauslomalle	Työtehtävät	
"Kun erkkari sijaistaa osastolla, aika pois omasta työstä"	Oma työ kärsii		
"Päällekkäisiä tehtäviä"	Päällekkäinen työ		
"Liikaa työtehtäviä"	Liiallinen työmäärä	Työtehtävät	
"Liikaa vastuuta työtehtäviin nähden"	Vastuullisuus		
"Ylityöllistetty"	Liiallinen työmäärä		
"Jotain säälää voisi siirtää muille työntekijöille"	Työnjako puutteellinen		
"Työaika ja työmäärä ei kohtaa"	Työnjako puutteellinen	Työtehtävät	
"Satunnaiset tehtävät lankeavat erkkarille"	Työnjako puutteellinen		
"Työtä ei ehdi tehdä halumallaan tavalla"	Ajanpuute		

Erityistyöntekijöiden ilmaisemat kehittämistarpeet suhteessa rooliin, asemaan ja organisaatioon:

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
<p>"Yhteiset tehtäväkuvaukset kaikkien koulukotien erityistyöntekijöille"</p> <p>"Selkeämmät rakenteet organisaatiolle"</p> <p>"Päivystyksen järjestäminen paremmin"</p>	<p>Yhteiset tehtäväkuvaukset</p> <p>Selkeämmät rakenteet</p> <p>Päivystyksen organisointi</p>	Organisaatioon kohdistuvat muutostoiveet	Rakenteisiin kohdistuvat muutostoiveet
<p>"Erityistyöntekijän työ vie liikaa aikaa, eikä ehdi tehdä sairaanhoitajan työtä tarpeeksi"</p> <p>"Vastuualueet erityistyöntekijöiden kesken epätasapainossa"</p> <p>"Vastuualueet talon sisällä epäselviä"</p>	<p>Erityistyöntekijän työ aikaa vievää</p> <p>Epätasapainoiset vastuualueet</p> <p>Epäselvät vastuualueet</p>	Työn organisointiin kohdistuvat muutostoiveet	

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakategoria	yläkatgoria
<p>"Puuttuva päätösvalta eteen tulevissa asioissa"</p> <p>"Odotetaan kannanottoja muttei ole valtaa päättää, eli ohjaajat eivät kuuntele"</p> <p>"Erityistyöntekijät erillisiä, eivät kuulu mihinkään"</p> <p>"Asemaa pitää parantaa"</p>	<p>Puuttuva päätösvalta</p> <p>Puuttuva päätösvalta</p> <p>Erityistyöntekijät erillinen osa</p> <p>Asemassa parantamisen varaa</p>	Ristiriitainen rooli	Rooliin ja asemaan kohdistuvat muutostoiveet
<p>"Asiantuntijuutta ei hyödynnetä tarpeeksi"</p> <p>"Asiantuntijuutta pitäisi korostaa ja tuoda esille enemmän"</p> <p>"Asiantuntijuus jää resurssien ja kiireen jalkoihin"</p> <p>"Johto ei huomioi asiantuntijuutta"</p>	<p>Asiantuntijuuden hyödyntäminen</p> <p>Asiantuntijuuden korostaminen</p> <p>Asiantuntijuuden näkyvyys</p> <p>Asiantuntijuuden näkyvyys</p>	Asiantuntijuus	